

ΑΝΩΤΑΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΚΡΗΤΗΣ

ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«Η χρήση του διαδικτύου από νέους ηλικίας 18 και άνω που φοιτούν
στο Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Κρήτης»

Σπουδάστριες: Κουφογιάννη Χριστίνα

Ταβερνάρη Κατερίνα

Επιβλέπον καθηγητής: Κύρου Ιωάννα, Κοινωνική Λειτουργός,
Εργαστηριακός Συνεργάτης τμήματος Κοινωνικής Εργασίας

ΗΡΑΚΛΕΙΟ, 2012

Ευχαριστίες

Μέσω αυτού του βήματος θα θέλαμε να εκφράσουμε τις ειλικρινείς ευχαριστίες μας στην κ. Ιωάννα Κύρου για την εμπιστοσύνη που μας έδειξε κατά την ανάθεση αυτής της εργασίας, τις χρήσιμες παρεμβάσεις και συμβουλές αλλά και για το γεγονός ότι υπήρξε πάντα παρών για να δώσει λύσεις σε προβλήματα που προέκυπταν καθ' όλη τη διάρκεια εκπόνησης αυτής της εργασίας.

Τέλος, ευχαριστούμε όλους τους φίλους που μας βοήθησαν άμεσα ή έμμεσα στην ανάπτυξη αυτού του θέματος, καθώς και στη συλλογή δεδομένων προς ανάλυση.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη.....σελ.4-5

Abstract.....σελ.6-7

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....σελ.8

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο : Διαδίκτυο

1. Η ιστορία του Διαδικτύου.....σελ.9-11

1.1 Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα του διαδικτύου....σελ.11-13

1.2 Χαρακτηριστικά της διαδικτυακής επικοινωνίας.....σελ.13-17

1.3 Διαδικτυακή εγκληματικότητα.....σελ.17-18

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο : Η χρήση του διαδικτύου

2. Κοινωνικά δίκτυα και κοινωνική δικτύωση.....σελ.19-21

2.1 Ποιοτική χρήση του διαδικτύου (Υπηρεσίες διαδικτύου)....σελ.21-28

2.2 Η παρατεταμένη χρήση του διαδικτύου.....σελ.28-31

2.3 Επιπτώσεις της διαδικτυακής κατάχρησης στη ζωή του χρήστη.....σελ.31-33

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο : Νέοι και διαδίκτυο

3. Το κοινωνικό προφίλ των νέων (βασικά χαρακτηριστικά).....σελ.34-37

3.1 Νέοι και η χρήση του διαδικτύου.....σελ.38-44

3.2 Διαφορές των δύο φύλων στη χρήση του Διαδικτύου.....σελ.44-46

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: Η χρήση του διαδικτύου και ο ρόλος της Κοινωνικής Εργασίας

4. Κοινωνική Εργασία και χρήση του διαδικτύου.....σελ.47-48

4.1 Ο ρόλος της Κοινωνικής Εργασίας σε επίπεδο πρόληψης και παρέμβασης.....σελ.48-53

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο: Μεθοδολογία έρευνας

5. Σκοπός έρευνας.....σελ.54

5.1 Ερευνητική υπόθεση – Ερευνητικά ερωτήματα.....σελ.54

5.2 Πληθυσμός μελέτης.....σελ.54

5.3 Συλλογή δεδομένων.....σελ.55
5.4 Στατιστική ανάλυση.....σελ.56
5.5 Δυσκολίες έρευνας.....σελ.56

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο : Παρουσίαση αποτελεσμάτων.....σελ.57-69
--

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο: Συζήτηση αποτελεσμάτων

7. Συζήτηση.....σελ.70-71
7.1 Συμπεράσματα- Προτάσεις.....σελ.71-72

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ σελ.73-93

Περίληψη Πτυχιακής Εργασίας

Τίτλος εργασίας: Η χρήση του διαδικτύου από τους νέους 18 και άνω στο Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Κρήτης.

Των: Κουφογιάννη Χριστίνα, Ταβερνάρη Κατερίνα

Υπό τη επίβλεψη της: Ιωάννα Κύρου

Ημερομηνία: Απρίλιος 2012

Εισαγωγή: Πολλοί υποστηρίζουν ότι το διαδίκτυο είναι η επανάσταση των τελευταίων δεκαετιών, είναι το εργαλείο στην επιστήμη, στην ενημέρωση, στη ψυχαγωγία. Με την συνεχή εξέλιξη των νέων τεχνολογιών, οι χρήστες του διαδικτύου είναι πια σε θέση να επικοινωνούν με οποιαδήποτε μέρος του πλανήτη, να πραγματοποιούν ηλεκτρονικές αγορές, να το χρησιμοποιήσουν στην εκπαίδευση, να εργαστούν εξ αποστάσεως και να πραγματοποιούν συναλλαγές με διάφορες υπηρεσίες. Η εκρηκτική διάδοση της χρήσης του από ανθρώπους, ανεξαρτήτως ηλικίας, εκπαίδευσης και εθνικής ή γεωγραφικής προέλευσης, είναι ίσως το χαρακτηριστικότερο γνώρισμα αυτής της εποχής.

Σήμερα οι περισσότεροι ερευνητές υποστηρίζουν ότι, η παρατεταμένη χρήση του διαδικτύου, είναι μία ψυχοφυσιολογική διαταραχή που εμπεριέχει την ανοχή, συμπτώματα απομόνωσης, τις συναισθηματικές διαταραχές και την διακοπή των κοινωνικών σχέσεων, είναι ένα υπαρκτό και πολύ σημαντικό πρόβλημα στη κοινωνία.

Μεθοδολογία: Η έρευνα μας διεξάγεται στο Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Κρήτης και το δείγμα μας αποτελείται από 200 σπουδαστές. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε με τη χρήση του ερωτηματολογίου της Kimberly Young (Young Internet Addiction Test, IAT), το οποίο σχετίζεται με την εξάρτηση στο διαδίκτυο, χρησιμοποιώντας κλειστές τύπου ερωτήσεις κλίμακας Likert και το οποίο διατίθεται σε ελεύθερη χρήση στο διαδίκτυο. Τα σκορ των ερωτήσεων των τομέων προκύπτουν από την άθροιση των απαντήσεων των ερωτώμενων δίνοντας το τελικό αποτέλεσμα. Έγινε περιγραφική και μονοπαραγοντική ανάλυση με το στατιστικό πακέτο Statistical Package for Social Sciences (SPSS) έκδοση 11.0. Τα συνεχή αποτελέσματα παρουσιάζονται ως μέσες τιμές $\pm$ τυπική απόκλιση, ενώ στις κατηγορικές μεταβλητές τα αποτελέσματα παρουσιάζονται ως αριθμό ατόμων (ποσοστό τοις εκατό) n (%). Χρησιμοποιήθηκαν οι στατιστικές δοκιμασίες χ^2 και student t -test για την μονοπαραγοντική ανάλυση και για τις πιθανές συσχετίσεις των περιγραφικών χαρακτηριστικών των σπουδαστών με παράγοντες έκθεσης (χρήση διαδικτύου). Η στατιστική σημαντικότητα ορίστηκε σε ποσοστό 5%.

Αποτελέσματα: Υψηλά επίπεδα χρήσης του διαδικτύου παρουσιάζουν οι νέοι 18-21 ετών που φοιτούν στο Τεχνολογικό Ίδρυμα Κρήτης (n= 142), 71% των συμμετεχόντων. Σύμφωνα με τον έλεγχο χ^2 το φύλο επηρεάζει τη χρήση του διαδικτύου από τους νέους. Αντίθετα, παρατηρήθηκε ότι η καταγωγή, η σχολή και το τμήμα φοίτησης καθώς και ο τόπος πρόσβασης στο διαδίκτυο δεν επηρεάζουν σημαντικά την ενασχόληση των νέων με το διαδίκτυο.

Συμπεράσματα: Το μεγαλύτερο ποσοστό των αποτελεσμάτων της έρευνας ,δείχνει μια ωραιοποιημένη κατάσταση όσον αφορά την παρατεταμένη χρήση του διαδικτύου από τους νέους. Κατά τη διάρκεια της συγγραφής παρατηρήθηκε ελλιπής βιβλιογραφία λόγω του ότι το θέμα είναι σύγχρονο και δεν έχει αναπτυχθεί ερευνητικά σε μεγάλο βαθμό από την ελληνική και ξενόγλωσση βιβλιογραφία. Χρειάζονται λοιπόν, μελλοντικές έρευνες οι οποίες θα πρέπει να εξετάσουν το θέμα διεξοδικά και να απευθύνονται όχι μόνο στους νέους αλλά και σε γονείς, στην εκπαίδευση και την κοινωνία.

Λέξεις κλειδιά: Διαδίκτυο, Νέοι, Χρήση Διαδικτύου, Κοινωνική Δικτύωση.

Abstract

Title: The usage of internet from young people over 18 years old in the Technological Educational of Crete.

By: Koufogianni Xristina, Tavernari Katerina

Supervisor: Ioanna Kirou

Date: April 2012

Introduction: Many people support that internet is a revolution of the last decades. It is a tool for the science, information and entertainment. Due to the evolution of the technological achievements, the users are now able to communicate with people from all over the world, work from a long distance and also manage exchanges with many services. The overwhelming spread of its usage from humans, despite the factors age, education and national or geographical origin, is maybe the characteristic feature of today.

Nowadays most of the researches show that, the extended usage of internet is a psychological disorder, which includes resistance, isolation symptoms, emotional disorders and interruption to the social relationships. All these seem to be a real and very important problem to the society.

Methodology: Our research takes place in the Technological Educational of Crete. Our sample consists of 200 students. The research was carried out with the use of Kimberly Young's questionnaire (Young Internet Addiction Test, IAT), which is common with the addiction to the internet, using closed-type questions in Likert's scale, also this questionnaire is used for free in the World Wide Web. The scores of the sectors questions are derived from the sum of the answers, giving the final result. Was descriptive and univariate analysis with the statistical package, Statistical Package for Social Sciences (SPSS) version 11.0. The continuous results are presented as mean $\pm$ standard deviation, while categorical variables the results are presented as number of individuals (percentage) n (%). We used statistical tests and χ^2 student t-test for univariate analysis and the possible correlations of descriptive characteristics of students with exposure factors (use internet). Statistical significance was set at 5%.

Results: Young people between 18-21 years old, who study at the Technological and Educational institute of Crete (n = 142), 71% of the participants, seem to use the internet at most. On the other hand, the origin, the school and the department, along with the location of internet access, don't seem to affect the occupation of internet by young people.

Conclusion: Most of the results of our research show a glorified situation as far as the extended usage of internet by young people. During the writing, we noticed little bibliography due to the fact that this issue has come up the last decades, and hasn't been developed enough for research's goals, by the Greek and the foreign bibliography. Therefore new researches should be done in the future , in order to examine this issue thoroughly. Those researches should have new targets apart from young people such as parents, education and society.

Key words: Internet, Young People, Usage of Internet, Social Networking

Εισαγωγή

Οι ιλιγγιώδεις ρυθμοί τεχνολογικού εκσυγχρονισμού οδηγούν στην άμεση αποδοχή και υιοθέτηση κάθε τεχνολογικής καινοτομίας. Το διαδίκτυο μέρος του σύγχρονου τρόπου ζωής καθιστά ένα παγκόσμιο πληροφοριακό σύστημα όπου παρέχει στους χρήστες του τεράστια ποικιλία υπηρεσιών. (Δουληγέρης και συν., 2004) Το διαδίκτυο μπορεί να περιγραφεί ως ένα επικοινωνιακό δίκτυο ηλεκτρονικών υπολογιστών, που επιτρέπει την ανταλλαγή δεδομένων μεταξύ οποιουδήποτε διασυνδεδεμένου υπολογιστή. Είναι ένας απέραντος, εικονικός κόσμος, κοινόχρηστα προσβάσιμος όπου αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινότητας του ατόμου είτε ως μέσο ψυχαγωγίας, ενημέρωσης, είτε, το πιο σημαντικό, ως εργαλείο πληροφόρησης και διεκπεραίωσης επαγγελματικών υποχρεώσεων. (Ζαννή, 2005) Με τη βοήθεια των νέων τεχνολογικών μέσων διακινούνται ελεύθερα, μη γνωρίζοντας περιορισμούς και γεωγραφικά σύνορα, όλοι οι τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας. Η πληροφορία στην εποχή του διαδικτύου έχει αποκτήσει τη θέση ενός αυτόνομου αγαθού. Οι ποσότητες πληροφοριών-δεδομένων που καθημερινά μεταδίδονται, διαδίδονται και επεξεργάζονται είναι ανυπολόγιστες σε όγκο αλλά και σε αριθμό. Γι' αυτό αναμφίβολα το διαδίκτυο αναγνωρίζεται ως υπέρτατο αγαθό όπου εξασκεί μεγάλη γοητεία σε άτομα όλων των ηλικιών. (Μυλωνάς, 2009)

Σε κάθε εποχή και κοινωνία οι νέοι συνδέονται με τη βιολογική περίοδο μετάβασης από την παιδικότητα στην ενήλικη ζωή. Ο νεανικός πληθυσμός φαίνεται να χαρακτηρίζεται από συγκεκριμένα οικουμενικά γνωρίσματα (όπως αυτά του αυθορμητισμού και του πειραματισμού). Υπό αυτή την οπτική, η νεανική ιδιοσυγκρασία μεταπλάθεται από διαδικασίες, με σκοπό την κοινωνική ένταξη των νέων μέσα από την επικείμενη ανάληψη ενεργών ρόλων, που να συνάδουν με τις επιταγές της σύγχρονης κοινωνίας. Επιπρόσθετα, οι νέοι είναι πιο κοντά στα τρέχοντα ζητήματα διότι ως γενιά έρχονται σε επαφή με τη συσσωρευμένη κοινωνική γνώση. Τέλος, η χρήση του διαδικτύου από τους νέους αποτελεί ένα σύγχρονο και πρωτότυπο φαινόμενο το οποίο αναπτύσσεται με εξαιρετικά γοργούς ρυθμούς. (Αριστοτέλης, 1990)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: Διαδίκτυο

1. Η ιστορία του διαδικτύου

Η εξέλιξη του διαδικτύου μπορεί πλέον να διακριθεί σε τρεις διαφορετικές χρονολογικές περιόδους: Η πρώτη, που ξεκινά από την δεκαετία του '60 και διαρκεί περίπου ως τα μέσα του '70 αφορά τη σύλληψη και την δημιουργία του πρώτου δικτύου υπολογιστών, που εξυπηρετούσε κυρίως στρατιωτικούς και ερευνητικούς σκοπούς. Η δεύτερη περίοδος, ορίζεται από τα μέσα του '70 έως την δεκαετία του '90 συμπεριλαμβάνοντας την ανάπτυξη των βασικών λειτουργιών του διαδικτύου και την ροή πληροφοριών. Τέλος, η τρίτη περίοδος, επεκτείνεται από το '90 και διαρκεί ως σήμερα, παρουσιάζοντας την πλέον εξελιγμένη φάση του διαδικτύου. (Καϊτατζή, 2003, Κούρτη, 2003)

Η πρώτη απόπειρα διασύνδεσης των υπολογιστικών δικτύων έγινε το 1960 όπου κατασκευάστηκε ο ARPANET (Advanced Research Projects) από τις στρατιωτικές υπηρεσίες των Η.Π.Α. για να υπηρετήσει αρχικά στρατιωτικούς σκοπούς. Μόλις μερικά χρόνια αργότερα το 1969 κάνει την εμφάνιση του, το πρώτο δίκτυο στο οποίο πρωταγωνιστικό ρόλο παίζει η επικοινωνία. Οι υπηρεσίες του διαδικτύου διευρύνονται και έτσι διανύοντας ήδη τα μέσα της δεκαετίας του '70, το 1974 η BBN εγκαινιάζει το «Telenet» την πρώτη εμπορική εκδοχή του διαδικτύου. Το 1979 η δημοτικότητα του κυβερνοχώρου δεν φαίνεται να γνωρίζει όρια, αντίθετα προσελκύει το ενδιαφέρον της πανεπιστημιακής κοινότητας, καθώς ειδικοί του πανεπιστημίου Καλιφόρνιας ιδρύουν τα πρώτα «new groups» και μόλις το 1981 κάνει την εμφάνιση του το 1ο πανεπιστημιακό δίκτυο BINET (Because It's time NET work). Ένα χρόνο αργότερα το 1982 δημιουργείται το EUNET (EUROPEAN UNIX NETWORK) για να προσφέρει υπηρεσίες ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και USENET. Αναπτύσσοντας τις πρώτες συνδέσεις μεταξύ Ολλανδίας, Δανίας, Σουηδίας και Βρετανίας. (Μπουγάδη 1999,Καϊτατζή 2003)

Η τεράστια αναγνωρισιμότητα του διαδικτύου επιβάλλει την θέσπιση ενός γενικού όρου χρήσης έτσι το 1984 καθιερώνεται ο όρος «internet» όπου κατά γενική ομολογία θα περιέγραφε αυτό το παγκόσμιο μόρφωμα. Το 1987 οι διασυνδεόμενοι χρήστες ξεπερνούν τις 28.000 και υπηρεσίες ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (e-mail) είναι πλέον γεγονός για την Γερμανία και την Κίνα. Παρόλα αυτά οι «σκιές» σε αυτή την τεχνολογική καινοτομία δεν άργησαν να φανούν καθώς το 1988 εκφράζονται οι πρώτες ανησυχίες για την ασφάλεια του διαδικτύου

(Υποκλοπή στοιχείων από τον Ρόμπερτς Νόρις - φοιτητής του Πανεπιστημίου Κορνέλ). (Μπουγάδη 1999,Καϊτατζή 2003)

Από την άλλη πλευρά οι ρυθμοί ανάπτυξης του διαδικτύου φτάνουν στο αποκορύφωμά τους το 1989 με την δημιουργία του WWW (World Wide Web) και την ολοκλήρωση του ένα χρόνο μετά. Το 1991 ο Berners Lee διεκδίκησε τα δικαιώματα του δημιουργήματος και έδωσε την άδεια της ελεύθερης χρήσης του διαδικτύου. Παράλληλα το ίδιο έτος καταργείται η απαγόρευση της χρήσης του διαδικτύου για εμπορικούς σκοπούς και έτσι το διαδίκτυο είναι σε θέση να προσφέρει κάθε δυνατή υπηρεσία. Φτάνοντας στο 1994 όπου ιδρύεται η πρώτη κυβερνο-τράπεζα με το όνομα «First Virtual». Ένα χρόνο αργότερα το 1995 ο Μπιλ Γκέιτς μπαίνει στην Βιομηχανία του «Internet» με το Microsoft Internet Explorer. Το 1996 εγκαινιάζεται το MSNBC: «ο πρώτος ειδησεογραφικός οργανισμός που «παντρεύει» την παραδοσιακή και την καλωδιακή T.V, με το Internet». Οι ρυθμοί ανάπτυξης συνεχίζουν και το 1997 καθώς γίνονται οι πρώτες προσπάθειες για την εφαρμογή της διαδραστικής τηλεόρασης με το διαδίκτυο. Το ίδιο έτος όμως οι ειδικοί καλούνται να αντιμετωπίσουν και τις αρνητικές συνέπειες του διαδικτύου καθώς παραβιάζονται για πρώτη φορά τα στοιχεία της Αμερικανικής κυβέρνησης (Μπουγάδη 1999,Καϊτατζή 2003)

Φτάνοντας στο σήμερα, το μέγεθος του διαδικτύου είναι εξαιρετικά δύσκολο να υπολογιστεί. Σύμφωνα με παγκόσμια στατιστική έρευνα που κατέγραψε τους χρήστες διαδικτύου παγκοσμίως, φάνηκε ότι αποτελούν το 25,6% του συνολικού παγκόσμιου πληθυσμού, με αύξηση ποσοστού 380,3%, σε σύγκριση με τα ποσοστά του 2000 (Internet World Stats, September 2009). Παρά τους γρήγορους ρυθμούς, στατιστικά δεδομένα δείχνουν ότι η εξάπλωση του διαδικτύου εξελίσσεται άνισα σε γεωγραφικό επίπεδο. Χαρακτηριστικά, αναφέρεται ότι το 74,2 του πληθυσμού της Βόρειας Αμερικής είχαν πρόσβαση και αξιοποιούσαν τις υπηρεσίες του διαδικτύου, το έτος 2009. Όμοια ένα μεγάλο ποσοστό του πληθυσμού της Αυστραλίας (60,4%) και της Ευρώπης (52%) είχαν σύνδεση στο διαδίκτυο. Αντίθετα, μόνο το 6,8% του αφρικάνικου πληθυσμού είχε πρόσβαση στο διαδίκτυο (Internet World Stats, 2009). Η εξάπλωσή του επίσης, φαίνεται να διαμορφώνεται από δημογραφικά στοιχεία: άτομα με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο ή εισόδημα, κάτοικοι αγροτικών περιοχών και γυναίκες αξιοποιούν το διαδίκτυο, λιγότερο συχνά (Bikson & Panis, 1997). Στην Ελλάδα, το 45,9% του ελληνικού πληθυσμού αξιοποιεί τις δυνατότητες του διαδικτύου, αποτελώντας το 1,2% των χρηστών/τριών διαδικτύου στην Ευρώπη (Internet World Stats, 2009). Σύμφωνα με στοιχεία έρευνας της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας (2009), με θέμα τη χρήση του διαδικτύου από τους Έλληνες/ίδες, διαπιστώθηκε ότι: “Ο μέσος χρήστης του διαδικτύου είναι απόφοιτος δευτεροβάθμιας

εκπαίδευσης και ινστιτούτων επαγγελματικής κατάρτισης, ανήκει στην ηλικιακή ομάδα 21-34 ετών και είναι μισθωτός. Οι προσωπικοί λόγοι χρήσης διαδικτύου, σύμφωνα με την ίδια έρευνα είναι αρχικά η αναζήτηση πληροφοριών και «on-line» υπηρεσιών σε ποσοστό 93,1%, η επικοινωνία 78,2%, οι υπηρεσίες εκπαίδευσης 61,3%, η ηλεκτρονική διακυβέρνηση 28,3% και τέλος οι τραπεζικές συναλλαγές 13,2%. Σε σχέση με την εξάπλωση του ανά φύλο, από το σύνολο των συμμετεχόντων στην έρευνα, το 51,4% των ανδρών απάντησαν ότι χρησιμοποιούν το διαδίκτυο συχνά (μέχρι και το Α' τρίμηνο του 2009) ενώ 44,5% αυτών απάντησαν ότι δεν το έχουν χρησιμοποιήσει ποτέ. Ένα μικρότερο ποσοστό, των γυναικών που ερωτηθήκαν δήλωσαν ότι χρησιμοποιούν το διαδίκτυο συχνά (43,3%) ενώ περισσότερες από τις μισές (51,7%) ότι δεν το έχουν χρησιμοποιήσει ποτέ. (Εθνική Στατιστική Υπηρεσία, 2009).

1.1 Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα του διαδικτύου

Ο επιστημονικός διάλογος για τις κοινωνικές συνέπειες της διαδικτυακής επικοινωνίας χαρακτηρίζεται από πολλές αντικρουόμενες απόψεις και συμπεράσματα. Μεγάλος αριθμός ερευνητών εκφράζουν τον ενθουσιασμό τους για την θετική επιρροή του διαδικτύου στην καθημερινότητα των ανθρώπων. Αντίθετα από την άλλη μεριά, κάμποιοι παραμένουν επιφυλακτικοί, σε σχέση με τις αρνητικές συνέπειες που έχει επιφέρει στη ζωή του ατόμου.

Η πρωταρχική ιδέα του διαδικτύου βασίστηκε πάνω στην άμεση επικοινωνία. Σήμερα αρκετά χρόνια μετά, η εξάπλωση του διαδικτύου και η άνευ όρων επικοινωνία έχει ξεπεράσει κάθε προσδοκία. Μελέτες και έρευνες που πραγματοποιούνται έχουν ως στόχο, την εύρεση καινοτόμων ιδεών που θα καταστήσουν το διαδίκτυο γρηγορότερο και πιο αξιόπιστο. Κατά γενική ομολογία από την εμφάνιση του διαδικτύου, μέσω του υπολογιστή, η γη έχει πάρει τη μορφή ενός παγκόσμιου χωριού. Οι αμέτρητες υπηρεσίες επικοινωνίας δίνουν την δυνατότητα εξερεύνησης των διαφόρων πολιτισμών μέσα από την «ηλεκτρονική» ένωση των λαών. (Θεμπριάν, 2000)

Επιπρόσθετα, το διαδίκτυο αποτελεί έναν εικονικό «θησαυρό» πληροφοριών. Αδιαμφισβήτητο το μεγαλύτερο πλεονέκτημα του διαδικτύου είναι η διάθεση και η παροχή πληροφοριών που επεκτείνεται σε όλους τους τομείς της ζωής του ατόμου. Στην καθημερινότητα χρήστες όλων των ηλικιών, αποσπούν πληροφορίες μέσα από την πλοήγηση τους στο διαδίκτυο, αλλά και καταφεύγουν σε έναν εναλλακτικό τρόπο ψυχαγωγίας. (Σκαρπέλος, 1999) Η διαδικτυακή ψυχαγωγία ίσως αποτελεί έναν από τους πιο δημοφιλείς λόγους, χρήσης του διαδικτύου, καθώς οι υπηρεσίες

διαδικτυακής διασκέδασης τείνουν να προσελκύουν ολοένα και μεγαλύτερο αριθμό χρηστών. Το «κατέβασμα» (downloading) παιχνιδιών, η επίσκεψη στα δωμάτια συνομιλίας, τα «on-line» τυχερά παιχνίδια(τζόγου) ή απλά η περιήγηση στο διαδίκτυο, έχουν γοητεύσει έναν μαζικό αριθμό ατόμων. (Μυλωνάς, 2009)

Ο αναρίθμητος αριθμός υπηρεσιών που παρέχει το διαδίκτυο όπως οι απευθείας σύνδεση σε τραπεζικές εργασίες, η εξ' αποστάσεως εκπαίδευση, η αναζήτηση εργασίας, η δυνατότητα ηλεκτρονικού εμπορίου, καλύπτει κάθε πτυχή της ζωής του χρήστη.(Μυλωνάς, 2009) Επιπλέον, το ηλεκτρονικό εμπόριο αποτελεί μια ακόμη υπηρεσία που έρχεται να προστεθεί στην λίστα των θετικών στοιχείων του διαδικτύου. Το «E-commerce» είναι μια έννοια που χρησιμοποιείται για οποιοδήποτε τύπο εμπορικής διαδικασίας ή διαφορετικά όταν η επιχείρηση μπορεί να πραγματοποιεί μεταφορά πληροφοριών ή και υλικών σε όλη την υδρόγειο μέσω διαδικτύου. Έχει γίνει ένα φαινόμενο που συνδέεται με οποιοδήποτε είδος αγορών. (Μυλωνάς, 2009)

Παράλληλα, με τις αισιόδοξες εκτιμήσεις για την προσφορά του νέου μέσου δεν έλειψαν και οι πιο συγκρατημένες προσεγγίσεις, οι οποίες συντήρησαν ένα κλίμα δυσπιστίας και σκεπτικισμού απέναντι στις νέες τεχνολογίες (Borgmann 1992, Dreyfus 2000, Virilio 1997).

Οι αρνητικές αυτές κριτικές θα μπορούσαν γενικά να συνοψισθούν σε δύο κατηγορίες: από τη μια είναι οι φωνές που διαμαρτύρονται για τον νέου τύπου κοινωνικό αποκλεισμό και, από την άλλη μεριά, εκείνοι που στηρίζουν την άποψη ότι ο «εικονικός κόσμος» του κυβερνοχώρου είναι μη ανθρωπίνος (inhumane), άδικος, αλλοιώνει το υποκείμενο, το απομακρύνει από τα πραγματικά προβλήματα, από τις συλλογικές διεκδικήσεις και το ωθεί σε ατομικές ενασχολήσεις που το απομονώνουν από τις παραδοσιακές σχέσεις συλλογικότητας.

Υποστηρίζεται ότι παράλληλα με την χρήση του διαδικτύου ελλοχεύει πάντα ο κίνδυνος της παραβατικότητας και της χαλάρωσης των ηθικών αξιών, γιατί το άτομο μπορεί ευκολότερα εξαιτίας της ανωνυμίας που προσφέρεται, να λειτουργήσει σε βάρος των άλλων και υπέρ του εαυτού του.

Επιπρόσθετα οι πρώτες διαφωνίες των επικριτών του διαδικτύου έχουν να κάνουν με το φόβο της ενίσχυσης της δυαδικής κοινωνίας. Υποστηρίζουν ότι με την εμφάνιση του διαδικτύου, στον κατάλογο των διαφορών μεταξύ φτωχών και ανεπτυγμένων χωρών, προστίθεται ένας ακόμη παράγοντας. Έτσι, παρουσιάζεται το φαινόμενο, ακόμη και στο πλαίσιο της ίδιας χώρας ή πόλης, να δημιουργούνται νέες τάξεις, αυτές των «info-πλουσίων» και των «info-φτωχών» (Θεμπριάν 2000). Το να μην έχει κανείς υπολογιστή και σύνδεση τείνει να θεωρείται ανάλογο του να μην έχει εξουσία, κοινωνικό «status» ή πλούτο.

Επιπλέον, η μεγάλη ποσότητα των πληροφοριών, σε συνδυασμό με την υπερβολική ταχύτητα ροής, μειώνουν τη δυνατότητα επεξεργασίας των ερεθισμάτων που δέχεται ο χρήστης με αποτέλεσμα να τον καθιστούν περισσότερο ευάλωτο απ' ότι παλιότερα. «Υπερεκχείλιση πληροφοριών» είναι ο όρος που περιγράφει αυτό το φαινόμενο (Χτούρης, 2004).

Ένας άλλος κίνδυνος είναι ο εθισμός των χρηστών στη γρήγορη εναλλαγή ερεθισμάτων. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα οι χρήστες να αναζητούν συνεχώς νέα και έντονα οπτικά ερεθίσματα χωρίς να ενδιαφέρονται για τη βαθύτερη επεξεργασία τους. Καθώς η γρήγορη ικανοποίηση γίνεται πλέον το ζητούμενο και η αναζήτησή της αναδεικνύεται ως βασική ανάγκη, τη στιγμή που η αξία της σύνθετης, πολυεπίπεδης έρευνας και κατανόησης δείχνει να υποβαθμίζεται (Crary, 1995).

Η κλοπή προσωπικών δεδομένων και απειλή ιών έρχεται να προστεθεί στην λίστα των αρνητικών επιπτώσεων του διαδικτύου. Ο ιός δεν είναι παρά ένα πρόγραμμα που εμποδίζει την κανονική λειτουργία των συστημάτων και των ηλεκτρονικών υπολογιστών. Με την εισβολή στον προσωπικό υπολογιστή του χρήστη, ενυπάρχει ο κίνδυνος διαρροής προσωπικών δεδομένων που καθιστά το άτομο ιδιαίτερα ευάλωτο και στην πραγματική ζωή εκτός διαδικτύου. (Χτούρης, 2004)

1.2 Χαρακτηριστικά της διαδικτυακής επικοινωνίας

Η ανωνυμία που παρέχει το διαδίκτυο υπήρξε ένα χαρακτηριστικό που διαφοροποίησε τελείως τις διαδικασίες επικοινωνίας και κατασκευής ταυτοτήτων. Η πρώτη που μελέτησε τη διαδικτυακή ανωνυμία ήταν η Turkle (1995) που εστίασε στη μελέτη κατασκευής ταυτοτήτων και τη διαδικασία επικοινωνίας στο απόλυτα ανώνυμο περιβάλλον των παιχνιδιών ρόλων.

Μια από τις θετικές επιδράσεις της διαδικτυακής ανωνυμίας, σύμφωνα με την Turkle (1995), είναι η προφύλαξη από την κριτική και συνεπώς, η εξισωτική δύναμη που παρέχει. Στοιχεία της ταυτότητας που περιθωριοποιούν το άτομο, όπως το φύλο ή η φυλή, μπορούν να αποκρυφτούν και έτσι, το άτομο να αποφύγει τις διακρίσεις και να ενταχθεί στις ισχυρές τάξεις. Η ανωνυμία δίνει τη δυνατότητα υιοθέτησης πολλών ρόλων και ταυτοτήτων, με αποτέλεσμα ο χρήστης να γνωρίζει τον εαυτό του καλύτερα και να ξεπερνά περιορισμούς της πραγματικής του ζωής. (Turkle, 1994). Κατά αυτόν τον τρόπο η ύπαρξη ενός ανώνυμου “περιβάλλοντος” αποδείχθηκε ευεργετική για άτομα με κινητικές δυσκολίες ή σωματικές αναπηρίες, καθώς και για στιγματισμένα άτομα, άτομα με ψυχικές δυσλειτουργίες, θρησκευτικές και διατροφικές προτιμήσεις. (Parks & Floyd 1996, Roberts & Parks 1999, Hardey 2002, Mc Kenna 2002, Gies 2008)

Μια ακόμη θετική επίδραση της ανωνυμίας στο διαδίκτυο είναι ότι πολλοί άνθρωποι είναι πιο ανοιχτοί και εκφράζουν τα συναισθήματα και τις σκέψεις τους. (Gies 2008, Joinson 2001) Η μεγαλύτερη αυτο-έκθεση, λόγω της ανωνυμίας, διευκολύνει την οικειότητα των σχέσεων και τη συνάντηση ανθρώπων με κοινά ενδιαφέροντα, χωρίς φραγμούς που επιφέρουν τα εμφανή χαρακτηριστικά των ανθρώπων. (Bargh et al. 2002, McKenna et al. 2002) Ακόμη και στις περιπτώσεις που οι χρήστες δεν είναι εντελώς ανώνυμοι ή επικοινωνούν με οικεία άτομα, η φυσική απόσταση που παρέχεται από το μέσο επικοινωνίας, τους καθιστά πιο ελεύθερους και αποδεσμευμένους από τους κανόνες συναναστροφών που διαμορφώνουν τις «πρόσωπο με πρόσωπο» επαφές. (Wallace, 1999)

Αντίθετα κάποιες από τις αρνητικές συνέπειες της απόλυτης ανωνυμίας στο διαδίκτυο, είναι η πιθανότητα εξαπάτησης, ή έκφρασης επιθετικών συμπεριφορών όπως λεκτική βία ή σεξουαλική παρενόχληση . Το φαινόμενο τέτοιων αρνητικών συμπεριφορών είναι γνωστό με τον όρο “flaming”. (Gilding, 2002, Boase & Wellman 2004, Barak 2005) Η υιοθέτηση, επίσης, εικονικών ταυτοτήτων που απέχουν πολύ από την “πραγματική ταυτότητα” είναι δύσκολη, τόσο σε τεχνολογικό αλλά κυρίως σε ψυχολογικό επίπεδο (Turkle, 1994) και μπορεί να καταλήξει σε ψυχολογικές δυσλειτουργίες. (Whitty & Carr, 2006)

Με την εξέλιξη όμως του διαδικτύου και τη μεγάλη ποικιλία ιστοχώρων, η ανωνυμία, πλέον, δεν ευνοείται από όλα τα εικονικά περιβάλλοντα. Ο Hardey (2002) υπογράμμισε ότι οι ιστοσελίδες που εξυπηρετούν ανάγκες της “πραγματικής”, εκτός διαδικτύου ζωής, δεν ευνοούν την ανωνυμία και οι άνθρωποι τείνουν να είναι ειλικρινείς σε σχέση με τα στοιχεία της ταυτότητάς τους. Για αυτό το λόγο, η Kennedy (2006) τονίζει ότι η παλιά έννοια της ανωνυμίας στο διαδίκτυο θα πρέπει να επαναπροσδιοριστεί. Σε έρευνα της, με αντικείμενο τις προσωπικές ιστοσελίδες, παρατήρησε ότι οι χρήστες διαδικτύου, πολλές φορές φέρονται ως ανώνυμοι, παρόλο που δεν είναι, κάτι που η παλιά έννοια δεν λάμβανε υπ’ όψιν. Σήμερα, προτείνει μια σύνθετη έννοια της ανωνυμίας, πέραν της μη δημοσιοποίησης προσωπικών στοιχείων, η οποία θα εμπεριέχει την έννοια και τη σχέση του *είμαι* και *αισθάνομαι* ανώνυμος, το διπλό χαρακτήρα του διαδικτυακού χώρου (ιδιωτικό και δημόσιο) και τα εκτός διαδικτύου πλαίσια.

Παρόμοιος ενθουσιασμός έχει εκφραστεί για τις δυνατότητες του διαδικτύου να ενδυναμώσει μειονοτικές ομάδες και να εντάξει περιθωριακά ή στιγματισμένα άτομα στην ευρύτερη κοινωνία (Turkle, 1994). Η ανωνυμία που παρέχει το διαδίκτυο και κατ’ επέκταση η απόκρυψη εμφανών φυσικών χαρακτηριστικών διευκολύνουν την παρουσίαση του πραγματικού εσωτερικού εαυτού των ανθρώπων, τη δημιουργία μια σχέσης συμπάθειας μεταξύ των χρηστών και την καλλιέργεια θετικού κλίματος των

πρώτων συναντήσεων, εκτός διαδικτύου. Το διαδικτυο επομένως, έχει τη δυνατότητα να βελτιώσει την κοινωνική ζωή ατόμων που είναι μοναχικά και κοινωνικά απομονωμένα, όταν χρησιμοποιείται με σύνεση (Bargh et al., 2002).

Πράγματι, ως ένα βαθμό ακούστηκαν οι φωνές εθνικών μειονοτήτων, (Mitra & Watts, 2002), ατόμων με σωματικές αναπηρίες (Gies, 2008), ατόμων με κοινωνικές φοβίες, ή με μειωμένες κοινωνικές δεξιότητες (Mc Kenna et al., 2002), ατόμων με ξεχωριστές σεξουαλικές, θρησκευτικές και διατροφικές προτιμήσεις (Hardey, 2002). Η επικοινωνία αυτών των ατόμων με άλλους, αλλά και μεταξύ τους, δεν ενίσχυσε τη δημιουργία ομάδων αυτοβοήθειας για άτομα με κοινά προβλήματα (Gies, 2008). Το κοινωνικό δίκτυο πολλών απομονωμένων και στιγματισμένων ατόμων διευρύνθηκε, χάρη στο διαδικτυο, περιορίζοντας την εσωστρέφεια και ενισχύοντας την ψυχική και κοινωνική τους ευημερία. (Parks & Floyd 1996, Kraut et al., 2002, Hardey 2002)

Ένα ακόμη πολύ σημαντικό στοιχείο της διαδικτυακής επικοινωνίας είναι η απόλυτη απουσία του φυσικού σώματος. Ο Marshal (2004) επινόησε την έννοια «asence» για να περιγράψει την οντολογική αβεβαιότητα του σώματος στο διαδικτυο, όπου οι άνθρωποι νιώθουν τα προσωπικά και σωματικά όρια στο διαδικτυο πιο ρευστά, αδύναμα και ασαφή σε σύγκριση με τα όρια της “πραγματικής”, εκτός διαδικτύου ζωής. (Marshal, 2004)

Στην αρχική μορφή του διαδικτύου που βασιζόταν αποκλειστικά σε κείμενα, παραμερίστηκε η υλική υπόσταση του σώματος και θεωρήθηκε αυθαίρετη κατασκευή του λόγου (Butler, 1990 στο Nyboe, 2004). Με την εξέλιξη του διαδικτύου και τη δυνατότητα ανάρτησης φωτογραφιών, βίντεο και παρακολούθησης μέσω κάμερας, η αποστέρωση του σώματος από την υλική του υπόσταση δέχτηκε μεγάλη κριτική. Ακόμη και σε περιπτώσεις κατασκευής ψεύτικων ταυτοτήτων, οι χρήστες κάποια στιγμή εγκλωβίζονται σε μια σωματική ταυτότητα, ως δείγμα της ειλικρίνειας και της αξιοπιστίας τους (Gies, 2008). Σύμφωνα με τον Sommer (1995), τα όρια του προσωπικού χώρου και της απόστασης συνεχίζουν να υπάρχουν και στη ψηφιακή εποχή, παρόλο που η επικοινωνία χαρακτηρίζεται από την απουσία του σώματος. Η Whitty (2003) υποστηρίζει ότι η εστίαση στην απουσία ή μη του σώματος στο διαδικτυο είναι μια πολύ στενή οπτική του θέματος, καθώς το διαδικτυο αποτελεί χώρο σωμάτων με μια νέα έννοια. Σύμφωνα με την ίδια, αν και το σώμα είναι απόν ως φυσικό αντικείμενο, υπάρχει ως πληροφορίες που ανακατασκευάζουν το νόημα του σε οποιοδήποτε επιθυμητό βάθος και πολυπλοκότητα. Είναι σημαντικό, σύμφωνα με την ίδια, η προσοχή να μην επικεντρώνεται στην απουσία του σώματος αλλά στους τρόπους με τους οποίους αυτό ανακατασκευάζεται στο διαδικτυο.

Το διαδίκτυο είναι ένας χώρος που δεν αποτελείται από όρια ή φυσικά σώματα αλλά από κείμενα, εικόνες και ήχους. Είναι ένας χώρος ελεύθερος από κάθε είδους εξουσία, καθώς οι περισσότερες εικονικές κοινότητες αρνούνται κάθε μορφή της. (Kenway & Langmead 2000 στο Arnot & Dillabough, 2000) Το βασικό στοιχείο του διαδικτύου είναι η ανυπαρξία μιας κεντρικής εξουσίας, η οποία ορίζεται από τις οικονομικές, πολιτισμικές και γεωγραφικές πρωτεύουσες και διαφοροποιεί τη συμμετοχή των ανθρώπων.

Λόγω της έλλειψης παραδοσιακών εξουσιών που υπάρχουν στην “πραγματική ζωή”, δόθηκε η ευκαιρία σε περιθωριακές ομάδες και μειονότητες να εκφράσουν τη φωνή τους και να γίνουν γνωστά θέματα που αγνοούνται –σκοπίμως, κάποιες φορές- από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Η έλλειψη σαφών ορίων χώρου και η δομή του κυβερνοχώρου δίνουν την πρόσβαση σε ένα τεράστιο ακροατήριο. Υπό αυτή τη σκοπιά, η “δυνατότητα να μιλήσει κανείς γίνεται πιο σημαντική από τη δυνατότητα να ακουστεί”(Mitra & Watts, 2002). Ωστόσο την αισιόδοξη αυτή στάση δε συμμερίστηκαν όλοι οι ερευνητές. Ο Morley (2003) χαρακτηριστικά επεσήμανε ότι οι νέες τεχνολογίες συχνά καθρεφτίζουν τις καθιερωμένες δομές εξουσίας και η κίνηση στο διαδίκτυο πολλές φορές ακολουθεί τις γραμμές προηγούμενων μορφών επικοινωνίας. Αυτό διαφαίνεται από την ύπαρξη κλειστών κοινοτήτων που βασίζονται σε κοινά ενδιαφέροντα ή απόψεις, παρόλη τη δυνατότητα απεριόριστης εξερεύνησης και συμμετοχής σε διάφορες κοινότητες. Ο ίδιος υπενθυμίζει ότι ακόμη και οι πιο νέες τεχνολογίες μπορούν να προσαρμοστούν, ώστε να εξυπηρετούν παραδοσιακούς σκοπούς. Επομένως, αν και κάποιιοι πιστεύουν ότι η παράδοση είναι παρελθόν, η παραδοσιακή κουλτούρα είναι ζωντανή στο κόσμο της μοντέρνας τεχνολογίας, στρατολογώντας και προσαρμόζοντας τις νέες τεχνολογίες σε παλιούς σκοπούς (Bausinger, 1990 στο Morley, 2003).

Ολοκληρώνοντας η αυτο-έκθεση η οποία ορίζεται ως « η δράση αποκάλυψης προσωπικών πληροφοριών σε τρίτους, μέσω της επικοινωνίας, ώστε να δημιουργηθούν οικείες σχέσεις», επιδιώκει να επιτύχει μια ισορροπία, ενώ η φύση της σχέσης επηρεάζει το μέγεθος της αυτο-έκθεσης (Lee Im & Taylor, 2008).

Η Wallace (1999) τόνισε ότι οι χρήστες φαίνονται να νιώθουν άνετα στη διαδικασία έκθεσης προσωπικών και απόκρυφων πληροφοριών για τη ζωή τους σε ένα τόσο δημόσιο χώρο, όπως το διαδίκτυο, χωρίς να αποτελεί εμπόδιο το μέσο επικοινωνίας(υπολογιστής). (Rosson 1999, στο Joinson, 2001) Το γεγονός ότι η διαδικτυακή επικοινωνία συμβαίνει ανάμεσα σε ανθρώπους που δεν έχουν πρόσβαση ο ένας στον κοινωνικό κύκλο της “πραγματικής” ζωής του άλλου, σε μια σταθερή και συχνή επικοινωνία, αυξάνει την αυτο-έκθεση. Η ανωνυμία διευκολύνει την αποκάλυψη του πραγματικού εαυτού και καλλιεργεί τη συμπάθεια των ατόμων

όταν βρεθούν σε μια “πρόσωπο με πρόσωπο” συνάντηση (Bargh et al., 2002). Η απόκρυψη φυσικών στοιχείων, όπως η εξωτερική εμφάνιση, το τραύλισμα, η τυχόν κοινωνική φοβία και η εύρεση και επικοινωνία με ανθρώπους ίδιων προτιμήσεων και ενδιαφερόντων μειώνουν το φόβο αποδοκιμασίας. Οι παραπάνω παράγοντες επιτυγχάνουν οικείες σχέσεις που, πιθανά, θα επιβιώσουν κι εκτός διαδικτύου, όταν πλέον τα χαρακτηριστικά του ατόμου δεν αποκρύπτονται.

Σύμφωνα με τους Mc Kenna et al. (2002) ως κίνητρα της εκούσιας αυτο-έκθεσης σε προσωπικούς ιστοχώρους (blogs) έχουν αναφερθεί: η κατασκευή μίας επιθυμητής ταυτότητας, η δημιουργία σχέσεων πέραν γεωγραφικών και χρονικών περιορισμών, η μακρόχρονη αποθήκευση προσωπικών πληροφοριών, η ανταλλαγή πληροφοριών για ειδικά θέματα, η διασκέδαση και η ανάγκη για αναγνωρισιμότητα. Οι θετικές συνέπειες της προσωπικής αυτο-έκθεσης, ως δηλώνουν οι χρήστες είναι η βελτίωση διαχείρισης σχέσεων και η ψυχολογική ευημερία (Lee Im & Taylor, 2008). Από την άλλη μεριά αρνητική συνέπεια της διαδικτυακής αυτο-έκθεσης είναι η μετατροπή αυτής της καθημερινής συνήθεια σε ένα είδος πιεστικού καθημερινού καθήκοντος. Τέλος η αυξημένη διαδικτυακή αυτο-έκθεση, είναι πιθανό να δημιουργηθεί μια οικειότητα με αγνώστους που ίσως αποβεί προβληματική, τόσο στην εντός όσο και στην εκτός διαδικτυακή ζωή. (Lee Im & Taylor, 2008)

1.3 Διαδικτυακή εγκληματικότητα

Όπως συμβαίνει με τις καθημερινές κοινωνικές σχέσεις στον υπαρκτό κόσμο, έτσι και στις διαδικτυακές επαφές και την επικοινωνία απαιτείται η τήρηση ορισμένων κανόνων που θα διέπουν τα μέλη και θα τους καθιστά γνωστό τα αποδεκτά όρια συμπεριφοράς. Η παραβίαση τέτοιων κανόνων οδηγεί σε αξιόποινες πράξεις, όπου ανάλογα με τους ισχύοντες νόμους επιβάλλονται κυρώσεις.

Το διαδίκτυο ως ένα νέο πεδίο δράσης, διαμορφώνει καθημερινά νέες μορφές συναναστροφών και επικοινωνίας με αποτέλεσμα να δημιουργείται ένα νέο πεδίο εγκληματικής συμπεριφοράς. Ως ηλεκτρονικό έγκλημα ορίζεται «κάθε παράνομη, ανήθικη ή χωρίς έγκριση συμπεριφορά που περιλαμβάνει την αυτόματη επεξεργασία και μετάδοση δεδομένων» (Ζάννη, 2005)

Τα τεχνολογικά προηγμένα κράτη καλούνται να αντιμετωπίσουν την ολοένα αυξανόμενη συχνότητα ηλεκτρονικών αξιόποινων πράξεων. Τα έννομα αγαθά που προσβάλλονται από το ηλεκτρονικό έγκλημα είναι τα περιουσιακά αγαθά, τα προσωπικά δικαιώματα και γενικά η προστασία του κοινωνικού συνόλου. Σύμφωνα με αυτά τα αγαθά ο Sieber κατηγοριοποίησε τα πληροφορικά εγκλήματα. Στα Πληροφορικά οικονομικά εγκλήματα που σχετίζονται την απάτη, το ξέπλυμα

χρημάτων, τις υποκλοπές πιστωτικών καρτών και την ηλεκτρονική κατασκοπεία. Μια ακόμη ξεχωριστή κατηγορία ηλεκτρονικού εγκλήματος είναι τα υπερ-ατομικά πληροφορικά εγκλήματα που αφορούν εγκλήματα κατά της Εθνικής ασφάλειας, του ελέγχου διασυνοριακής ροής πληροφοριών και της δημοκρατικής νομιμότητας. Τέλος, η πιο γνωστή ίσως κατηγορία είναι τα Πληροφορικά εγκλήματα κατά των προσωπικών δικαιωμάτων που έχουν να κάνουν με παραβιάσεις προσωπικών δεδομένων και ηλεκτρονικής αλληλογραφίας, κλοπή ταυτότητας, κλοπή πνευματικής ιδιοκτησίας, ηλεκτρονική παρενόχληση, διακίνηση πορνογραφικού, παιδοφιλικού και ρατσιστικού υλικού. (Λάζος, 1997)

Ένας από τους παράγοντες που σχετίζονται με την εξάπλωση της διαδικτυακής εγκληματικότητας είναι το φύλο το οποίο διαδραματίζει σημαντικό ρόλο. Έρευνες έχουν δείξει ότι το φύλο θα πρέπει να υπολογίζεται σαν παράγοντας πρόβλεψης όταν μιλάμε για διαδικτυακή εγκληματικότητα. (Pellegrini, Bartini & Brooks, 1999). Ο δεύτερος παράγοντας σχετίζεται με το πολιτισμικό επίπεδο των εμπλεκομένων. Το φαινόμενο της παρενόχλησης είναι ένα καθολικό πρόβλημα που επεκτείνεται σε ένα ευρύ φάσμα χωρών. (Olweus 1994, Ruiz 1992, Rigby & Slee 1991, Bentley & Li 1995, Crystal 1994, Hoover & Juul 1993, Hoover Oliver & Thomson 1993). Αν και η διαδικτυακή εγκληματικότητα είναι πλέον ένα γενικευμένο φαινόμενο, έρευνες έχουν δείξει ότι άτομα από διαφορετικές χώρες και πολιτισμούς συμπεριφέρονται διαφορετικά. Αυτό μπορεί να είναι αποτέλεσμα μιας σειράς παραγόντων. Όπως, ότι άνθρωποι σε διαφορετικούς πολιτισμούς μπορεί να έχουν διαφορετικές πεποιθήσεις και να αντιλαμβάνονται διαφορετικά τα όρια ή τις συνθήκες που ορίζουν μια πράξη εγκληματική.

Ο τρίτος παράγοντας είναι η χρήση της τεχνολογίας. Είναι εύλογο να υποθέσει κανείς ότι αν οι νέοι έχουν περισσότερες ευκαιρίες πρόσβασης στην τεχνολογία, έχουν μεγαλύτερη πιθανότητα να υποστούν παρενοχλήσεις στον κυβερνοχώρο. (Kowalski & Limber 2007, Patchin & Hinduja 2006, Strom & Strom 2005, Williams & Guerra 2007, Wing 2005, Kowalski et al., 2008, Ybarra & Mitchell 2004, Reid 2005, David-Ferdon & Feldman 2007, Sullivan 2006). Ο τέταρτος παράγοντας είναι η επίγνωση ή όχι της ασφάλειας στον κυβερνοχώρο Σύμφωνα με έρευνες για την πρόληψη της διαδικτυακής εγκληματικότητας που έχουν διεξαχθεί τις δύο τελευταίες δεκαετίες, η ευαισθητοποίηση, μαζί με την εισαγωγή εκπαιδευτικών προγραμμάτων, είναι ένας από τους τέσσερις πιο σημαντικούς παράγοντες που συμβάλλουν στην μείωση των ποσοστών διαδικτυακής παρενόχλησης (Campbell, 2005). Συνοψίζοντας, θα πρέπει να συνυπολογίζονται οι πολιτικές διαφορές, προκειμένου να κατανοείται πάντα η φύση του διαδικτυακού εγκλήματος. (Li, 2007)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο : Η χρήση του διαδικτύου

2. Κοινωνικά δίκτυα και κοινωνική δικτύωση

Ένα κοινωνικό δίκτυο (social network) είναι μια κοινωνική δομή φτιαγμένη από άτομα (ή οργανώσεις) που αποκαλούνται "κόμβοι", οι οποίοι είναι συνδεδεμένοι μεταξύ τους από έναν ή περισσότερους τύπους αλληλεξαρτήσεων, όπως τη φιλία, τη συγγένεια, το κοινό ενδιαφέρον, την οικονομική ανταλλαγή ή τις σχέσεις πεποιθήσεων, την γνώση ή το γόητρο. (Ελπέκογλου 2011, Mann et al., 2008)

Η κοινωνική ανάλυση δικτύων βλέπει τις κοινωνικές σχέσεις αποτελούμενες από κόμβους και δεσμούς. Οι κόμβοι είναι οι μεμονωμένοι δράστες μέσα στα δίκτυα, και οι δεσμοί είναι οι σχέσεις μεταξύ των δραστών. Οι προκύπτουσες δομές είναι συχνά πολύ σύνθετες. Μπορούν να υπάρξουν πολλά είδη δεσμών μεταξύ των κόμβων. Η έρευνα σε διάφορους ακαδημαϊκούς τομείς έχει δείξει ότι τα κοινωνικά δίκτυα λειτουργούν σε πολλά επίπεδα, από τις οικογένειες μέχρι το επίπεδο εθνών και διαδραματίζουν έναν κρίσιμο ρόλο στον καθορισμό του τρόπου επίλυσης προβλημάτων, στον τρόπο που λειτουργούν οι οργανώσεις, και στον βαθμό στον οποίο τα άτομα φτάνουν στην επίτευξη των στόχων τους. Επιπρόσθετα μέσω του δικτύου, μπορεί να μετρηθεί το κοινωνικό κεφάλαιο, δηλαδή την αξία που ένα άτομο παίρνει από το κοινωνικό δίκτυο.

Η υλοποίηση των κοινωνικών δικτύων στο διαδίκτυο, εφαρμόζεται μέσω των υπηρεσιών κοινωνικής δικτύωσης. Χαρακτηριστικά παραδείγματα υπηρεσιών κοινωνικής δικτύωσης, αποτελούν τα ιστολόγια (blogs), τα wikis, οι υπηρεσίες κοινωνικής σήμανσης (social tagging services) και οι ιστοτόποι κοινωνικής δικτύωσης (social networking sites). Μέσω των εφαρμογών τους, που βασίζονται στις τεχνολογίες του παγκόσμιου ιστού, οι χρήστες έχουν τη δυνατότητα να αλληλεπιδρούν με τη χρήση διαφόρων μεθόδων, όπως η δημοσίευση καταχωρήσεων, η συνεργατική επεξεργασία εγγράφων και η δημιουργία ομάδων παράλληλα με την αξιοποίηση υπηρεσιών. (Γκατζιαλίδης, 2009)

Με στόχο την ανάλυση των κοινωνικών δικτύων, δραστηριοποιείται από το 1978 το Διεθνές Δίκτυο Ανάλυσης Κοινωνικών Δικτύων (International Network for Social Network Analysis – INSNA), ένας μη κερδοσκοπικός οργανισμός που ιδρύθηκε στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής και αποτελεί την ένωση των επιστημόνων που ενδιαφέρονται για την ανάλυση των κοινωνικών δικτύων. Σύμφωνα με το INSNA, "η ανάλυση των κοινωνικών δικτύων εστιάζει στην αποκάλυψη των προτύπων των ανθρώπινων αλληλεπιδράσεων που βασίζεται στη διαισθητική αντίληψη του ότι τα πρότυπα αλληλεπιδράσεων που εμφανίζονται μεταξύ των

ανθρώπων, αποτελούν σημαντικά χαρακτηριστικά της ζωής τους” .Το INSNA υπογραμμίζει ότι ο τρόπος ζωής των ανθρώπων εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τον τρόπο με τον οποίο αυτός (ο άνθρωπος) δραστηριοποιείται στα πλαίσια ενός δικτύου κοινωνικών συνδέσεων και των δεσμών που αναπτύσσει. Τέλος, πιστεύεται ότι η επιτυχία ή η αποτυχία των κοινωνιών και των οργανισμών συχνά εξαρτάται ή βασίζεται στην προτυποποίηση των εσωτερικών του δομών. (<http://www.insna.org/>)

Είτε τεχνολογικά, είτε λειτουργικά ή υπηρεσιακά, η εξέλιξη του Παγκόσμιου Ιστού παρέχει στους χρήστες ένα σύνολο νέων δυνατοτήτων, που μεταξύ άλλων, στοχεύουν στην ενδυνάμωση της συμμετοχής τους στα πλαίσια του Παγκόσμια Διασυνδεδεμένου Δικτύου. Οι δυνατότητες αυτές υποστηρίζονται και από την ανάπτυξη νέων υπηρεσιών ή την επέκταση προϋπαρχόντων που στοχεύουν στη δικτύωση των χρηστών και τη διασύνδεση τους μέσω ενός συνόλου δυνατοτήτων. Ακόμη και αν η έννοια και το σκεπτικό της Ανθρώπινης Δικτύωσης δεν είναι κάτι νέο στα πλαίσια του Διαδικτύου η Δικτύωση λαμβάνει διαστάσεις υλοποίησης με χρήση εφαρμογών και υπηρεσιών. Ουσία των υπηρεσιών αυτών αποτελεί η δημιουργία “δεσμών” μεταξύ των χρηστών και μετέπειτα η συγκρότηση “δικτύων” όπως κοινοτήτων ή και ομάδων ομοειδών χαρακτηριστικών ή ενδιαφερόντων. (Γκατζιαλίδης, 2009)

Με έμφαση στην Κοινωνική Δικτύωση αναπτύχθηκαν τις τελευταίες δεκαετίες, υπηρεσίες που υποστηρίζουν ακριβώς τη διάδραση των χρηστών και τη δυνατότητα δραστηριοποίησής τους στα πλαίσια κοινοτικών, ομαδικών και εν γένει συνεργατικών δράσεων. Τέτοιες υπηρεσίες μεταξύ άλλων είναι τα Ιστολόγια, τα «Wikis», οι Υπηρεσίες Κοινωνικής Σήμανσης και οι Ιστοτόποι Κοινωνικής Δικτύωσης.

Αν και τα Ιστολόγια (Blogs) θεωρήθηκαν επέκταση των μέχρι πρότινος γνώριμων στατικών ιστοσελίδων, η υιοθέτησή τους από τους χρήστες επέκτεινε σε τέτοιο βαθμό τις εφαρμογές τους στα πλαίσια της καθημερινής πρακτικής, περιλαμβάνοντας περιπτώσεις υιοθέτησης από εργαλείο εκπαίδευσης (Wang et al., 2007), ακόμη και ως στοιχείου δημοσίων σχέσεων (Kent, 2008). Όμως η διεύρυνση της «blogόσφαιρας» δημιούργησε μεταξύ άλλων ηθικές και νομικές ανησυχίες (Boudreau, 2006) που σχετίζονται με ζητήματα ιδιωτικότητας, νομοτυπίας και νομιμότητας.

Στην περίπτωση των «Wikis» η Κοινωνική Δικτύωση έγκειται πρωτίστως στη συνεργατική δημιουργία, επεξεργασία, διαχείριση και συζήτηση εγγράφων από τους χρήστες που δραστηριοποιούνται στα πλαίσιά τους. Έτσι, στα πλαίσια της ανάλυσης των «Wikis» και της θεώρησής τους ως Κοινωνικά Δίκτυα (Klamma et al., 2008) ενδιαφέρουν μεταξύ άλλων ζητήματα που αφορούν στη διαχείριση των δεδομένων. (Du et al. 2006, Gill 2004). Κοινό στοιχείο των Υπηρεσιών Κοινωνικής Δικτύωσης

αποτελούν οι δυνατότητες που παρέχονται για Συνεργατική Σήμανση των πληροφοριών που φιλοξενούνται στα πλαίσια των εκάστοτε Υπηρεσιών. Ωστόσο, πέρα από λειτουργική δυνατότητα των Υπηρεσιών Κοινωνικής Δικτύωσης, έχουν αναπτυχθεί και αυτόνομες Υπηρεσίες Κοινωνικής Σήμανσης (Social Tagging Services) που ως αποτέλεσμα τους φέρουν τις Ταξινομήσεις Χρηστών (Folksonomies) που παράγονται βάσει της δραστηριότητας των χρηστών (Giannakidou et al., 2008).

Παρά τη δημοτικότητα των Υπηρεσιών Κοινωνικής Δικτύωσης και την σε μεγάλο βαθμό αποδοχής τους από τους χρήστες, μπορεί να αναγνωρισθεί ότι ειδικότερα οι Ιστοτόποι Κοινωνικής Δικτύωσης σημειώνουν αξιοσημείωτη ανταπόκριση από πλευράς των χρηστών. Στο επίκεντρο της μελέτης των Ιστοτόπων Κοινωνικής δικτύωσης παραμένουν θέματα που μεταξύ άλλων αφορούν σε ζητήματα νεανικής ηλικίας και επιρροής των υπηρεσιών στους νέους αλλά και ιδιωτικότητας και δημοσιοποίησης της ιδιωτικότητας των χρηστών (Boyd et al., 2007), ωστόσο ακόμη και έτσι αναγνωρίζεται η συμβολή των υπηρεσιών αυτών στην ενίσχυση του Κοινωνικού Κεφαλαίου (Ellison et al., 2007) και στην “ψηφιακή κοινωνικοποίηση” των χρηστών (Boyd et al., 2007)

2.1 Ποιοτική χρήση του διαδικτύου (Υπηρεσίες διαδικτύου)

Οι υπηρεσίες κοινωνικής δικτύωσης μπορούν να χωριστούν σε δύο μεγάλες κατηγορίες: εσωτερική κοινωνική δικτύωση (Internal Social Networking) και εξωτερική κοινωνική δικτύωση (External Social Networking) Και οι δύο τύποι μπορούν να αυξήσουν το συναίσθημα της κοινότητας μεταξύ των ανθρώπων. Ένα «site» εσωτερικής κοινωνικής δικτύωσης είναι μία κλειστή κοινότητα που απαρτίζεται από μια ομάδα ανθρώπων προερχομένων από μια οργάνωση, μία συγκεκριμένη μερίδα πληθυσμού, μία ομάδα ατόμων με συναφή εκπαιδευτικά ενδιαφέροντα. Μια σελίδα εξωτερικής κοινωνικής δικτύωσης είναι ανοικτή και προσβάσιμη από όλους τους χρήστες του διαδικτύου και έχει ως σκοπό να προσελκύσει άτομα ή εταιρίες που ενδιαφέρονται να διαφημίσουν τα προϊόντα τους. Οι εν λόγω σελίδες ενδέχεται να αφορούν είτε πιο μικρές και εξειδικευμένες κοινότητες είτε να αφορούν κοινότητες χρηστών που αποτελούνται από άτομα χωρίς κανένα κοινό χαρακτηριστικό. Και στις δύο παραπάνω περιπτώσεις όμως, υπάρχουν κάποιες ομοιότητες στην δομή των ιστοσελίδων κοινωνικής δικτύωσης.

Γενικά, οι Υπηρεσίες Κοινωνικής δικτύωσης (Social Networking Services) στην πλειοψηφία τους αποτελούν εφαρμογές που αναπτύσσονται στο περιβάλλον του παγκόσμιου ιστού και παρέχουν στους χρήστες μια σειρά επιλογών επικοινωνίας

και ανάδρασης, όπως υπηρεσίες, εκπαίδευσης, διαφήμισης, ενημέρωσης, ηλεκτρονικών αγορών και ψυχαγωγίας.

Η σημερινή εποχή έχει χαρακτηριστεί με μια σειρά περίτεχνων και σημαντικών προσδιορισμών όπως: Η κοινωνία της πληροφορίας ή Ψηφιακή επανάσταση, αναδεικνύοντας την ενημέρωση ως υπέρτατο αγαθό μιας κοινωνίας. Όπως διαφαίνεται από τους παραπάνω χαρακτηρισμούς, όλοι κινούνται γύρω από τον άξονα, «πληροφορία». Στην διαδικτυακή πληροφόρηση θα μπορούσαμε να δώσουμε τον ορισμό της σύγχρονης ενημέρωσης όπου οποιουδήποτε είδους πληροφορίας μπορεί να ταξιδέψει μέσα από πληθώρα εφαρμογών του διαδικτύου. Η διαφορά με τις παραδοσιακές μορφές ενημέρωσης είναι αρχικά το εύρος που μπορεί να μεταδοθεί η πληροφορία και κατά δεύτερον ότι ο χρήστης είναι ο βασικός πρωταγωνιστής. (Δημητρακοπούλου, 2007)

Επιπρόσθετα, τα «Social Networks» είναι ίσως η πιο διαδεδομένη μορφή «social media» μιας και προσφέρει πιο άμεση επικοινωνία μεταξύ των χρηστών. Αποτελεί ένα τεράστιο μέσο κοινωνικής δικτύωσης που εκμηδενίζει τις αποστάσεις και ξεπερνά τα παραδοσιακά μέσα επικοινωνίας. Μέσα από αυτά τα «sites» οι χρήστες επικοινωνούν μεταξύ τους, ενημερώνονται και ανταλλάσσουν πληροφορίες σχετικά με τα ενδιαφέροντα τους και τις δραστηριότητες τους. Είναι ένας διαδικτυακός εικονικός καθρέπτης προσωπικότητας. (facebook, Myspace, Twitter). Οι σελίδες κοινωνικής δικτύωσης διαμορφώνουν σχέσεις μεταξύ των χρηστών του διαδικτύου, οι οποίοι προβάλλονται σε αυτό μέσω του ηλεκτρονικού υπολογιστή. Στόχος της κοινωνικής δικτύωσης είναι η δημιουργία μιας διαδικτυακής, παγκόσμιας κοινότητας ατόμων με σκοπό την επικοινωνία και τη μεταξύ τους αλληλεπίδραση, συνιστώντας μια νέα μορφή εκκοινωνίωσης. Το «Facebook», στοχεύοντας στην «ενδυνάμωση των ανθρώπων να διαμοιράζονται και να διαμορφώνουν ένα κόσμο περισσότερο ανοιχτό και συνδεδεμένο» με περισσότερους από 500 εκατομμύρια χρήστες αποτελεί το δημοφιλέστερο ιστοχώρο κοινωνικής δικτύωσης. Επιτρέπει τη δημιουργία ηλεκτρονικού προφίλ με σκοπό τη γνωριμία και αλληλεπίδραση με άλλους χρήστες του διαδικτύου, κάνοντας ψηφιακές συζητήσεις, ανταλλάσσοντας απόψεις, προτιμήσεις και ενδιαφέροντα. Προσφέρεται επικοινωνία μέσω μηνυμάτων και «online» συνομιλίας, συμμετοχή σε παιχνίδια και κοινότητες (groups).

Αρκετά διαδεδομένο είναι και το «MySpace», το οποίο αποτελεί ένα «site» κοινωνικής δικτύωσης (social networking) στο οποίο μπορεί ο κάθε χρήστης να δημιουργήσει ένα προφίλ και να συνδεθεί σε ένα δίκτυο ηλεκτρονικών φίλων με τους οποίους του δίνεται η δυνατότητα να αλληλεπιδράσει ποικιλοτρόπως. Χαρακτηριστικό γνώρισμα αυτής της σελίδας, είναι η δυνατότητα ανάρτησης μουσικών προφίλ. Επιπλέον παρέχει δωρεάν υπηρεσίες, όπως η δημιουργία

ιστολογίου, διαμοιρασμού πολυμεσικών αρχείων και τα προσωπικά κείμενα αυτοπαρουσίασης με τη χρήση πολυμέσων (blurbs).

Τέλος, το «Twitter» είναι μια εναλλακτική πρόταση που υποστηρίζει την επικοινωνία των χρηστών με όσους επιθυμούν, μέσω σύντομων μηνυμάτων έως και 140 χαρακτήρων (tweets). Έτσι μπορεί κανείς να παρουσιάσει την ημερήσια δραστηριότητά του, με τη μορφή δυναμικά αναπτυσσόμενου ημερολογίου. (Παπαντωνίου, 2010)

Εικάζεται ότι πρόγονος των παραπάνω ιστιότοπων υπήρξαν οι σελίδες προσωπικών γνωριμιών που ξεκίνησαν την δεκαετία του 1960, όπου δημιουργήθηκε ένα πρόγραμμα εύρεσης ιδανικού συντρόφου, με βάση υποκειμενικά κριτήρια (Hardey, 2002). Η πρώτη ιστοσελίδα γνωριμιών, με τη μορφή και τους στόχους των σημερινών σχετικών ιστοσελίδων, δημιουργήθηκε το 1996 (Brym & Lenton, 2001). Με την πάροδο του χρόνου, η αξιοποίηση ιστοσελίδων προσωπικών γνωριμιών εξαπλώθηκε στα αστικά κέντρα και κυρίως σε επαγγελματικές ομάδες που είχαν τη δυνατότητα διαδικτυακής σύνδεσης από το σπίτι (Hardey, 2002). Καθιστώντας έτσι την σύναψη ρομαντικών σχέσεων, μια καθημερινή εμπειρία για ένα μεγάλο μέρος του παγκόσμιου πληθυσμού. (Doring, 2002) Σήμερα στις διαδικτυακές ερωτικές σχέσεις, το πλαίσιο της γνωριμίας είναι ασαφές και δεν ορίζεται από γεωγραφικούς, κοινωνικούς και οικονομικούς περιορισμούς, αλλά από την εικονική συνύπαρξη με ανθρώπους που έχουν κοινά ενδιαφέροντα (Giddens, 2005).

Οι ρομαντικές σχέσεις που ξεκινούν και εξελίσσονται στο διαδίκτυο αποκαλούνται συχνά, “κυβερνο-έρωτας” (cyber romance) και στην περίπτωση που, έστω, ο ένας από τους δύο συμμετέχοντες βιώνει τη δέσμευση στην εκτός διαδικτύου ζωή, λέγονται “κυβερνο- δεσμός” (cyber affair). (Doring, 2002).

Οι σημαντικότεροι λόγοι διάδοσης των διαδικτυακών γνωριμιών είναι: ο πολύπλοκος ορισμός της αγάπης από τη σημερινή κοινωνία, η συνεχώς αυξανόμενη μερίδα εργένικου πληθυσμού, (αύξηση διαζυγίων και ηλικίας γάμου), η δυσκολία εύρεσης χρόνου, λόγω των σύγχρονων ρυθμών ζωής και των επαγγελματικών πιέσεων, η αποδυνάμωση των κοινωνικών σχέσεων, η γεωγραφική και επαγγελματική αστάθεια, η προσπάθεια εξοικονόμησης χρόνου και οι απαγορευτικοί εταιρικοί κανονισμοί περί σύναψη ρομαντικών σχέσεων στον χώρο εργασίας. Οδηγώντας έτσι τα άτομα στην αναζήτηση αρχικά ενός διαδικτυακού συντρόφου. (Paar & Raybeck 2005, Brym & Lenton 2003)

Επιπλέον μια ακόμη υπηρεσία που προσφέρει το διαδίκτυο δεν είναι άλλη από την διαδικτυακή διασκέδαση η οποία εμφανίστηκε σε μια χρονική στιγμή, όπου τα πάντα διεκπεραιώνονται μέσω διαδικτύου, καθώς ως γνωστόν, το διαδίκτυο εξυπηρετεί σκοπούς όπως η γρήγορη επικοινωνία, η αλληλεπίδραση, η

πληροφόρηση, η ενημέρωση και η αγορά αγαθών. Μέσα σε αυτούς τους σκοπούς εντάσσεται και αυτός της ψυχαγωγίας όπου δίνει τη δυνατότητα στους ανθρώπους που την επιλέγουν να χαλαρώσουν, να επικοινωνήσουν, να εξερευνήσουν φανταστικούς κόσμους, να ανακαλύψουν καινούριες πτυχές του χαρακτήρα τους και να ξεφύγουν από την καταπιεστική πραγματικότητα και καθημερινότητα. (Rouse 2005, Wolf 2008)

Τα διαδικτυακά παιχνίδια περιέχουν ορισμένα χαρακτηριστικά, όπως η δημιουργία νέων τρόπων επικοινωνίας, η ανωνυμία, η κοινωνικοποίηση, η δημιουργικότητα και αορατότητα, τα οποία οδηγούν τους παίκτες σε διαρκή ενασχόληση με αυτά, καθιστώντας τα, έτσι, μια νέα μορφή ψυχαγωγικής εμπειρίας (Steinkuehler & Williams, 2006) Έρευνες υποστηρίζουν ότι τα ηλεκτρονικά παιχνίδια βελτιώνουν την επιλεκτική όραση των ατόμων (Prensky, 2003) και γενικότερα είναι εξαιρετικό εργαλείο μάθησης (Gibson, Aldrich & Prensky, 2007. Williamson-Shaffer, 2006). Τα διαδικτυακά παιχνίδια ρόλων - μαζικής συμμετοχής φαίνονται να επηρεάζουν θετικά τις επικοινωνιακές δεξιότητες και την ικανότητα του χρήστη στην πληκτρολόγηση (Frank, Sanbou & Terashima, 2006). Οι Amichai-Hamburger και Furnham (2005) κάνουν λόγο για τις θετικές επιπτώσεις των διαδικτυακών δυνατοτήτων: την κοινωνικοποίηση ατόμων με προβλήματα κοινωνικότητας στον πραγματικό κόσμο, την σύναψη σχέσεων που μπορεί να συνεχιστούν και εκτός διαδικτύου, τη σημασία τους ως χώρος έκφρασης και ελευθερίας, κυρίως σε άτομα στιγματισμένα και τον υποστηρικτικό τους ρόλο σε διάφορες ειδικές ομάδες. Αυτή η διαπροσωπική ευχέρεια που δίδεται στο διαδίκτυο, θεωρείται ως ο καλύτερος τρόπος για την κοινωνικοποίηση των ατόμων με κάποια ειδικά χαρακτηριστικά (Ando & Sakamoto 2007, McKenna 2008, Steinkuehler & Williams 2006). Σε συνδυασμό με τα προηγούμενα, οι Cole και Griffiths (2007) προσθέτουν ότι τα παιχνίδια μαζικής συμμετοχής προωθούν την ομαδική δουλειά και συνεργασία.

Στο κλάδο των ψυχοκοινωνικών επιστημών η χρήση του διαδικτύου και των διαδικτυακών παιχνιδιών μπορούν να λειτουργήσουν ως θεραπευτικά μέσα ψυχικών διαταραχών. (Goh, Ang,& Tan 2008, Wilkinson, Ang & Goh 2008) Οι θεραπευτές μπορούν να χρησιμοποιήσουν τα διαδικτυακά παιχνίδια ως μέσο έκθεσης και γενικότερα πειραματισμού στο θεραπευτικό σχεδιασμό ή ως μέσο παρατήρησης της προόδου του θεραπευόμενου. Βέβαια, αυτό πρέπει να γίνεται με ιδιαίτερη προσοχή και σχεδιασμό (Katz & Wertz, 1997) και να χρησιμοποιείται συμπληρωματικά με την παραδοσιακή ψυχοθεραπεία. (Goh et al., 2008)

Τέλος, στον αντίποδα τα διαδικτυακά παιχνίδια αποτέλεσαν πηγή προβληματισμών στο χώρο της ψυχικής υγείας. (Charlton & Danforth 2007, Kim et. al., 2008, Peters & Malesky 2008). Οι κυριότερες συζητήσεις γύρω από τα παιχνίδια

αυτά αφορούν, κυρίως, στον εθισμό που προκαλούν και στα μέτρα που πρέπει να ληφθούν για το περιορισμό του φαινομένου. Ειδικοί ψυχικής υγείας και ακαδημαϊκοί προσπαθούν να κατανοήσουν αυτή τη νέα ψηφιακή διασκέδαση, να προσαρμοστούν στις αναμενόμενες αλλαγές που επιφέρει η είσοδος του κυβερνοχώρου στην καθημερινότητα αλλά και να προσπατήσουν τους νέους ηλικιακά παίκτες από τον κίνδυνο της εξάρτησης (Griffiths, 1998) Η υπερβολική χρήση διαδικτυακών παιχνιδιών εκλύει κινδύνους για εμφάνιση παθολογικής συμπεριφοράς, όπως ο εντοπισμός διαφόρων αρνητικών αλλαγών στην κοινωνική, επαγγελματική, εκπαιδευτική και προσωπική ζωή του χρήστη, έπειτα από πολύωρη συμμετοχή σε αυτά. (Ko et al., 2008).

Στην λίστα των υπηρεσιών που προσφέρει το διαδίκτυο έρχεται να προστεθεί η ηλεκτρονική επιχειρηματικότητα και το ηλεκτρονικό εμπόριο δίνουν σήμερα νέες διεξόδους και δυνατότητες ανάπτυξης σε μια ηλεκτρονική αγορά η οποία διαφέρει από τη συμβατική και η οποία διαμορφώνει τους δικούς της νόμους και κανόνες. Το ηλεκτρονικό εμπόριο ορίζεται ως οποιαδήποτε μορφή επιχειρηματικής συναλλαγής και επικοινωνίας που πραγματοποιείται με ηλεκτρονικά μέσα.

Η εμφάνιση του διαδικτύου και η ταχεία ανάπτυξη υπηρεσιών που βασίζονται στον παγκόσμιο ιστό έφερε γενική ευφορία στις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στο χώρο του διαδικτύου, όσο και στον επιχειρηματικό κόσμο γενικότερα και αυτό γιατί τα διαφαινόμενα πλεονεκτήματα ήταν πολύ μεγάλα. Ειδικά για το ηλεκτρονικό εμπόριο, η δυνατότητα να απευθυνθεί μια επιχείρηση στην παγκόσμια αγορά, να ξεφύγει από γεωγραφικούς περιορισμούς, να επεκταθεί χωρίς τεράστιες επενδύσεις και να αυξήσει τα κέρδη της ήταν πολύ ελκυστική.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι η χρήση των διαδικτυακών υπηρεσιών κοινωνικής δικτύωσης στο χώρο της εκπαίδευσης είναι ανεκτίμητη. Σύγχρονες έρευνες επικεντρώνονται στην εκθετική ανάπτυξη των ιστότοπων κοινωνικής δικτύωσης και στην ολοένα αυξανόμενη αξιοποίηση της κοινωνικής δικτύωσης στην εκπαίδευση. Με την οργάνωση ενός Διαδικτυακού Εκπαιδευτικού Κοινωνικού Δικτύου τα μέλη του, μπορούν να λειτουργήσουν ως μία Ψηφιακή Κοινότητα Μάθησης, μια κοινότητα ανταλλαγής γνώσεων, ιδεών, απόψεων, μεθοδολογιών, εργαλείων και εκπαιδευτικού υλικού (σχέδια μαθημάτων, φύλλα εργασίας, αρχεία δραστηριοτήτων) με στόχο την αλληλοενημέρωση, την αλληλοϋποστήριξη, την ανατροφοδότηση και συνακόλουθα τη βελτίωση της διδακτικής και μαθησιακής διαδικασίας.

Ως Διαδικτυακό Εκπαιδευτικό Κοινωνικό Δίκτυο, χαρακτηρίζεται ένα κοινωνικό δίκτυο στο οποίο συμμετέχουν μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας (καθηγητές, σπουδαστές, σύμβουλοι κ.α.) και μέσω του δικτύου τα μέλη

ανταλλάσσουν πληροφορίες, υλικό, ιδέες και απόψεις σχετικά με το χώρο της εκπαίδευσης εστιάζοντας σε εξειδικευμένα εκπαιδευτικά θέματα και ενδιαφέροντα. Οι ψηφιακές κοινότητες προσφέρουν δυνατότητες για ευέλικτη, ομαδο-συνεργατική μάθηση από απόσταση, πέρα από περιορισμούς χώρου ή χρόνου, σε άτομα διαφορετικών ηλικιών, φυσικών ικανοτήτων και οικονομικών δυνατοτήτων (Harasim et al., 1995). Ακόμα, παρέχουν ένα μαθησιακό περιβάλλον διάδρασης και αλληλομάθησης, που εμπλέκει ενεργά τους εκπαιδευόμενους στην προσωπική δόμηση της γνώσης. (Bostock 1998, Kim 2000, Porterfield 2001, Goodfellow 2003) Δύο από τα κύρια χαρακτηριστικά της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης υπήρξαν η εξατομίκευση της διδασκαλίας και η αυτονομία του εκπαιδευόμενου. Τα χαρακτηριστικά αυτά παρέχουν στον εκπαιδευόμενο τη δυνατότητα να μελετά σύμφωνα με το ρυθμό μελέτης και τα ενδιαφέροντα του και να χαράσσει ο ίδιος τη μαθησιακή του πορεία.

Στην εξ' αποστάσεως πανεπιστημιακή εκπαίδευση, η δυναμική της “ ομάδας των εκπαιδευομένων” αξιοποιήθηκε ως κύριο στοιχείο σχεδιασμού πολλών εκπαιδευτικών προγραμμάτων στα μέσα της δεκαετίας του '90 στη Μ. Βρετανία. Παρατηρήθηκε με αυτόν τον τρόπο μια μεταστροφή από την πλήρη αυτονομία και εξατομίκευση της διδασκαλίας στην αλληλεπίδραση μεταξύ μιας ομάδας με κοινούς στόχους και ενδιαφέροντα. Τα προγράμματα αυτά βασίστηκαν σε μεγάλο βαθμό σε ένα θεωρητικό πλαίσιο που δημιουργήθηκε αρχικά, για να ενισχύσει τα εκπαιδευτικά προγράμματα στην Πρωτοβάθμια εκπαίδευση. (Wenger, 1998)

Η εξ' Αποστάσεως Εκπαίδευση παρουσιάζει ορισμένα πλεονεκτήματα αλλά και μειονεκτήματα σε σχέση με τις παραδοσιακές μεθόδους διδασκαλίας. Τα πλεονεκτήματα που απορρέουν από την εξ' Αποστάσεως Εκπαίδευση, είναι το γεγονός ότι απευθύνεται σε μεγάλες και όχι κατ' ανάγκη ομοιογενείς ομάδες ενδιαφερομένων και δεν απαιτείται η φυσική παρουσία του σπουδαστή, διότι μπορεί να παρακολουθεί το πρόγραμμα σπουδών που επέλεξε από οποιοδήποτε χώρο και γεωγραφική περιοχή, χωρίς να επιβαρύνεται με έξοδα σίτισης και διαμονής. Παρέχει ευκαιρίες εκπαίδευσης σε άτομα κάθε ηλικίας και ανεξάρτητα από την επαγγελματική και οικογενειακή τους κατάσταση, τις κοινωνικές τους υποχρεώσεις και τον τόπο μόνιμης κατοικίας (Ματραλής 1998, Βελέντσας 2008) Επιπλέον, υπάρχει δυνατότητα για εξατομίκευση μάθησης χωρίς περιορισμούς, για συνεργασία και επικοινωνία σε πραγματικό χρόνο ή όχι, για συνάντηση σπουδαστών και διδασκόντων από όλο τον πληθυσμό χωρίς περιττές μετακινήσεις. Τέλος, ο διδάσκων δεν αποτελεί το μοναδικό ή τον πιο καθοριστικό παράγοντα της διαδικασίας μάθησης ούτε τη μοναδική πηγή πληροφόρησης (Παντανού-Ρόκκου, 2002)

Από την άλλη πλευρά, υπάρχει η δυσκολία επίλυσης εκπαιδευτικών προβλημάτων. Καθώς, πρώτα απ' όλα ότι υπάρχει αδυναμία άμεσης υποβολής ερωτήσεων και επίλυσης αποριών. Υπογραμμίζοντας έτσι ότι η απρόσωπη μάθηση είναι ένα σημαντικό μειονέκτημα της εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης, διότι δεν κατανοούνται άμεσα οι ανάγκες των φοιτητών, καθώς οι φοιτητές έχουν ελάχιστες επαφές με το διδάσκοντα. Ένα ακόμα πρόβλημα είναι η απαίτηση για καλή γνώση της τεχνολογίας και η αναγκαιότητα κατοχής του βασικού εξοπλισμού. Οι φοιτητές που δεν έχουν στη διάθεσή τους το βασικό εξοπλισμό (ηλεκτρονικό υπολογιστή, πρόσβαση στο διαδίκτυο, ηλεκτρονικό ταχυδρομείο.) και έχουν δυσκολίες χειρισμού του ηλεκτρονικού υπολογιστή δεν μπορούν να αντεπεξέλθουν εύκολα στις απαιτήσεις ενός προγράμματος σπουδών που προσφέρεται από Απόσταση. Η απειλή εμπορευματοποίησης της εκπαίδευσης και η υποτίμηση των πτυχίων, έρχεται να προστεθεί στη λίστα των αρνητικών στοιχείων της εξ' αποστάσεως παρακολούθησης (Peters 2001, Βελέντσας 2008). Μια αντικειμενική δυσκολία που καλείται να αντιμετωπίσει ο σπουδαστής είναι μια ύλη ποιοτικά και ποσοτικά διαφορετική από αυτή του συμβατικού πανεπιστημίου. Η ύλη που έχει να μελετήσει ισοδυναμεί με τρία εξαμηνιαία μαθήματα ενός συμβατικού πανεπιστημίου. Έτσι, ο φοιτητής οφείλει να μελετήσει και να εμπεδώσει μια γνωστική περιοχή χωρίς να του την προσφέρει κάποιος καθηγητής (Μανιάτης, 2010).

Τέλος, είτε ουσιαστικώς διαφοροποιούμενες είτε σημαντικά αλληλοσυμπληρούμενες, οι Υπηρεσίες Κοινωνικής Δικτύωσης επί σειρά ετών ενισχύουν το μερίδιο υιοθέτησης τους από τους χρήστες του Νέου Παγκόσμιου Ιστού. Συγκεντρώνοντας φανατικούς θιασώτες αλλά και δριμύτατους επικριτές, οι υπηρεσίες αυτές δεν παύουν να αποτελούν πρακτική της καθημερινότητας αλλά και εφαρμογές ουσιαστικής επέκτασης και σημαντικής λειτουργικής ενίσχυσης του Παγκόσμιου Ιστού, στο πρίσμα επέκτασης που αναπτύσσεται τα τελευταία χρόνια. Απόδειξη των παραπάνω αποτελούν τα εκατομμύρια Ιστολογίων που περιλαμβάνουν πληθώρα εφαρμογών, τα εκατομμύρια Διαδικτυακών πόρων που ταξινομούνται στα πλαίσια των Υπηρεσιών Κοινωνικής Σήμανσης και ίσως περισσότερο απ' όλα, τα δεκάδες εκατομμύρια χρηστών που δραστηριοποιούνται στους Ιστοτόπους Κοινωνικής Δικτύωσης. Είναι εκείνο το σύνολο Υπηρεσιών Κοινωνική Δικτύωσης που ενισχύει το Κοινωνικό Κεφάλαιο, συμβάλει στη «Διαδικτυακή Κοινωνικοποίηση» και διαμορφώνει ένα πλαίσιο συνεργατικής διάδρασης των χρηστών, ενδυναμώνοντας όπως είναι αναμενόμενο επιπτώσεις που άπτονται της ευρύτερα κοινωνικής σφαίρας.

Καθώς η Ακαδημαϊκή και η Ερευνητική Κοινότητα ενασχολείται ενεργά, ενδεδειγμένα και διεπιστημονικά με ζητήματα που αφορούν στο ατομικό επίπεδο, τις ηθικές διαστάσεις, στις επικοινωνιακές εκφάνσεις, στις κοινωνικές, πολιτικές και

πολιτισμικές σκοπιές και ίσως πρώτιστα στις τεχνολογικές αποχρώσεις των Υπηρεσιών Κοινωνικής Δικτύωσης, ίσως τελικά η επιτυχία και η πολύπλευρη και πολυσήμαντη καθιέρωση των Υπηρεσιών αυτών να οφείλεται ακριβώς στο περιεχόμενο της τεχνολογίας που τις υποστηρίζει, τόσο ως μηχανισμός όσο και ως σύνολο λειτουργικών χαρακτηριστικών.

Κατ' αυτό τον τρόπο θα μπορούσαν οι Υπηρεσίες Κοινωνικής Δικτύωσης να θεωρηθούν μέρους του ευρύτερου συνόλου των Υπηρεσιών εκείνων που αποτελούν απόδειξη της αποτελεσματικής υλοποίησης και εφαρμογής της φιλοσοφίας του Σημασιολογικού Ιστού και σε τελική ανάλυση της δημιουργίας μίας δεδομένης κατάστασης που διαφοροποιείται ουσιαστικά από τη μέχρι πρότινος καθεστηκυία τάξη του Παγκόσμιου Ιστού. Ίσως τελικά η ουσία να κρύβεται ακριβώς στην θεώρηση των εμπνευστών του Παγκοσμίου Ιστού, για έναν αναπροσανατολισμό που τοποθετεί στο επίκεντρο των εξελίξεων, αναπτύξεων και επεκτάσεων, τον ίδιο τον χρήστη, ενισχύοντας τη διασύνδεση και διάδραση υπολογιστή και ανθρώπου. (Γκατζιαλίδης, 2009)

2.2 Η παρατεταμένη χρήση του διαδικτύου

Το στοιχείο που καθιστά δημοφιλές το διαδίκτυο είναι ότι αποτελεί "σημείο των καιρών", αποδίδοντας το πνεύμα του σύγχρονου δικτυωμένου κόσμου και παράλληλα ένα θαυμάσιο επικοινωνιακό μέσο που χαίρει γενικής εκτίμησης. Μολονότι, προσφέρει ανωνυμία, επιτρέπει στο άτομο να αποποιηθεί εμφάνιση, όνομα, ηλικία, κοινωνική καταξίωση και να υποδυθεί κάποιον άλλον απαλλαγμένο από αδυναμίες και ανασφάλειες. Με τον τρόπο αυτό το άτομο εξωτερικεύει βαθύτερες επιθυμίες και μυστικά χωρίς ιδιαίτερες αντιστάσεις. Τα τελευταία χρόνια ο χρόνος που αναλώνει ο μέσος χρήστης συνδεδεμένος στο διαδίκτυο είναι ολοένα και περισσότερος. Αυτό το φαινόμενο οδηγεί ενίοτε σε μια μορφή εξάρτησης που επιτρέπει σε ανθρώπους, κατά κύριο λόγο μοναχικούς και ανασφαλείς, να δραπετεύσουν από την πραγματικότητα. Αναπτύσσουν με αυτό τον τρόπο σχέσεις εικονικές που μοιραία καταλήγουν επώδυνες εφόσον, τελικά, έρχονται αντιμέτωπες με την ψευδαίσθηση που οι ίδιοι δημιουργούν. Πολλοί ισχυρίζονται ότι το συγκεκριμένο φαινόμενο δεν είναι παρά μια απλή και ελεύθερη επιλογή διάθεσης του χρόνου, που δε θα έπρεπε να προβληματίζει. Στο βαθμό, όμως, που η περιήγηση στο διαδίκτυο λαμβάνει διαστάσεις εμμονής, παραλλάσσοντας χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του χρήστη και καθημερινές του συνήθειες, φαίνεται πλέον να μετεξελίσσεται σε ένα είδος ψυχολογικού καταναγκασμού (OCD – Obsessive

Compulsive Disorder). Η παρατεταμένη χρήση του διαδικτύου, εξελίχθηκε παράλληλα με τη διάδοση του διαδικτύου. Τα πρώτα κρούσματα τέτοιας συμπεριφοράς παρατηρήθηκαν τα πρώτα χρόνια της 10ετίας του 90 στις Η.Π.Α. (Θεοδώρου, 2009) Τα γενικά χαρακτηριστικά που οριοθετούν την υπερβολική χρήση του διαδικτύου είναι η ανάγκη για ολοένα μεγαλύτερη ενασχόληση με το internet, που συνοδεύεται από ένα αίσθημα στέρησης (ψυχοκινητική διέγερση, εκούσια ή ακούσια κίνηση δακτυλογράφησης, άγχος, εμμονή σκέψη και όνειρα με κεντρικό θέμα το διαδίκτυο). Ενασχόληση με το διαδίκτυο για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα από το προτιθέμενο, ανεπιτυχείς προσπάθειες ελέγχου και έκπτωση λειτουργικότητας του ατόμου. (Stoll, 2002)

Τα χαρακτηριστικά προδιάθεσης που συχνά οδηγούν στην παρατεταμένη χρήση του διαδικτύου είναι η αίσθηση έλλειψης κοινωνικής θέσης και αναγνώρισης, η κοινωνική φοβία, η τάση για φαντασία, η ντροπαλότητα και η έντονη συστολή. Πολλοί μελετητές υποστηρίζουν ότι τα χαρακτηριστικά του χρήστη που οδηγούν στη έντονη προσκόλληση του στο διαδίκτυο είναι η χαμηλή αυτοπεποίθηση, η ψυχολογική αναστολή, η ψυχαναγκαστική διάθεση και η απόσυρση στον εαυτό του.

Οι νέες κοινωνικές δομές (αύξηση της επίπτωσης του διαζυγίου, μικρές οικογένειες σε μεγάλες κοινωνίες, μοναξιά) φαίνεται να συμβάλλουν στην ανάπτυξη του φαινομένου. Το παραπάνω επιβεβαιώνεται και από τα πρώτα στοιχεία που προκύπτουν από τα 35 εφήβους και νέους που προσήλθαν στη Μονάδα Εφηβικής Υγείας (Μ.Ε.Υ.) με αίτημα την αντιμετώπιση της υπερβολικής χρήσης του διαδικτύου. Σύμφωνα να τα στοιχεία του κέντρου το φαινόμενο είναι συχνότερο στα αγόρια, σε δυσλειτουργικές οικογένειες και σε νέους με καταθλιπτικό συναίσθημα ή διάσπαση προσοχής-υπερκινητικότητα. Φαίνεται ότι πάνω από τα μισά άτομα παρουσιάζουν κάποιο ψυχικό υπόστρωμα που πιθανώς συμβάλλει στην ανάπτυξη κατάχρησης διαδικτύου (κυρίως σύνδρομο υπερκινητικότητας-διάσπασης προσοχής ή/ και καταθλιπτικό συναίσθημα), ενώ στα υπόλοιπα σημαντικό ρόλο φαίνεται να παίζουν περιβαλλοντικοί παράγοντες (κυρίως έλλειψη επικοινωνίας και εφαρμογής ορίων). Οι αλλαγές στις κοινωνικές συνθήκες φαίνεται να παίζουν ουσιαστικό ρόλο στην ανάπτυξη του φαινομένου. Τα παραπάνω δεν είναι απόλυτα, αφού η χρονολογική ηλικία μπορεί να μην συμβαδίζει πάντα με το αναπτυξιακό ψυχοκοινωνικό και γνωστικό στάδιο. (Θεοδώρου, 2009)

Η Young (1996, 1997, 2004) η πρώτη ερευνήτρια που μελέτησε εκτεταμένα το φαινόμενο της διαδικτυακής κατάχρησης, περιέγραψε τους λόγους για τους οποίους ο χρήστης μένει καθηλωμένος μπροστά από τον υπολογιστή.

Η κοινωνικότητα φαίνεται να είναι ένα χαρακτηριστικό πολλών διαδικτυακών τόπων, όπου ανάμεσα στα μέλη υπάρχει ένα σταθερό πλαίσιο αναφοράς με ιδιαίτερα

γλωσσικά, ηθικά και συμπεριφορικά χαρακτηριστικά. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η Young, παρά το γεγονός ότι ο λόγος εκφράζεται με γραπτό τρόπο, στενές σχέσεις αναπτύσσονται γρήγορα, οποίες οδηγούν σε εκ βαθέων προσωπικές αποκαλύψεις και συζητήσεις για σημαντικά θέματα. Η δυνατότητα που έχουν τα άτομα, πολλά από τα οποία είναι καταπιεσμένα στην πραγματική τους ζωή, να εκφραστούν, τα καθιστά επιρρεπή στο να ζήσουν μεγάλο μέρος της ζωής τους στον εικονικό κόσμο. (Young, 1997). Επιπρόσθετα, η ανωνυμία που παρέχει το διαδίκτυο παίζει έναν καθοριστικό ρόλο στην ελευθερία αλλά και στην σεξουαλικότητα του ατόμου. Τα άτομα με κάποια δυσμορφία ή χωρίς φυσική ελκυστικότητα, μπορούν πολύ ευκολότερα να βρουν κάποιο σύντροφο, έστω και περιστασιακά.

Επιπλέον, κάθε χρήστης διαδικτυακών υπηρεσιών έχει τη δυνατότητα να διαγράψει, να αλλάξει και να αναμορφώσει στοιχεία του πραγματικού του εαυτού, ώστε να βιώσει εναλλακτικές εκδοχές του (Rheingold, 1996). Αυτή η μετάβαση σε κάποια άλλη προσωπικότητα είναι ιδιαίτερης σημασίας, καθώς βιολογικοί και κοινωνικοί παράγοντες εξανεμίζονται και δίνουν στο χρήστη την ικανότητα να παρουσιάσει και να εμφανίσει τον εαυτό του στον εικονικό κόσμο σε όποια μορφή/εκδοχή επιθυμεί. Η διαδικασία αυτή δεν είναι μόνο διασκεδαστική, υποστηρίζει η Young, αλλά ταυτόχρονα υπηρετεί μια σημαντική ανάγκη του ατόμου, την αποδόμηση του πραγματικού εαυτού και τη δημιουργία ενός ιδανικού εαυτού, όπως τον περιέγραψε η Turkle (1995,2005). Κυρίως άτομα με κακή ανατροφοδότηση στην πραγματική τους ζωή, με χαμηλή αυτοπεποίθηση, αισθήματα αναξιοσύνης, που οδηγούνται σε κλινικές μορφές άγχους και κατάθλιψης, θεωρούνται πιθανοί υποψήφιοι κατάχρησης του διαδικτύου.

Ο τελευταίος μηχανισμός που περιγράφεται αποτελεί κυρίως χαρακτηριστικό των διαδικτυακών παιχνιδιών ρόλων μαζικής συμμετοχής. Οι χρήστες, δημιουργώντας διαφορετικούς χαρακτήρες, εισέρχονται σε έναν εικονικό κόσμο, όπου υπάρχει μια συνεχής εξέλιξη, ενώ η καταξίωση είναι θέμα σκληρής δουλειάς, η οποία με τη σειρά της συνεπάγεται πολλές ώρες παιχνιδιού. Σύμφωνα με την Young (1997, 2004) αλλά και την Turkle (1995), συχνά παρατηρείται το φαινόμενο εξαιρετικής κατάχρησης των παιχνιδιών, προκειμένου να επιτευχθούν τα μέγιστα επίπεδα δύναμης του χαρακτήρα αλλά και επιρροής του ατόμου στους άλλους. Όσο περισσότερο κύρος αποκτά ο παίκτης, τόσο μεγαλύτερο το κίνητρο για πολύωρη χρήση του παιχνιδιού. (Yee 2006). Προχωρώντας ακόμη περισσότερο, η Young συνέδεσε συμπεριφορές κατάχρησης του διαδικτύου με τα διαγνωστικά κριτήρια του DSM-IV για τον εθισμό και υποστήριξε πως ο εθισμός από το διαδίκτυο αποτελεί μια διαταραχή ελέγχου των παρορμήσεων που κυρίως περιλαμβάνει ψυχολογική εξάρτηση από το διαδίκτυο

(Young, 2004), γεγονός που φαίνεται να πιστοποιείται από έρευνες (Kim, Namkoong, Ku & Kim 2008, Seay et al. 2004).

2.3 Επιπτώσεις της διαδικτυακής κατάχρησης στη ζωή του χρήστη

Εξαιτίας της αυξημένης χρήσης του διαδικτύου, πολλοί άνθρωποι αγνοούν ή εκλογικεύουν σημαντικές επιπτώσεις που υφίστανται στην προσωπική τους ζωή. Η αυξημένη χρήση του διαδικτύου έχει ως αποτέλεσμα την σταδιακή μείωση συναισθημάτων αλλά και προσωπικών λειτουργιών του ατόμου. (Θεοδώρου, 2009)

Το διαδίκτυο αποτελεί εκπαιδευτικό εργαλείο που χρησιμοποιείται από όλες τις εκπαιδευτικές κοινότητες. Παρόλα αυτά, οι πληροφορίες που παρέχονται στο διαδίκτυο είναι διάχυτες. Η εκπαιδευτική αξία στις ώρες που δαπανά ο φοιτητής όντας «online» είναι υπό αμφισβήτηση καθώς σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε από την Young (1996) βρέθηκε πως το 58% των σπουδαστών ανέφεραν μείωση στις ώρες μελέτης τους, σημαντική μείωση στους βαθμούς τους και χαμένες ώρες διδασκαλίας, λόγω υπερβολικής χρήσης του διαδικτύου. Παρότι τα πλεονεκτήματα του διαδικτύου το καθιστούν ιδανικό εργαλείο έρευνας, οι σπουδαστές σερφάρουν σε μη εκπαιδευτικού χαρακτήρα ιστοσελίδες, εγγράφονται και δαπανούν χρόνο σε δωμάτια συζητήσεων και παίζουν διαδραστικά παιχνίδια αντί να ασχοληθούν με παραγωγικές δραστηριότητες. Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε στο Πανεπιστήμιο Alfred φανερώθηκε ότι το 43% των φοιτητών με πολύ υψηλούς βαθμούς είχε αποβληθεί λόγω πολύωρων νυχτερινών συνδέσεων στους υπολογιστές του πανεπιστημίου, που είχε ως αποτέλεσμα την μειωμένη αποδοτικότητα τους. (Brady, 1996). Προβλήματα όμως καλούνται να αντιμετωπίσουν και οι οικογενειακοί δεσμοί καθώς έχουν παραμεριστεί λόγω της δημοτικότητας του και της προχωρημένης χρησιμότητας του. Η Young (1996) υπογραμμίζει ότι το 53% των ερωτηθέντων χρηστών του διαδικτύου αντιμετώπιζαν σοβαρά προβλήματα σχέσεων. Οι χρήστες σταδιακά δαπανούν περισσότερο χρόνο στην διαδικτυακή κοινότητα από ότι επιδιώκουν την κοινωνική συναναστροφή με άτομα της πραγματικής ζωής. Ολοένα και περισσότεροι χρήστες του διαδικτύου τείνουν να χρησιμοποιούν το Internet ως ένα μέσο για να ξεφύγουν από τις αναγκαίες καθημερινές υποχρεώσεις έχοντας την υποστήριξη των ανθρώπων που τους πλαισιώνουν που αρχικά αιτιολογούν την συμπεριφορά τους, θεωρώντας την ως μια «φάση» που περνά ο χρήστης, προσδοκώντας μελλοντικά στην εξασθένιση της έλξης. Παρόλα αυτά, όταν η καταχρηστική συμπεριφορά συνεχίζεται, οι διαπληκτισμοί για τον υπερβολικό χρόνο και την ενέργεια που δαπανάται «on-line» σύντομα έρχεται ως επακόλουθο, αλλά τέτοιες ενέργειες συχνά δεν έχουν κανένα αποτέλεσμα καθώς οι χρήστες αρνούνται

κάθε κατηγορία. Τέλος, η δυνατότητα που του παρέχεται από το διαδίκτυο για σύναψη ρομαντικών και σεξουαλικών «online» σχέσεων καταστρέφει τη σταθερότητα της σχέσης των πραγματικών ζευγαριών. Η χρήση του διαδικτύου τότε παρεμβαίνει στις διαπροσωπικές σχέσεις της πραγματικής ζωής και τα άτομα που ζούνε μαζί ή πολύ κοντά στον χρήστη δηλώνουν αναστάτωση, απογοήτευση και ζήλεια απέναντι στον υπολογιστή. Χαρακτηριστικά δημιουργούν έλλειψη εμπιστοσύνης και πλήττουν την ποιότητα μιας σταθερής σχέσης. Η διαδικτυακή κατάχρηση δεν θα μπορούσε να αφήσει ανεπηρέαστη την κοινωνική ζωή του χρήστη καθώς πρόσφατες μελέτες του «Stanford Institute for the Quantitative Study of Society» έδειξαν ότι η αυξανόμενη χρήση του διαδικτύου οδηγεί σε κοινωνικό αποκλεισμό και κατάθλιψη. Τα άτομα που αφιερώνουν πολύ χρόνο στο διαδίκτυο, δεν επενδύουν στην κοινωνική τους ζωή, με αποτέλεσμα την ανάπτυξη δυσάρεστων συναισθημάτων (μοναξιά και μελαγχολία). Εν αντιθέσει, άλλες μελέτες εμφανίζουν διαφορετικά αποτελέσματα, προτείνοντας το διαδίκτυο ως ένα από τα σπουδαιότερα μέσα επικοινωνίας που μπορούν να ξεπεράσουν τα γεωγραφικά σύνορα. Το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, οι «online» κοινότητες και η χρήση του διαδικτύου μπορούν να ενώσουν τα άτομα εικονικά, αλλά μπορούν κάλλιστα να επιφέρουν φυσική απομόνωση. Η έρευνα που διεξήχθη από την κοινότητα του Stanford, σε ένα τυχαίο δείγμα προπτυχιακών φοιτητών του πανεπιστημίου, εστίασε στους ποικίλους τρόπους χρήσης του διαδικτύου και πώς αυτό επηρεάζει την κοινωνική τους ζωή, τις σχέσεις τους και την επικοινωνία με φίλους και οικογένεια. Από αυτή την έρευνα φανερώθηκε ότι η χρήση του διαδικτύου είναι κυριαρχικά συσχετισμένη με την ηλικία και το μορφωτικό επίπεδο του χρήστη. Αν και το διαδίκτυο έχει τη μοναδική ικανότητα να συνδέει οποιοδήποτε χρήστη με έναν άλλο ώστε να μοιραστούν απόψεις, προβληματισμούς και ενδιαφέροντα, οι επικριτές του διαδικτύου πιστεύουν ότι η χρήση του internet, συνδέει εικονικά περισσότερα άτομα αλλά μετατρέπει τα άτομα σε κοινωνικά απομονωμένες οντότητες επειδή όσο πιο πολύ χρόνο δαπανούν σε διαδικτυακές δραστηριότητες, τόσο λιγότερο χρόνο επενδύουν στην αλληλεπίδραση με φυσικά άτομα της πραγματικής τους ζωής. Κάποιοι κριτικοί, μάλιστα προβλέπουν ότι χρήση του διαδικτύου να διχοτομήσει τους ανθρώπους σε μειονότητες, ως αποτέλεσμα της μικρότερης εξάρτησης από τα παραδοσιακά μέσα επικοινωνίας, φαινόμενο γνωστό και ως «balkanization». Αν και οι φοιτητές είναι εξαιρετικά θετικοί για τον τρόπο με τον οποίο το διαδίκτυο τους κάνει να νιώθουν πιο συνδεδεμένοι με άλλα άτομα, υπάρχουν ταυτόχρονα αποτελέσματα που φανερώνουν κοινωνική απομόνωση, και φαίνεται να σχετίζονται με ευρήματα μελετών που καταδεικνύουν την αυξημένη χρήση του διαδικτύου ως αίτια για τη μείωση των διαπροσωπικών επαφών. Παρότι το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο και τα παράθυρα διαλόγων φαίνεται να αποτελούν ένα

αντίδοτο στην απομόνωση, επιτρέποντας επικοινωνία με περισσότερα άτομα σε λιγότερο χρόνο, οποιαδήποτε στιγμή της ημέρας, έχει εν δυνάμει αντικοινωνικές επιπτώσεις. Ενώ το διαδίκτυο δεν είναι εξ ορισμού παράγοντας αντικοινωνικότητας, συχνή χρήση του διαδικτύου προκαλεί κοινωνική απομόνωση. Έρευνες φανερώνουν ότι το διαδίκτυο έχει επηρεάσει την ποιότητα των κοινωνικών δραστηριοτήτων και του τρόπου ζωής των ατόμων, θα πρέπει να τονιστεί ότι το διαδίκτυο δεν προκαλεί απαραίτητα απομόνωση σε όσους το, χρησιμοποιούν. Προσωπικοί παράγοντες συνδράμουν ώστε να παρουσιαστεί το ιδιαίτερο φαινόμενο της απομόνωσης. Το διαδίκτυο θα μπορούσε κανείς να πει ότι απλά τονίζει την υπάρχουσα κατάσταση. Εάν το άτομο είναι απομονωμένο, το διαδίκτυο μπορεί να το κάνει ακόμη πιο απομονωμένο. Ενώ εάν το άτομο είναι κοινωνικό, το διαδίκτυο συμβάλει προς την κατεύθυνση αυτή. Οι προβλέψεις σχετικά με την εξέλιξη του διαδικτύου μιλούν για ανθρώπους που έχουν μόνο διαδικτυακούς φίλους, των οποίων τα πραγματικά ονόματα δεν είναι γνωστά. Σε αυτόν τον πλασματικό κόσμο, οι κοινωνικές σχέσεις δεν είναι βασισμένες στην πραγματικότητα, αλλά βασίζονται σε διαδικτυακές επαφές με χρήστες που οι ανώνυμες ενέργειές τους μπορεί να αποδειχθούν αναξιόπιστες. Οι εργαζόμενοι θα δουλεύουν από το σπίτι, οπότε δε θα έχουν καμία αλληλεπίδραση με τους συναδέλφους τους, και η κοινωνική τους ζωή θα είναι ανακατεμένη με τη δουλειά τους. Κοινωνική ζωή και εργασία θα είναι άμεσα εξαρτημένες από το διαδίκτυο. Υπάρχουν όμως και αισιόδοξες προβλέψεις για ένα παγκόσμιο χωριό, όπου ο καθένας μπορεί να προσεγγίσει οποιονδήποτε και τα γεωγραφικά εμπόδια δεν θα υπάρχουν. (Turkle, 2002)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο : Οι νέοι και το διαδίκτυο

3.Το κοινωνικό προφίλ των νέων - Βασικά χαρακτηριστικά

«Η προσωπικότητα αντιπροσωπεύει εκείνα τα χαρακτηριστικά του ατόμου που εξηγούν τους σταθερούς τύπους συναισθήματος σκέψης και συμπεριφοράς» .(Lawrence A.P, Oliver P.J, 2001). Η προσωπικότητα κάθε ατόμου επηρεάζεται από γενετικούς και περιβαλλοντικούς παράγοντες. Οι γενετικοί παράγοντες σχετίζονται με τη μοναδικότητα κάθε ατόμου (Plomin κ.ά.,1990). Οι γενετικοί παράγοντες είναι σημαντικοί για χαρακτηριστικά όπως η ευφυΐα και η ιδιοσυγκρασία και όχι για αξίες, ιδανικά και πεποιθήσεις.

Οι περιβαλλοντικοί παράγοντες που καθορίζουν την προσωπικότητα του ατόμου σχετίζονται με την κοινωνία, την οικογένεια και την παρέα συνομηλίκων. Σημαντικός περιβαλλοντικός παράγοντας που καθορίζει την προσωπικότητα είναι οι εμπειρίες που αποκτούν τα άτομα ως μέτοχοι σε μια κοινωνία. Κάθε κοινωνία έχει τις δικές της καθιερωμένες μορφές επίκτητων συμπεριφορών, «τυπικού» και πεποιθήσεων. Η καθιέρωση κάποιων συγκεκριμένων προτύπων συμπεριφοράς σημαίνει ότι η πλειοψηφία των ατόμων που ανήκουν σε μια κοινωνία θα έχουν ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά της προσωπικότητας τους.

Ένας από τους πιο σημαντικούς περιβαλλοντικούς παράγοντες είναι η επιρροή της οικογένειας στο άτομο. Οι γονείς μπορεί να φέρονται στοργικά ή εχθρικά, να είναι υπερπροστατευτικοί και κτητικοί ή να συμμαρτυρούν την ανάγκη των παιδιών τους για ελευθερία και ανεξαρτησία. Οι γονείς επηρεάζουν την παιδική συμπεριφορά με τρεις τουλάχιστον βασικούς τρόπους. Πρώτον, με τη δική τους συμπεριφορά δίνουν παραδείγματα που οδηγούν σε ορισμένη συμπεριφορά των παιδιών (πχ η απογοήτευση οδηγεί σε επιθετικότητα). Δεύτερον, αποτελούν πρότυπα ρόλων προς ταύτιση. Τρίτον, επιβραβεύουν επιλεκτικά συμπεριφορές.

Μια εναλλακτική άποψη υποστηρίζει ότι το περιβάλλον των συνομηλίκων είναι εκείνο που εξηγεί τις περιβαλλοντικές επιδράσεις στην ανάπτυξη της προσωπικότητας: «τα βιώματα στις ομάδες συνομηλίκων παιδιών και εφήβων, και όχι τα βιώματα στο σπίτι εξηγούν τις περιβαλλοντικές επιδράσεις στην ανάπτυξη της προσωπικότητας» (Plomin & Daniels,1987). Η ομάδα συνομηλίκων εξυπηρετεί την προσαρμογή του ατόμου στην αποδοχή νέων κανόνων συμπεριφοράς και παρέχει βιώματα που έχουν μόνιμη επίδραση στην ανάπτυξη της προσωπικότητας. Σύμφωνα με αυτή την άποψη λοιπόν, οι πατρικοί δεσμοί είναι σημαντικοί για την ανάπτυξη της προσωπικότητας του μικρού παιδιού, ενώ μεταγενέστερα η προσωπικότητα του ατόμου επηρεάζεται από τη σχέση του με τους συνομηλίκους .(Plomin κ.ά.,1990).

«Η νεανική υποκοουλτούρα ,που ενσαρκώνεται από της ομάδες ομηλικών , έρχεται να μεταδώσει αξίες και πρότυπα συμπεριφοράς, αλλά και να υποκαταστήσει εν μέρει τη γονεϊκή επιρροή και την διαπλαστική της ικανότητα».(Κορώσης, 1997).

Παραπάνω, αναφερθήκαμε στην προσωπικότητα του ατόμου και πως αυτή επηρεάζεται και διαμορφώνεται από τους γενετικούς και περιβαλλοντικούς παράγοντες. Στην συνέχεια θα αναλύσουμε το προφίλ της νέας γενιάς όπου αποτελεί και το δείγμα της έρευνας μας.

Σε κάθε εποχή και κοινωνία οι νέοι συνδέονται με τη βιολογική περίοδο μετάβασης από την παιδικότητα στην ενήλικη ζωή. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στις ψυχολογικές και κοινωνικές διαδικασίες της μετάβασης η οποία εκλαμβάνεται, συνήθως, με όρους διαφοροποίησης και αντίθεσης της νέας γενιάς προς τις παλαιότερες. Η νεανική ιδιοσυγκρασία μεταπλάθεται από διαδικασίες και θεσμούς κοινωνικοποίησης με σκοπό την κοινωνική ένταξη των νέων μέσα από την επικείμενη ανάληψη ενεργών ρόλων και ουσιαστικών δεσμεύσεων. Με αυτή την έννοια σε κάθε ιστορική περίοδο, η διαμόρφωση της κοινωνικής ταυτότητας των νέων αποτελεί ζωτικό στοιχείο για τη συνέχεια και την ανανέωση της κοινωνίας στη ροή του χρόνου. (Αριστοτέλης,1990)

Ωστόσο, παράλληλα με αυτά τα διαχρονικά γνωρίσματα, διακρίνουμε ότι τα ηλικιακά όρια, οι συλλογικές εκφράσεις και ο τρόπος συσχέτισης του νεανικού πληθυσμού με το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο παρουσιάζονται ιδιαίτερα διαφοροποιημένα στις πρωτόγονες κοινωνίες, στην αρχαιότητα, στο μεσαίωνα και στις βιομηχανικές κοινωνίες. Με άλλα λόγια η διαμόρφωση της νεανικής ταυτότητας σε αλληλενέργεια με τους πρωτογενείς, δευτερογενείς αλλά και τριτογενείς φορείς κοινωνικοποίησης (π.χ. οικογένεια, εκπαίδευση, εργασία αντίστοιχα) συνιστά ιστορικό φαινόμενο που συνδέεται με συγκεκριμένες κοινωνικές, οικονομικές, πολιτικές και πολιτισμικές διεργασίες. Για παράδειγμα, γνωρίζουμε ότι κατά τον μεσαίωνα το πέρασμα στην ενηλικίωση συνδέεται με μια χρονικά μη προκαθορισμένη περίοδο η οποία εξαρτάται από συγγενικές, επαγγελματικές και άλλες βαθμίδες κοινωνικής ιεράρχησης. Στις νεωτερικές κοινωνίες ο νεανικός πληθυσμός αποτελεί μια σαφέστερα χώρο-χρονοθετημένη κοινωνική ζώνη, πράγμα που συνδέεται με την αναπαραγωγή αλλά και τις μεταβολές σε πρότυπα και πρακτικές που αφορούν κυρίως στην ηλικία, στην εκπαίδευση, στο φύλο, στην κοινωνική τάξη, στην εθνική συνείδηση, στην εργασία, στον τρόπο ζωής (Αριστοτέλης ,1990).

Στο πλαίσιο της ανάπτυξης των νεωτερικών κοινωνιών και ιδιαίτερα κατά τους δύο τελευταίους αιώνες, διακρίνουμε τρεις συνθήκες δυναμικής αλληλενέργειας του νεανικού πληθυσμού με το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο. Την Νεωτερική Συνθήκη, την

Μετανεωτερική Συνθήκη και την Συνθήκη της Διακινδύνευσης. Η νεωτερική συνθήκη αναπτύσσει καταρχήν την ιδέα της νεολαίας ως κοινωνικής μετάβασης στην ενηλικίωση με όρους μονογραμμικής εξελικτικής διαδικασίας. Μέσα από τη δυϊστική λογική των ασταθών/σταθερών ταυτοτήτων, ο νεανικός πληθυσμός εξιδανικεύεται ή ανάλογα στιγματίζεται. Σε κάθε περίπτωση, η νεολαία εμφανίζεται ως κοινωνικά παθητική, αδύναμη ή μη προσανατολισμένη ομάδα και με αυτή την έννοια σκοπός της κοινωνίας είναι η ενσωμάτωση και η ολοκλήρωση της νεολαίας στον ενιαίο και συνεκτικό κόσμο της ενήλικης ζωής. Καθώς όμως επιτείνεται η οικονομική, κοινωνική και πολιτισμική διαφοροποίηση στις νεωτερικές κοινωνίες, η ουσιολογική αυτή αντίληψη για τη νεανική ταυτότητα μεταλλάσσεται. Έτσι, σταδιακά, αναγνωρίζεται ότι η νεολαία αποτελεί μια ιδιότυπη κοινωνική κατασκευή η οποία διαμορφώνεται από τη διαρκή αλληλεπίδραση του νεανικού πληθυσμού με το κοινωνικό περιβάλλον (Mannheim, 1952).

Γενικότερα, στο πλαίσιο της μετανεωτερικής ή/και υστερονεωτερικής κοινωνικής οργάνωσης, η ανάπτυξη της νεανικής κουλτούρας συνδέεται με ένα πλέγμα κοινωνικών αλλαγών όπως η διεύρυνση της μεσαίας τάξης, η χρονική επιμήκυνση της εκπαίδευσης, η περαιτέρω αστικοποίηση, η σχετική ή επαρκής οικονομική άνεση. Μέσα από αυτές τις συνθήκες, οι νέοι επινοούν, ίσως για πρώτη φορά στην ιστορία, μια μόνιμη ζώνη αυτο-έκφρασης και αυτο-κοινωνικοποίησης, η οποία συνδέεται με την ενήλικη κοινωνία περισσότερο οριζόντια και πολύτροπα παρά κάθετα και γραμμικά (Featherstone, 1991, Jameson, 1984).

Τέλος, η συνθήκη της διακινδύνευσης διακρίνεται από και ταυτόχρονα αναπαράγει τη νεωτερική συνθήκη. Έτσι, για παράδειγμα, η εννοιολόγηση της νεολαίας-σε-διακινδύνευση (youth-at-risk) επαναφέρει στο γενικότερο σχεδιασμό πολιτικής το διαχρονικό ζήτημα της νεολαίας ως απειλής για παρακμή ή ως ελπίδας για καλύτερευση του κοινωνικού συστήματος. Η πρώτη τάση τονίζει τα αίτια και τις συνέπειες της αποτυχημένης κοινωνικής ένταξης των νέων, της συνδεόμενης με ζητήματα όπως η ανεργία, η εμπλοκή σε εγκληματικές ή βλαβερές για την υγεία ενέργειες, οι δυσλειτουργίες του οικογενειακού ή του εκπαιδευτικού περιβάλλοντος. Επαναφέροντας νεωτερικές αντιλήψεις περί κανονικότητας, ωρίμανσης, κ.λπ., θεωρεί ότι οι νέοι παραμένουν ιδιαίτερα επιρρεπείς και ευάλωτοι στη διακινδύνευση με όρους κοινωνικής παθογένειας (Kelly, 2001).

Σήμερα τα ηλικιακά όρια της νεολαίας έχουν διευρυνθεί (ορίζονται από τα 15-29), ενώ εξαιτίας των εξατομικευμένων διαφοροποιήσεων του νεανικού πληθυσμού, άτομα άνω των 30 ετών είναι δυνατόν να συμμετέχουν ενεργά σε νεανικές δραστηριότητες δίχως να θεωρείται ότι «παλιμπαιδίζουν». Επίσης, με ακραίο τρόπο δηλώνεται ότι «κανείς δεν είναι πια teenager γιατί οποιοσδήποτε μπορεί να γίνει». Το

motto αυτό αναφέρεται στη δι-ηλικιακή κατανάλωση και οικειοποίηση των νεανικών εικόνων της δημοφιλούς κουλτούρας, ωστόσο μπορεί να ανιχνευθεί και στην ευρύτερη κοινωνική ζωή των ενηλίκων. Έτσι τα νεανικά χαρακτηριστικά του πειραματισμού, του ρίσκου και της μη επακριβούς επίγνωσης του αποτελέσματος συγκεκριμένων πράξεων, αναδεικνύονται σήμερα σε σημαίνουσα κοινωνική πρακτική επιβίωσης για όλες τις ηλικίες στις γενικευμένες συνθήκες του εν ροή κοινωνικού γίνεσθαι. Με αυτό τον τρόπο αποδιαιρτώνεται η άλλοτε ενιαία, συνεκτική, ώριμη και σταθερή ταυτότητα του ενήλικα εμφανίζοντας συμπτώματα έλλειψης αυτοπεποίθησης, εμπιστοσύνης, ερωτικές μεταστροφές, κ.ά. Αντίστοιχα, το πρότυπο της αθωότητας και της νεολαίας-σε-μετάβαση δεν αποτελούν κεντρικά φίλτρα κατανόησης της σύγχρονης ταυτότητας του νεανικού πληθυσμού. Οι νέοι σήμερα έρχονται σε άμεση επαφή με μια πληθώρα κρίσιμων κοινωνικά πληροφοριών και γνώσης, αναλαμβάνουν ενεργητικότερους κοινωνικούς ρόλους, διευρύνεται η βιωμένη εμπειρία και τα ενδιαφέροντα τους στο δημόσιο και ιδιωτικό χώρο. Ταυτόχρονα, οι εξατομικευμένες βιογραφίες τους ωθούν στην ανάγκη διαχείρισης του εαυτού τους σε συνθήκες πρόωρης ενηλικίωσης, αλλά και –συγχρόνως – «παρατεταμένης μετάβασης»(Baron, Riddell, Wilson, 1999).

Τελειώνοντας την ενότητα μας θα σας παρουσιάσουμε απόψεις και άλλων συγγραφέων που αναφέρθηκαν στη νέα γενιά και τα χαρακτηριστικά της.

Σύμφωνα με τον Λάγαρη η νέα γενιά σήμερα ανήκει σε μια γενιά που έχει μπροστά της μεγάλα και σύγχρονα προβλήματα , πολύ διαφορετικά από αυτά που αντιμετώπισε η προηγούμενη γενιά. Είναι μια γενιά με τα δικά της βιώματα και τις δικές της ανάγκες που αναζητά τους δικούς της στόχους, τα δικά της οράματα. Βιβλιογραφικά, οι νέοι σήμερα είναι η γενιά της αισιοδοξίας, της ελπίδας και της αναγέννησης σε μια εποχή με μεγάλες αντιφάσεις και προκλήσεις. Από τη μία είναι τα << καλομαθημένα παιδιά>> της κοινωνίας της αφθονίας και του καταναλωτισμού καθώς η άνοδος του βιοτικού επιπέδου είναι αδιαμφισβήτητη. Από την άλλη πλευρά, ο σύγχρονος τρόπος ζωής επιβάλλει τον ανταγωνισμό, την κοινωνική απομόνωση και τελικά την υποβάθμιση της ποιότητας ζωής (Λάγαρης,2006).

Τέλος, οι νεολαία κατηγορείται από τους ενήλικους ότι η γενιάς τους είναι παραχαϊδεμένη ή ακόμη ότι παρουσιάζει στοιχεία παρακμής. Οι ενήλικοι εκφράζουν περιφρόνηση αλλά δείχνουν και έκπληκτοι από αυτά που κάνουν οι νέοι άνθρωποι. Πιθανόν, ζηλεύουν, γιατί οι νέοι δείχνουν να διασκεδάζουν και η ζωή τους φαίνεται να έχει ένα στοιχείο ευχάριστης έντασης (Herbert, 1999).

3.1 Νέοι και η χρήση του διαδικτύου

Μια κοινωνική ομάδα που ασχολείται πολύ με το διαδίκτυο είναι οι νέοι που θέλουν να βρίσκονται σε συνομιλία με συνομηλίκους τους και να έχουν επαφή με τους ήδη υπάρχοντες φίλους τους.

Σε αυτή την ενότητα του κεφαλαίου μας λοιπόν, θα σας παρουσιάσουμε τους λόγους που οι νέοι χρησιμοποιούν το διαδίκτυο καθώς και ποιες υπηρεσίες του διαδικτύου είναι περισσότερο αγαπητές στη νέα γενιά.

Από την εποχή που το διαδίκτυο είναι προσβάσιμο σε όλους, ο καθένας από εμάς μπορεί να βρει τα πάντα μέσα σε αυτό. Το διαδίκτυο περιλαμβάνει από τις πιο χρήσιμες πληροφορίες έως τις πιο άχρηστες, από τις πιο επίσημες έως τις πιο προσωπικές και από τις πιο έγκυρες έως τις πιο διαστρεβλωμένες. Το διαδίκτυο λοιπόν, είναι μια απέραντη αποθήκη γνώσεων και απόψεων.

Το απρόβλεπτο των όσων συναντάει κανείς στο διαδίκτυο είναι από μόνο του αρκετό σαν κίνητρο για όποιον είναι περιπετειώδης τύπος, να ταξιδεύει εκεί και να χάνεται. Οι άνθρωποι χρησιμοποιούν το διαδίκτυο για να διευρύνουν τις γνώσεις τους, για να ενημερωθούν για τα τρέχοντα, για να βρουν πληροφορίες για πρόσωπα, υπηρεσίες, επιχειρήσεις και προϊόντα καθώς και για να δουν τιμές, να συγκρίνουν και να αγοράσουν αγαθά ή και υπηρεσίες. Επιπλέον, χρησιμοποιούν το διαδίκτυο για να δουν τραπεζικούς λογαριασμούς και να μετακινούν κεφάλαια, να προβαίνουν σε αγοραπωλησίες μετοχών, να συμμετάσχουν σε δημοπρασίες, να καταθέτουν ΦΠΑ στην εφορία και άλλες οικονομικές δραστηριότητες. Επιπρόσθετα, κάνουν χρήση του διαδικτύου για να διασκεδάσουν, να παίξουν ομαδικά βιντεοπαιχνίδια, να δουν βιντεοκλίπ και να ακούσουν τραγούδια, να βρουν τι έργα παίζονται σε κινηματογράφους και θέατρα, να διαλέξουν εστιατόριο, να παραγγείλουν λουλούδια ή ποτά και πολλά άλλα. Τέλος, οι άνθρωποι το χρησιμοποιούν για να δουν φωτογραφίες ή να τις στείλουν σε φίλους και συγγενείς, να επικοινωνήσουν μαζί τους, να γνωρίσουν ανθρώπους με παρόμοια ενδιαφέροντα, ακόμη και να τηλεεργασθούν μέσω του υπολογιστή του γραφείου του. (Levine M.2005)

Τα παραπάνω είναι κάποιοι από τους λόγους που γενικότερα οι άνθρωποι χρησιμοποιούν το διαδίκτυο. Η νέα γενιά, που αποτελεί και το δείγμα μας, χρησιμοποιεί το διαδίκτυο για τους παραπάνω λόγους αλλά και για κάποιους άλλους λόγους που θα τους αναφέρουμε στη συνέχεια.

Το διαδίκτυο πλέον αποτελεί φτηνή διασκέδαση για μικρούς και μεγάλους και χωρίς να χρειαστεί να κάνουν ούτε βήμα. Κινηματογραφικές ταινίες, επεισόδια ξένων τηλεοπτικών σειρών που δεν έχουν προβληθεί ακόμη στην Ελλάδα, τραγούδια,

βιντεοκλίπ αλλά και παιχνίδια επιλέγουν ολοένα και περισσότεροι Έλληνες για τη διασκέδασή τους.

Οι νέοι λοιπόν, αφού το διαδίκτυο είναι οικονομική και εύκολη διασκέδαση το χρησιμοποιούν για να ξεφύγουν από την πιεστική και αγχώδη καθημερινότητα τους. Οι νέοι μέσα από το διαδίκτυο θεωρούν ότι μπορούν να κοινωνικοποιηθούν χωρίς να κινδυνεύουν από την απόρριψη, καθώς μπορούν να παρουσιάσουν ότι εικόνα του εαυτού τους επιθυμούν. Οι κύριες ενασχολήσεις φαίνεται να είναι τα διαδικτυακά παιχνίδια (όπως world of warcraft, lineage και second life), οι ιστότοποι ανταλλαγής απόψεων (blogs, forums), και οι ιστότοποι κοινωνικής δικτύωσης (facebook, MySpace, twitter). Παρακάτω αναφέρονται οι λόγοι που οι νέοι επιλέγουν τέτοιου είδους διεξόδους και οι κίνδυνοι οι οποίοι περικλείονται.

Τα δικτυακά παιχνίδια (lineage, warcraft) δίνουν τη δυνατότητα στους παίχτες να διαμορφώνουν το χαρακτήρα τους όπως επιθυμούν και να ζουν σε μια ειδυλλιακή πραγματικότητα όπου είναι ήρωες και εκτελούν ηρωικές αποστολές. Επιπλέον, κοινωνικοποιούνται με το να συμμετέχουν σε ομαδικές αποστολές και έτσι αποκτούν διαδικτυακούς «φίλους» με κοινά ενδιαφέροντα. Κάποιοι νέοι φαίνεται να προτιμούν αυτήν την πραγματικότητα από την αληθινή και ξοδεύουν απεριόριστο χρόνο στο διαδίκτυο παίζοντας και σερφάροντας, με συνέπεια να αμελούν τις εκπαιδευτικές τους υποχρεώσεις και τη πραγματική τους ζωή.

Όσων αφορά τους ιστότοπους ανταλλαγής απόψεων (forums, blogs), οι νέοι βρίσκουν ένα τρόπο να μοιραστούν τις ανησυχίες τους και τους προβληματισμούς τους χωρίς φόβο κριτικής και υποτίμησης. Το γεγονός ότι αυτοί οι ιστότοποι δεν ελέγχονται μπορεί να είναι επικίνδυνο, καθώς υπάρχει περίπτωση τα θέματα που συζητιούνται να είναι και οι άνθρωποι που δίνουν συμβουλές να είναι επικίνδυνα, όπως αναφέρει και σχετικό άρθρο των New York Times. Το παραπάνω άρθρο αναφέρει ότι κάποιοι ιστότοποι αναφέρουν τρόπους αυτοκτονίας και προάγουν την ανορεξία και τη βουλιμία.

Οι ιστότοποι κοινωνικής δικτύωσης δίνουν τη δυνατότητα δικτυακής επικοινωνίας με φίλους, γνωστούς αλλά και τη δυνατότητα νέων γνωριμιών (messenger, facebook). Μέσα σε αυτούς τους ιστότοπους οι χρήστες προβάλλουν προσωπικά στοιχεία όπως νέα και φωτογραφίες. Οι πιθανοί κίνδυνοι επίκεινται στο ότι οι ίδιοι οι νέοι μπορεί να ξοδεύουν πολύ χρόνο αμελώντας την πραγματική και ουσιαστική επικοινωνία και κοινωνικοποίηση ή στο ότι κάποιοι επιτήδριοι μπορεί να πλησιάσουν τους χρήστες και να προσπαθήσουν να εκμεταλλευτούν ιδιαίτερες καταστάσεις. (Λουίζου Α., 2010)

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της VPRC που χρηματοδοτήθηκε από την «Κοινωνία της Πληροφορίας» για να διεξάγει την έρευνα το 2002, διαπιστώθηκε ότι,

ένας στους πέντε κάνει χρήση του διαδικτύου. Η χρήση του διαδικτύου από άτομα που μένουν σε ημιαστικές και αγροτικές περιοχές παρουσιάζει αρκετά μεγάλο ποσοστό. Το μεγαλύτερο ποσοστό των χρηστών έχει πρόσβαση στο διαδίκτυο από το σπίτι του. Την περισσότερη χρήση του διαδικτύου κάνουν οι ηλικιακές κατηγορίες 15 έως 17 και 18 έως 24 με ποσοστά 44,1% και 44,5% αντίστοιχα. Το 2002, πέντε στους έντεκα χρησιμοποιούσαν το διαδίκτυο. Για τους φοιτητές τα ποσοστά είναι έξι στους έντεκα.

Ένας στους δέκα δήλωσε ως κύριο λόγο τη χρήση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, ενώ περίπου τρεις στους δέκα δήλωσαν ως λόγο την ενημέρωση ή την αναζήτηση πληροφοριών. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι τα ποσοστά των ατόμων που δηλώνουν ως κύριο ενδιαφέρον τη χρήση υπηρεσιών, όπως αγορές προϊόντων-υπηρεσιών, αναζήτηση εργασίας, αναζήτηση πληροφοριών για υπηρεσίες του Δημοσίου, χρήση υπηρεσιών Δημοσίου και αναζήτηση πληροφοριών για υγεία-περίθαλψη, είναι δύο με τρεις φορές μεγαλύτερα από τα αντίστοιχα ποσοστά αυτών που δηλώνουν τις υπηρεσίες αυτές ως κύριο λόγο χρήσης διαδικτύου σήμερα.

Σύμφωνα με την Εθνική Έρευνα για τις Νέες Τεχνολογίες και την «Κοινωνία της Πληροφορίας», η οποία πραγματοποιήθηκε το 2003 από την εταιρεία VPRC, οι νέοι στην Ελλάδα αναδεικνύονται πρωταθλητές στη χρήση του διαδικτύου. Ένας στους δύο Έλληνες, ηλικίας από 18 έως 24 ετών, μπαίνει στο διαδίκτυο χρησιμοποιώντας ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, αναζητώντας πληροφορίες και ψυχαγωγικές υπηρεσίες. Με βάση την έρευνα του 2003, στον συνολικό πληθυσμό της χώρας, το 31,9% των χρηστών χρησιμοποιούσε καθημερινά το διαδίκτυο κυρίως στο σπίτι (63,5%), την εργασία (28,2%), το σχολείο (17,3%) και τα «internet cafe» (7,9%). Ενώ το 2003, η χρήση διαδικτύου σε αστικές, ημιαστικές και αγροτικές περιοχές ολοένα και αυξάνεται.

Έρευνα το 2004, που έγινε από την εταιρεία VPRC, για λογαριασμό του Εθνικού Δικτύου Έρευνας και Τεχνολογίας έδειξε ότι την περισσότερη χρήση του διαδικτύου κάνουν οι νέοι 15 έως 24. Η συντριπτική πλειοψηφία των χρηστών, 76,5% φαίνεται ότι επιλέγει το διαδίκτυο για να αναζητήσει πληροφορίες και να επικοινωνήσει με άλλους χρήστες (59,4%). Εξαιρετικά μεγάλο είναι το ποσοστό αυτών που το προτιμούν για να ενημερωθούν για θέματα επικαιρότητας (58,15%), αλλά και για να κατεβάσουν μουσικά αρχεία ή «software» (44%). Το 2004 επιπλέον, παρατηρείται αύξηση στη χρήση του διαδικτύου από τους νέους σχετικά με το «κατέβασμα» παιχνιδιών, μουσικής και «video». Σε ποσοστό 58,4%, δηλώνουν ότι μπαίνουν στο διαδίκτυο από το σπίτι.

Όμοια έρευνα που διεξήχθη το 2005, φανερώνει ότι το 19,5% (24,6% στις ηλικίες 15-65) του πληθυσμού επισκέπτεται το διαδίκτυο. Γενικά όμως παρατηρείται στασιμότητα τα 3 τελευταία έτη. Η διείσδυση των νέων τεχνολογιών συνεχίζει να εμφανίζεται πολύ μεγαλύτερη στις μικρότερες ηλικίες(15-34 ετών). Το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο (email) συνεχίζει να αποτελεί τον κύριο λόγο χρήσης του διαδικτύου (21,2%) και ακολουθεί η αναζήτηση πληροφοριών (17,6%) και η γενικότερη ενημέρωση (15,2%). Το 20% των χρηστών διαδικτύου έχουν πραγματοποιήσει τουλάχιστον μία αγορά μέσω αυτού, ενώ ανασταλτικό παράγοντα για οικονομικές διαδικτυακές συναλλαγές αποτελεί η αίσθηση έλλειψης ασφάλειας στις συναλλαγές. Τέλος, ένα από τα θετικά στοιχεία της έρευνας είναι η αύξηση της χρήσης του διαδικτύου στις αγροτικές περιοχές. Η χρήση διαδικτύου σχεδόν τριπλασιάστηκε από 4,5% σε 12,2%.

Έρευνα που πραγματοποιήθηκε το 2006 από την VPRC για λογαριασμό του ΕΔΕΤ έδειξε ότι, το 24,6% (31,1% στις ηλικίες 15-65) του πληθυσμού χρησιμοποιεί το διαδίκτυο, συνολικά, η διείσδυση του διαδικτύου αυξήθηκε κατά 5,1 ποσοστιαίες μονάδες (24,6% από 19,5%), ενώ ακόμη μεγαλύτερη ήταν η αύξηση στις ηλικίες 15-65 ετών (31,1% από 24,6%). Τέλος, το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο συνεχίζει να αποτελεί τον κυριότερο λόγο χρήσης του διαδικτύου με ποσοστό 20,6% , ακολουθεί η αναζήτηση πληροφοριών με ποσοστό 17,3% και η γενικότερη ενημέρωση με ποσοστό 16,6%. Αξίζει να σημειωθεί ότι το 2006 παρουσιάστηκε μεγάλη αύξηση στη χρήση του διαδικτύου για την εκπαίδευση. Ποσοστό που στις προηγούμενες έρευνες ήταν σχεδόν ανύπαρκτο.

Σύμφωνα με έρευνα του Παρατηρητηρίου της Κοινωνίας της Πληροφορίας το 2008, οι νέοι 16 έως 24 ετών χρησιμοποιούν το διαδίκτυο κυρίως για «κατέβασμα»/ ακρόαση μουσικής (εκτός web ραδιοφώνου) 72,8%, για αποστολή/ λήψη ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (e-mail) 68,3%, για ανταλλαγή γραπτών μηνυμάτων σε πραγματικό χρόνο (πχ MSN instant messaging) 66,5%, επιπλέον για αναζήτηση πληροφοριών για προϊόντα και υπηρεσίες 65%, αναζήτηση πάσης φύσεως πληροφοριών με σκοπό την απόκτηση γνώσης 52,4% «κατέβασμα»/ παρακολούθηση ταινιών, « video clips» (εκτός web τηλεόρασης) 51,5%, για web ραδιόφωνο / « web» τηλεόραση 50,2%, αναζήτηση πληροφοριών για κάποια επίσημη βαθμίδα εκπαίδευσης 42,2%, για διαδικτυακά παιχνίδια με άλλους χρήστες 41,3% και ανάγνωση εφημερίδων/ περιοδικών 37,7%. Εξετάζοντας τα δεδομένα της έρευνας ανά επίπεδο αστικότητας, η χρήση διαδικτύου κυμαίνεται σε υψηλότερα επίπεδα στις αστικές περιοχές , ενώ στο 33% διαμορφώνεται η διείσδυση διαδικτύου στις αγροτικές περιοχές. Ενθαρρυντικό ωστόσο είναι το γεγονός ότι κατά την

τετραετία 2005-2008 οι αγροτικές περιοχές εμφανίζουν τους μεγαλύτερους ρυθμούς αύξησης, στη χρήση του διαδικτύου.

Συνοψίζοντας λοιπόν από τις έρευνες που πραγματοποιήθηκαν από το 2002-2008 η ηλικιακή κατηγορία 18-25 που αποτελεί το δείγμα της έρευνας μας, κυριαρχεί στην χρήση του διαδικτύου. Το διαδίκτυο έχει εισβάλει στις ζωές όλων, προσφέροντας γνώση, πληροφορία, ψυχαγωγία. Ο θαυμαστός κόσμος του διαδικτύου κάποιες φορές μπορεί να γίνει επικίνδυνος. Για αυτό το λόγο οι νέοι θα πρέπει να είναι περισσότερο προσεκτικοί από τη στιγμή που έχουν την μεγαλύτερη ενασχόληση με το διαδίκτυο σε σχέση με τις υπόλοιπες ηλικιακές κατηγορίες.

Το διαδίκτυο μας έχει ανοίξει νέους ορίζοντες, τόσο στη γνώση όσο και στην επικοινωνία. Είναι στο χέρι του καθενός από εμάς να γνωρίσει τις θετικές πλευρές του διαδικτύου και να προστατευθεί από τις αρνητικές πλευρές του.

Οι θετικές και αρνητικές επιδράσεις του διαδικτύου στους νέους αποτελούν αντικείμενο τριβής αντικρουόμενων επιστημονικών μελετών. Ολλανδοί ψυχολόγοι, για παράδειγμα υποστηρίζουν πως το διαδίκτυο πλέον χρησιμοποιείται σωστά και πως δεν αποτελεί πια κίνδυνο κοινωνικής απομόνωσης, καθώς οι νέοι έχουν μετατρέψει το διαδίκτυο σε ένα αληθινό εργαλείο κοινωνικής δικτύωσης. Το διαδίκτυο δεν ανταγωνίζεται τις πραγματικές διαπροσωπικές σχέσεις, αλλά αντίθετα τις ενισχύει μέσω της «on-line» επικοινωνίας. Το διαδίκτυο πλέον, ενθαρρύνει τις υπάρχουσες σχέσεις καθώς οι νέοι πλέον δεν προτιμούν να συνομιλούν με αγνώστους σε "δωμάτια επικοινωνίας", αλλά προτιμούν να συνομιλούν με τους φίλους τους, π.χ μέσω υπηρεσιών όπως το MSN. Οι Ολλανδοί ψυχολόγοι υποστηρίζουν ότι η εξέλιξη αυτή κάνει τους νέους να νιώθουν καλύτερα, να είναι πιο ανοιχτοί και ειλικρινείς για τους εαυτούς τους και να συζητούν ευκολότερα για τα προσωπικά τους θέματα (συναισθήματα, ανησυχίες, ευαισθησίες κλπ) .

Ωστόσο, ερευνητές του Ιατρικού Πανεπιστημίου Καοσιούνγκ της Ταϊβάν, με μία δική τους μελέτη αναδεικνύουν την άλλη όψη του νομίσματος της χρήσης του διαδικτύου. Συγκεκριμένα, μελετώντας δείγμα 9.400 νέων, διαπίστωσαν ότι όσο περισσότερο οι νέοι περνούν το χρόνο τους στο διαδίκτυο, αποκτώντας εθισμό σε αυτό, τόσο συχνότερο είναι το φαινόμενο να φέρονται επιθετικά σε άλλους νέους ή στην οικογένειά τους. Οι ερευνητές πάντως δεν απέκλεισαν να ισχύει και το αντίστροφο, δηλαδή τα πιο βίαια παιδιά να χρησιμοποιούν περισσότερο το διαδίκτυο. (Κατερέλος , Παπαδόπουλος ,2009)

Από την αντίπερα όχθη , η υπερβολική χρήση του υπολογιστή μπορεί να απομονώσει περισσότερο τους ντροπαλούς νέους από τους συνομήλικους ή να τους αποσπάσει από άλλες δραστηριότητες όπως οι εκπαιδευτικές εργασίες, η άθληση, ο ύπνος ή οι ευκαιρίες να αφιερώσουν χρόνο σε άλλους. Το διαδίκτυο παρόλο που

προσφέρει δυνατότητες για ψυχαγωγία, πληροφόρηση κ.α, “προσφέρει” και κινδύνους. Ο μεγαλύτερος κίνδυνος είναι ο εθισμός. Το πρόβλημα του εθισμού συνήθως γίνεται αντιληπτό, όταν το πρόβλημα γίνει σοβαρό και αυτό γιατί οι διαδικτυακές ενέργειες αποκρύπτονται εύκολα και ο εθισμός στο διαδίκτυο δεν είναι ακόμη κοινά αποδεκτός. Επιπλέον, το διαδίκτυο μπορεί να εγκυμονεί πολύ σοβαρότερους κινδύνους, όπως η πρόσβαση σε υλικό πορνογραφικού περιεχομένου όπως φωτογραφίες, κείμενα και πορνό βίντεο, επαφή με αγνώστους που μπορούν να βλάψουν τους νέους, υπάρχει κίνδυνος να παρασυρθούν νεαρά άτομα είτε μέσα από κανάλια συζητήσεων ή και ιστοσελίδες από επιτήδειους. Επιπλέον, κίνδυνος για προώθηση ναρκωτικών και άλλων ουσιών μέσα από ιστοσελίδες και κανάλια συζητήσεων, προβολή διαφόρων ιδεών και απόψεων όπως, χουλιγκανισμού, ρατσισμού, αυτοκτονίας και πολλών άλλων και τέλος, παρότρυνση για εκτέλεση διαφόρων παρανομιών.

Στη συνέχεια ας δούμε λίγο αναλυτικότερα τους κινδύνους που μπορεί να αντιμετωπίσουν οι νέοι από τη χρήση του διαδικτύου. Ένας βασικός κίνδυνος είναι η διαφύλαξη των προσωπικών πληροφοριών του χρήστη. Οι νέοι μπορεί να εμπιστεύονται και να παρέχουν στο διαδίκτυο προσωπικές πληροφορίες χωρίς ενδοιασμούς. Κίνδυνος κατά τη χρήση του διαδικτύου είναι και η ασφάλεια που σου προσφέρει το διαδίκτυο όταν είσαι on-line. Δηλαδή, οι νέοι όταν είναι on-line μπορεί να εκτίθενται σε ιούς (κακόβουλα προγράμματα που προκαλούν βλάβες σε υπολογιστικά συστήματα) και «hackers» (άνθρωποι που προσπαθούν να εισβάλλουν σε υπολογιστικά συστήματα). Επιπλέον, οι νέοι μπορεί να εκτεθούν σε υλικό που είναι ανάρμοστο και μπορεί να περιλαμβάνει πορνογραφία, διαφημιστικό υλικό, βία, εχθρότητα και εξτρεμιστικές ομάδες. Επιπρόσθετα, οι διαδικτυακές απάτες είναι ευρέως γνωστές, το ηλεκτρονικό έγκλημα και η κλοπή της ταυτότητας κάποιου χρήστη με σκοπό να γίνουν παράνομες δραστηριότητες. Τέλος, ένας σοβαρός κίνδυνος από τη χρήση του διαδικτύου είναι ότι οι χρήστες μπορεί να εθιστούν και να αποκτήσουν προβλήματα όσο αφορά την κοινωνικότητα τους με άλλους ανθρώπους είτε στο χώρο σπουδών είτε στο σπίτι. (Μυλωνάς, 2009)

Διαπιστώνεται λοιπόν από τα παραπάνω, πως ο θαυμαστός και απέραντος κόσμος του κυβερνοχώρου κρύβει πολλές παγίδες. Η νέα γενιά λόγω της αθωότητας και του αυθορμητισμού της είναι αρκετά εύκολο πέσει θύμα των παγίδων του διαδικτύου. Το διαδίκτυο είναι ένα εργαλείο που η σωστή χρήση του μπορεί να μας βοηθήσει να εμπλουτίσουμε τις γνώσεις μας και να αναπτύξουμε την προσωπικότητά μας. Τελειώνοντας, αξίζει να αναφερθεί τι απάντησαν νεαροί στην Αυστραλία, όταν ρωτήθηκαν πως θα ήταν η ζωή τους χωρίς το διαδίκτυο. Η συντριπτική πλειοψηφία απάντησε πως η ζωής τους θα άλλαζε με έναν αρνητικό τρόπο, ενώ για κάποιους ότι

"θα ήταν πολύ δύσκολη". Αυτοί που έκριναν ότι θα ήταν σχεδόν παρόμοια με τη σημερινή τους ζωή, ήταν εκείνοι που είχαν σύνδεση με φιλικά δίκτυα ή είχαν κάποιο δεσμό. Τέλος, για άλλους η πρόταση δημιούργησε ένα αίσθημα αγωνίας και όρους όπως " απομονωμένοι", " μόνοι" και " απελπιστική " χρησιμοποιούνταν συχνά. (Hillier L ,Kurdas C, Horsley P, 2001)

3.2. Διαφορές των δύο φύλων στη χρήση του Διαδικτύου

Σχεδόν όλες οι σχετικές έρευνες τείνουν να περιγράφουν τη γυναικεία ενασχόληση με το διαδίκτυο επικεντρωμένη στις κοινωνικές σχέσεις και την επικοινωνία, ενώ την αντρική, στην ψυχαγωγία και την αναζήτηση πληροφοριών (Jackson, Ervin, Gardner & Schmitt, 2001· Dickerson, 2003· Selwyn, Gorard & Furlong 2005· Royal, 2008).

Σύμφωνα με τη Dickerson (2003), οι λόγοι καθημερινής χρήσης του διαδικτύου διαφοροποιούνται ανάμεσα στα δύο φύλα. Η ίδια υπογραμμίζει σε έρευνα της, ότι οι γυναίκες επιλέγουν το διαδίκτυο κυρίως για την ενημέρωση τους σε θέματα εργασίας, οικογένειας, υγείας, θρησκείας και οικογενειακών σχέσεων. Αντίθετα οι άνδρες χρησιμοποιούν το διαδίκτυο για ψυχαγωγικούς λόγους και ενημέρωση (οικονομικές, πολιτικές, αθλητικές ειδήσεις).

Αγαπημένη υπηρεσία και των δύο φύλων είναι η χρήση του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, όπου μέσω αυτού ενισχύεται η επικοινωνία με το σύντροφο, τους τοπικούς φίλους και την οργάνωση ομαδικών δραστηριοτήτων. Πέραν αυτής της ομοιότητας, εντοπίζονται διαφορές ως προς τον τρόπο χρήσης της υπηρεσίας. Το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο χρησιμοποιείται από τις γυναίκες για τη διατήρηση οικογενειακών (γονείς, σύντροφο, παιδιά και ευρύτερη οικογένεια), κοινωνικών σχέσεων, σχέσεων με γεωγραφική απόσταση και για την εύρεση παλιών φίλων. Η διατήρηση του κοινωνικού κύκλου της οικογένειας, μάλιστα περιγράφεται ως δική τους ευθύνη και προσπαθούν να ενισχύουν την επικοινωνία με άμεσες απαντήσεις σε επιστολές που λαμβάνουν, σε αντίθεση με τους άνδρες που δεν επιδιώκουν την κοινωνική αλληλεπίδραση μέσω επιστολών (Boneva, Kraut & Frohlich 2001)

Η διαφορετική, ποιοτικά, χρήση του διαδικτύου από τα δύο φύλα διαφαίνεται από το περιεχόμενο και τη δομή ιστοσελίδων που απευθύνονται στο ένα ή το άλλο φύλο. Οι "γυναικείες" ιστοσελίδες περιέχουν άρθρα που αναφέρονται στα "γυναικεία" ενδιαφέροντα, όπως σχέσεις, οικογένεια εργασία, προτείνουν τρόπους ασφάλειας σε πιθανές γνωριμίες, μέσω διαδικτύου ενώ τα άρθρα για τη χρήση υπολογιστή είναι υπεραπλουστευμένα. Αντίθετα, τα άρθρα για άνδρες αφορούν κυρίως σε εργασιακά θέματα, προτείνουν τρόπους επιτυχίας για συναντήσεις μέσω διαδικτύου και τα

άρθρα για τη χρήση υπολογιστή είναι εμπειριστατωμένα με εξειδικευμένες προτάσεις. (Royal, 2008).

Σύμφωνα με έρευνα που πραγματοποιήθηκε από το Παρατηρητήριο της Κοινωνίας της Πληροφορίας(Αθήνα) το 2008, φάνηκε πως μεταξύ των κύριων δραστηριοτήτων ανδρών και γυναικών, είναι η αναζήτηση πληροφοριών, η επικοινωνία μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου αλλά και η πρόσβαση σε οπτικοακουστικό περιεχόμενο(μουσική, ταινίες, ραδιόφωνο, τηλεόραση)

Παρατηρήθηκε, σύμφωνα με την έρευνα, ότι στους άνδρες καταγράφονται υψηλότερα ποσοστά στις περισσότερες δραστηριότητες. Εξαιρούνται όμως, η χρήση υπηρεσιών για ταξίδια(39,8% έναντι 36,8%), η αναζήτηση πληροφοριών για κάποια επίσημη βαθμίδα εκπαίδευσης(38,8% έναντι 29,8%), η αναζήτηση εργασίας ή αποστολή βιογραφικού(19,2% έναντι 13,2%) και η συμμετοχή σε on-line εκπαιδευτικά προγράμματα(6,1% έναντι 3,4%), όπου οι γυναίκες υπερτερούν των ανδρών.

Η παρούσα έρευνα αποδεικνύει ότι οι άνδρες είναι αρκετά πιο δραστήριοι, στην ανάγνωση ιστολογίων (weblogs/ blogs) με ποσοστό 35,2% έναντι 25,6%, στα διαδικτυακά παιχνίδια με άλλους χρήστες με ποσοστό 28,2% έναντι 19,8%, στο 'κατέβασμα' παιχνιδιών για υπολογιστές ή «video» με ποσοστό 25% έναντι 16%, στα τηλέφωνα μέσω διαδικτύου με ποσοστό 20,7% έναντι 13,8% και στις τραπεζικές συναλλαγές με ποσοστό 15,4% έναντι 7%.

Τα αποτελέσματα της έρευνας από το χρηματοδοτούμε επιχειρησιακό πρόγραμμα της « Κοινωνίας της Πληροφορίας» το 2002 έδειξαν, πως οι άνδρες με ποσοστό 24,3% έναντι 14,6% των γυναικών, χρησιμοποιούν περισσότερο το διαδίκτυο. Σύμφωνα με την Εθνική Έρευνα για της Νέες Τεχνολογίες και την «Κοινωνία της Πληροφορίας», η οποία πραγματοποιήθηκε κατά την περίοδο 24 Οκτωβρίου έως 24 Νοεμβρίου 2003 από την εταιρεία VPRC, έδειξε πως οι άνδρες κάνουν μεγαλύτερη χρήση του διαδικτύου με ποσοστό 24% έναντι 16,2% των γυναικών. Όμοια με την ίδια έρευνα που διεξήχθη από 7 Νοεμβρίου έως 7 Δεκεμβρίου 2004, οι γυναίκες κάνουν χρήση του διαδικτύου με ποσοστό μόλις 18,2% έναντι 81,8 των ανδρών.

Έρευνα το 2005, που έγινε από την εταιρεία VPRC, για λογαριασμό του Εθνικού Δικτύου Έρευνας και Τεχνολογίας, έδειξε πως οι άνδρες χρησιμοποιούν περισσότερο το διαδίκτυο (78,6% έναντι 21,4%).

Όμοια η παραπάνω έρευνα διεξήχθη και το 2006. Σε αυτή την έρευνα το ποσοστό χρήσης του διαδικτύου αυξήθηκε στο 24% για τις γυναίκες, παρόλα αυτά οι άνδρες προηγούνται με 76%.

Διαβάζοντας κανείς τα παραπάνω διαπιστώνει πως οι άνδρες είναι εκείνοι που κάνουν μεγαλύτερη και περισσότερο εξειδικευμένη χρήση του διαδικτύου συγκριτικά με τις γυναίκες. Υπάρχουν χώρες λοιπόν που έχουν εντοπίσει το πρόβλημα ψηφιακού χάσματος των φύλων από πολύ νωρίς και έχουν υλοποιήσει δράσεις για την εξάλειψή του. Χαρακτηριστικό το παράδειγμα της Γερμανίας, με την ανάληψη της πρωτοβουλίας «Γυναίκες στο Διαδίκτυο» το 1998 για την επιμόρφωση των γυναικών στη χρήση του διαδικτύου. Στην περίοδο 1999-2001 επενδύθηκαν πάνω από 600.000€ στη δράση από την κυβέρνηση, ενώ η ιδιωτική συμμετοχή έφτασε συνολικά τα 2,3εκ.€. Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία, η δράση γνώρισε μεγάλη επιτυχία, γεγονός που αντικατοπτρίζεται και στα διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία. Συγκεκριμένα, από το Σεπτέμβριο του 1998 έως το τέλος του 2003 οργανώθηκαν πάνω από 15.000 κύκλοι μαθημάτων σε 300 διαφορετικές πόλεις και δήμους της χώρας, συμμετείχαν πάνω από 150.000 γυναίκες και η επισκεψιμότητα της ιστοσελίδας του προγράμματος κατέγραψε πάνω από 26 εκ. επισκέπτες. Το 2001 το ποσοστό των γυναικών που χρησιμοποιούσαν το διαδίκτυο είχε φτάσει κιάλας το 43%, από 30% που ήταν 2 χρόνια πριν, ενώ από το 2005 τα ποσοστά ανδρών και γυναικών συνέκλιναν. (Παρατηρητήριο για την Κοινωνία της Πληροφορίας, 2010)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο : Κοινωνική εργασία και χρήση του διαδικτύου

Υπάρχει η άποψη ότι οι ψυχοκοινωνικές επιστήμες, δημιουργήθηκαν ως αποτέλεσμα των προσπαθειών κάποιων κοινωνικά προβληματισμένων ατόμων να μελετήσουν, να αναλύσουν, να αξιολογήσουν και να προτείνουν λύσεις και θεραπευτικές προσεγγίσεις σε μια σωρεία κοινωνικών προβλημάτων που ανέκαθεν χαρακτήριζαν τη συμβίωση στα ανθρώπινα κοινωνικά συστήματα. (Horton, R.B, Leslie G.R. ,Sociology of Social Problems , Appleton , Century , Crofts , N.Y. 1970)

Η παρατεταμένη χρήση του διαδικτύου υφίσταται ως υπαρκτό κοινωνικό φαινόμενο στις σύγχρονες μορφές κοινωνικής οργάνωσης ανά τον κόσμο. Το φαινόμενο της αλόγιστης χρήσης του διαδικτύου από νεαρά άτομα δημιουργεί σοβαρά προβλήματα στην ψυχική και κοινωνική λειτουργικότητα τους. Υποστηρίζεται ότι η πολύωρη χρήση του διαδικτύου επιδρά αρνητικά στην κοινωνική και προσωπική ζωή του χρήστη, καθώς το άτομο στο «βωμό» του διαδικτύου παραμελεί το κοινωνικό του περιβάλλον, τις προσωπικές του υποχρεώσεις ακόμα και βασικές ανάγκες ατομικής υγιεινής. Οι νέοι ουσιαστικά εντάσσονται σε ένα «φαύλο κύκλο» όπου η αυξημένη χρήση του διαδικτύου ενισχύει την κοινωνική απομόνωση και η σχεδόν ανύπαρκτη κοινωνική ζωή ευνοεί την πολύωρη χρήση του διαδικτύου.

Η κοινωνική εργασία ως ένα ανθρωποκεντρικό επάγγελμα στρέφει το επίκεντρο της προσοχής της στο πως το άτομο συμπεριφέρεται μέσα στο κοινωνικό και φυσικό περιβάλλον. Πρωταρχικός της σκοπός είναι το Ευ ζην του ανθρώπου τόσο ως άτομο, όσο και ως μέλος οργανωμένης ομάδας ή κοινότητας. (Κατσορίδου 2002) Σκοπός της κοινωνικής εργασίας είναι η ενίσχυση και η αποκατάσταση της λειτουργικής ικανότητας του ατόμου, όπως αυτή εκφράζεται μέσα από σχέσεις αλληλεπίδρασης. Επιπρόσθετα η κοινωνική εργασία ως σύστημα παροχής υπηρεσιών, έχει σκοπό να βοηθήσει στην ενίσχυση ή την αποκατάσταση της ισορροπίας μεταξύ του ατόμου και του περιβάλλοντος. Έτσι από την σκοπιά της μπορεί να ασχοληθεί με αυτό το νέο κοινωνικό φαινόμενο καθώς όλο και περισσότεροι νέοι καταφεύγουν στη πολύωρη χρήση του διαδικτύου ως μέσο επικοινωνίας, έχοντας την ψευδαίσθηση της κοινωνικοποίησης, χωρίς όμως να αντιλαμβάνονται την επικινδυνότητα και τις παγίδες που κρύβει.

Οι κοινωνικοί λειτουργοί μπορούν να λειτουργήσουν βοηθητικά ενθαρρύνοντας τους νέους να περιορίσουν την χρήση του διαδικτύου θέτοντας όρια και αναζητώντας πιο άμεσους και διαπροσωπικούς τρόπους επικοινωνίας ώστε να επανενταχτούν τα άτομα αυτά ξανά στο κοινωνικό σύνολό. Παράλληλα με την

ατομική βοήθεια, οι κοινωνικοί λειτουργοί παρεμβαίνουν με τις ειδικές τους γνώσεις και προσπαθούν να ευαισθητοποιήσουν την κοινή γνώμη και τη δημιουργία διάφορων ομάδων αυτοβοήθειας των πολιτών. (Σταθόπουλος,1999 & 2000 & 2001, Ζαϊμάκης,2002)

4.1 Ο ρόλος της Κοινωνικής Εργασίας σε επίπεδο πρόληψης και παρέμβασης

Τα κοινωνικά προβλήματα θεωρούνται καταστάσεις πραγματικές ή φανταστικές, οι οποίες κρίνονται ως ανεπιθύμητες από ένα μεγάλο τμήμα των μελών μιας κοινότητας, που θεωρεί ότι οι συγκεκριμένες καταστάσεις αποτελούν σοβαρή απειλή για την ζωή της κοινότητας, επειδή δεν μπορούν να ελεγχθούν από τυπικές και παραδοσιακές μεθόδους ελέγχου. Παρόλα αυτά εικάζεται ότι μπορεί να βελτιωθούν μέσα από συλλογική δράση, εφόσον βέβαια μετουσιωθούν σε θέματα κοινού ενδιαφέροντος και επικεντρωθεί επάνω τους η καθολική προσοχή της κοινότητας. (Mc Donagh , E.C. – Simpson , J.E. , Social Problems : Persistent Challenges , N.Y. Holt, Rinehart and Winston 1965)

Η μέθοδος της Κοινωνικής Εργασίας για την επίλυση των κοινωνικών προβλημάτων είναι μια διαδικασία κινητοποίησης και βοήθειας της κοινότητας ούτως ώστε να αντιληφθεί την πραγματική διάσταση των ζητημάτων που την απασχολούν, να τα αξιολογήσει, να τα ιεραρχήσει και να σχεδιάσει με συστηματικό και κατάλληλο τρόπο την αντιμετώπισή τους. (Καλλινικάκη Θ, 1998). Συγκεκριμένα οι σκοποί έργου περιλαμβάνουν: Την βελτίωση και την ενίσχυση της αποδοτικότητας διαφόρων κοινωνικών οργανώσεων (συντονισμός και καλύτερη παροχή υπηρεσιών). Τη δημιουργία νέων κοινωνικών οργανώσεων (συμβουλευτικά κέντρα) και την αλλαγή σε κάποιο τμήμα κοινωνικής δομής όταν η ήδη υπάρχουσα είναι επιβλαβής για το σύστημα ή για ένα μέρος του πληθυσμού της (αλλαγή νομοθεσίας)

Η Κοινωνική Εργασία έχει συγκεκριμένους προνοιακούς στόχους όπως η μεταβολή στο δίκτυο σχέσεων μεταξύ κοινοτικών ομάδων κατά συνέπεια θα μπορούσε να λεχθεί ότι η Κ.Ε. στην ευρύτερη έννοια της συμπεριλαμβάνει πάντοτε την κοινωνική αλλαγή.

Η διαδικασία κοινωνικής αλλαγής σε επίπεδο ατόμων, οργανώσεων και κοινοτήτων βασίζεται στην επιτυχή έκβαση ενός προγράμματος που ακολουθεί πέντε στάδια. Αρχικά απαιτείται η αναγνώριση της ανάγκης για αλλαγή καθώς το φαινόμενο της παρατεταμένης χρήσης του διαδικτύου επιδρά αρνητικά στη ζωή των χρηστών και ευρύτερα στην λειτουργικότητα της κοινότητας. Επιπρόσθετα, καλλιεργούνται οι σχέσεις εμπιστοσύνης μεταξύ του φορέα και της ομάδας στόχου για την οποία

επιδιώκεται η αλλαγή. Μετέπειτα γίνεται η εκκίνηση της διαδικασίας για αλλαγή. Με άλλα λόγια ο όρος σχεδιασμένη κοινωνική αλλαγή σημαίνει τις συνειδητές προσπάθειες ενός ατόμου ή μιας ομάδας με στόχο την αλλαγή της δομής είτε της λειτουργίας ενός κοινωνικού συστήματος. (Σταθόπουλος, 1999) Η κοινωνική αλλαγή λαμβάνει χώρα όταν η κοινωνική πραγματικότητα μετασχηματίζεται και όταν η τοπική κοινωνία επινοεί νέους τρόπους χειρισμού των προβλημάτων της, αναλαμβάνοντας δράσεις οι οποίες μετασχηματίζουν το κοινωνικό και πολιτισμικό της περιβάλλον. Αυτές οι αλλαγές στοχεύουν στην ικανοποίηση των αναγκών της κοινότητας και την αντιμετώπιση των καταστάσεων οι οποίες γεννούν τα προβλήματα. (Ζαιμάκης, 2002)

Αναγνωρίζοντας ότι η παρατεταμένη χρήση του διαδικτύου αποτελεί ένα σύγχρονο κοινωνικό και συνάμα κοινοτικό πρόβλημα όπου τα κοινοτικά στελέχη καλούνται να αναγνωρίσουν το φαινόμενο ως πρόβλημα και να προβούν στην ανάλυση – διάγνωση του προβλήματος, ώστε να εξεταστούν τα αίτια, πόσο επείγει η αντιμετώπιση του, ποιος ενδιαφέρεται. Ποιοι πιθανώς αντιτίθενται και για ποιους λόγους στην ανάληψη δράσης. Μετέπειτα να σχεδιάσουν, να προγραμματίσουν και να εξετάσουν τις στρατηγικές, τα μέσα και τη διαδικασία που πρέπει να υιοθετηθεί. Μετά την έγκριση των σχεδίων, αρχίζει η εφαρμογή τους για την επίλυση του προβλήματος. Τέλος, η αξιολόγηση των αποτελεσμάτων ώστε να διαπιστωθεί κατά πόσον επετεύχθησαν οι στόχοι, όπως αρχικά είχαν τεθεί. Αν χρειάζεται, τροποποίηση ή ακόμη και εγκατάλειψη της διαδικασίας για την επίλυση του προβλήματος. Ο ρόλος των εργαζομένων είναι να βοηθήσουν τα άτομα να ανασχηματίσουν τις γνώσεις τους, να δημιουργήσουν μια γέφυρα για την ανάπτυξη νέων εννοήσεων και την ανασυγκρότηση της κοινωνικής πραγματικότητας η οποία θα συμβάλει την εύρεση λύσεων. (Σταθόπουλος, 1999 & 2000 & 2001, Ζαιμάκης, 2002)

Αναγνωρίζοντας λοιπόν την παρατεταμένη χρήση του διαδικτύου ως ένα σύγχρονο πρόβλημα, το οποίο αποτελεί μια ανεπιθύμητη πραγματική κατάσταση, η οποία προκαλεί δυσλειτουργίες στα άτομα, θα ήταν σκόπιμο να αναλυθεί η πρόληψη και η αντιμετώπιση του φαινομένου. Το πρώτο βήμα για την αντιμετώπιση της παρατεταμένης χρήσης του διαδικτύου είναι η αναγνώριση και η πρόληψη του προβλήματος.

Η πρόληψη απέναντι στο IAD (Internet Addiction Disorder) πρέπει να ξεκινάει από μικρή ηλικία στα παιδιά, αρχικά μέσα από την οικογένεια, αργότερα στο σχολικό περιβάλλον και την κοινωνία έτσι ώστε όταν τα παιδιά φτάνοντας στην ενηλικίωση να είναι ήδη ενημερωμένα και να μπορούν να προφυλαχτούν από τους κινδύνους του διαδικτύου και κατ' επέκταση τον εθισμό. Η θέσπιση ορίων από νεαρή ηλικία σηματοδοτεί την ποιοτική χρήση του διαδικτύου. Οι γονείς θα πρέπει να ασχολούνται

και να εκπαιδεύονται σε θέματα διαδικτύου αλλά κυρίως να λειτουργούν καθοδηγητικά αφιερώνοντας χρόνο στο διαδίκτυο μαζί με τα παιδιά τους. Ο υπολογιστής να τοποθετείται σε κοινόχρηστο χώρο, ώστε να μη δίνεται η δυνατότητα απομόνωσης του παιδιού και να υπάρχει έλεγχος. Ιδιαίτερα σημαντική είναι η συμβουλή ειδικών σε περίπτωση που παρατηρηθεί υπερβολική χρήση και συμπεριφορές εθισμού. Σε κάθε περίπτωση η ενθάρρυνση των παιδιών για δημιουργία σχέσεων με συνομήλικα παιδιά και προτροπή για ενασχόληση με αθλητικές δραστηριότητες είναι προτιμότερα από κάθε διαδικτυακή δραστηριότητα..

Επιπρόσθετα, μέσα από το σχολείο μπορεί να υπάρξει ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών για την ύπαρξη του φαινομένου. Επιπλέον, μπορεί να υπάρχει σχολικός κοινωνικός λειτουργός για την αντιμετώπιση κατάχρησης του διαδικτύου καθώς και την ενημέρωση των γονέων για το φαινόμενο. Τέλος, το σχολικό περιβάλλον μπορεί να προάγει την χρήση του διαδικτύου ως εργαλείο μελέτης και ενημέρωσης και όχι αποκλειστικά ως μέσο ψυχαγωγίας.

Η κοινωνία με την σειρά της, μπορεί να ορίσει νόμους για το όριο ηλικίας εισόδου στα «internet cafe» καθώς και όριο ημερήσιας επίσκεψης σε αυτά. Επιπλέον, μπορεί να οργανώσει ενημέρωση για το φαινόμενο, τις μονάδες ενημέρωσης και αντιμετώπισης, τις συμβουλευτικές τηλεφωνικές γραμμές. Τέλος, μπορεί να παρέχει πληροφορίες για την ασφαλή χρήση του διαδικτύου με έντυπο υλικό σε μέρη που συχνάζουν οι νέοι (σινεμά, ταχυφαγεία), καθώς και μέσα από ιστοσελίδες που επισκέπτονται, με τη βοήθεια οργανισμών και ιδιωτικών σχετικών εταιρειών.(Μονάδα εφηβικής υγείας, 2008)

Εκτός από τους φορείς κοινωνικοποίησης σημαντικό ρόλο στην πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου καλείται να παίξει η κοινωνική εργασία και κατ' επέκταση ο κοινωνικός λειτουργός. Καθώς ο κοινωνικός λειτουργός μέσα από την κοινωνική εργασία με κοινότητα μπορεί να συνδράμει στην αντιμετώπιση της παρατεταμένης χρήσης του διαδικτύου από τους νέους, μπορεί να ενημερώσει την κοινότητα για το σύγχρονο φαινόμενο του διαδικτυακού εθισμού, μπορεί να οργανώσει μέσα στην κοινότητα προγράμματα πρόληψης του φαινομένου που να απευθύνονται σε γονείς και νέους καθώς και να ασχοληθεί με την επιμόρφωση, την πρόληψη και την εξάπλωση του συγκεκριμένου κοινωνικού προβλήματος. Επίσης, οργανώνοντας ομάδες πρωτοβουλίας, αυτοβοήθειας και αμοιβαίας βοήθειας στο επίπεδο της γειτονιάς καθώς και με την ενεργοποίηση συλλόγων (επαγγελματικών, πολιτιστικών, εργαζομένων σε ιδρύματα), βοηθά στην επίλυση του προβλήματος. Επιπλέον, ο Κ.Λ μπορεί να διοργανώσει ενημερωτικές συγκεντρώσεις, με ειδικευμένους επιστήμονες στο θέμα της παρατεταμένης χρήσης του διαδικτύου, σε πολυσύχναστα σημεία της κοινότητας έτσι ώστε ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού

να μπορεί να ενημερωθεί. Τέλος, ο Κ.Λ συμμετέχει στην παραγωγή και κυκλοφορία εντύπων με σαφείς, απλές και κατατοπιστικές αναφορές στο πρόβλημα. (Καλλινικάκη Θ, 1998) Παρατηρείτε λοιπόν, πως η κοινωνική εργασία μπορεί με πολλαπλούς τρόπους να βοηθήσει τους νέους στην ενημέρωση και την πρόληψη ενάντια στον εθισμό του διαδικτύου.

Σε επίπεδο παρέμβασης για την επίλυση του προβλήματος, της διαδικτυακής κατάχρησης ο κοινωνικός λειτουργός καλείται να χρησιμοποιήσει το οικολογικό μοντέλο παρέμβασης. Η οικολογική προσέγγιση προήρθε από τη διαπίστωση ότι οι περιβαλλοντικοί παράγοντες είναι τόσο σημαντικοί όσο και οι εσωτερικοί για την δημιουργία των προβλημάτων ενός ατόμου. Η προσέγγιση αυτή θεωρεί τα ανθρώπινα όντα και το περιβάλλον τους ως αλληλοσυμπληρούμενα.

Το οικολογικό μοντέλο σε σχέση με το στρατηγικό του Haley και ιδιαίτερα το δομικό του Minuchin είναι συγκεκριμένο και ακολουθεί μια βήμα προς βήμα προσέγγιση, εισηγείται συγκεκριμένες τεχνικές και δεξιότητες για την αντιμετώπιση προσωπικών/ ψυχολογικών προβλημάτων και εκείνων που έχουν αφετηρία το εγγύτερο και το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον. Το μοντέλο ουσιαστικά ενσωματώνει παλιές μεθόδους, διεργασίες και τεχνικές και επιτρέπει την εκμάθηση του σε όποιον επιθυμεί να το εφαρμόσει. Το οικολογικό μοντέλο ακολουθεί συγκεκριμένες φάσεις στη βοηθητική διεργασία που είναι η αρχική φάση, η συνεχιζόμενη φάση και η τελική φάση.

Πιο συγκεκριμένα και σύμφωνα με τις θέσεις των Germain και Gitterman στην αρχική φάση προέχει ο ορισμός του προβλήματος και τούτο επειδή το πως μια ανάγκη ή δυσχέρεια ορίζεται είναι καθοριστικό για την αντιμετώπιση της. Στην δεύτερη φάση των συνεχιζόμενων υπηρεσιών, τρία σημεία πρέπει να τονιστούν εδώ. Το ένα είναι ότι ο κοινωνικός λειτουργός, με βάση το προσδιορισμένο πρόβλημα του ατόμου ή της οικογένειας και βάσει των όσων έχουν συμφωνηθεί, εμπλέκει το άτομο ή τα άτομα κατά τρόπο δυναμικό στην επίλυση του προβλήματος.

Τέλος, στην τελική φάση αυτού του μοντέλου περιλαμβάνονται συγκεκριμένοι στόχοι που αφορούν τόσο τον κοινωνικό λειτουργό όσο και τα εμπλεκόμενα άτομα. Οι στόχοι αυτοί δεν είναι καθόλου διαφορετικοί από τις κλασικές μεθόδους κοινωνικής εργασίας σε αυτή την φάση. Ο χειρισμός των συναισθημάτων που διεγείρονται λόγω του επικείμενου τέλους της εμπλοκής, η επανεξέταση όλων αυτών που επιτεύχθηκαν και αυτών που είναι επιθυμητό να επιτευχθούν στην εξελικτική πορεία, ο σχεδιασμός για το μέλλον και η αξιολόγηση όλων των υπηρεσιών που έχουν προσφερθεί είναι αντικείμενα συζήτησης μεταξύ του κοινωνικού λειτουργού και των ενδιαφερόμενων μερών που εξυπηρετήθηκαν. Πρέπει όμως να επισημανθεί ότι

η φάση αυτή είναι εξίσου σημαντική όσο και οι άλλες και απαιτούν απο τον κοινωνικό λειτουργό ευαισθησία, γνώσεις, προσεκτικό σχεδιασμό και ένα εύρος δεξιοτήτων.

Το θεωρητικό υπόβαθρο το οποίο χρησιμοποιεί ο κοινωνικός λειτουργός με στόχο την προσέγγιση και μετέπειτα την επίλυση του προβλήματος που έχει προκύψει από την παρατεταμένη χρήσης του διαδικτύου στηρίζεται κύριο λόγο σε αυτό του οικολογικού μοντέλου και κατά δεύτερον των συστημικών θεωριών οι οποίες της επιτρέπουν να δει το πρόβλημα της οικογένειας ως ένα σύμπτωμα δυσλειτουργίας της όπως ακριβώς διατυπώνεται από τους Minuchin και Haley. Είναι γεγονός ότι ο κοινωνικός λειτουργός εισέρχεται στην περίπτωση αυτή προϊδεασμένος από γνώσεις που έχει για τη συστημική θεωρία αφού το πρώτο πράγμα που κάνει είναι η συλλογή γενικών και συγκεκριμένων πληροφοριών που αφορούν την επικοινωνιακή της δομή. Γιατί όπως χαρακτηριστικά λέει ο Minuchin δυσλειτουργική κατάσταση σε μια οικογένεια μπορεί να εντοπιστεί είτε μέσα στο άτομο είτε μέσα στο κοινωνικό του περιβάλλον είτε στην επίδραση και των δύο.

Στις πρώτες συναντήσεις του ο κοινωνικός λειτουργός συλλέγει όχι μόνο γενικά στοιχεία, αλλά δίνει έμφαση και στην ανάπτυξη της σχέσης η οποία είναι εκ των «ουκ άνευ» τόσο με τις παραδοσιακές προσεγγίσεις, όσο και με αυτές που έχουν συστημικό υπόβαθρο. Οι Germain και Gitterman σε σχέση με την ανάπτυξη της σχέσης ή όπως συγκεκριμένα αναφέρουν για τη δημιουργία «ευνοϊκού κλίματος» είναι σημαντική η έκφραση ενδιαφέροντος, η διευκόλυνση διατύπωσης των αναγκών και των προβλημάτων των ενδιαφερόμενων και η μεταφορά ενός αισθήματος ελπίδας ότι θα βρεθεί λύση στο πρόβλημα τους. Και ο κοινωνικός λειτουργός όχι μόνο κάνει αυτό, αλλά από τις πρώτες συναντήσεις εισάγει τον οικολογικό χάρτη και το γενεόγραμμα, βασικά εργαλεία της οικολογικής προσέγγισης, για να κατανοήσει περαιτέρω τις διεργασίες που λαμβάνουν χώρα μέσα στην οικογένεια ως ένα περίπλοκο επικοινωνιακό σύστημα και σε σχέση με το άμεσο και ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον. Ακόμη, κατανοεί όχι μόνο τα διάφορα γεγονότα της ζωής των ενδιαφερόμενων, αλλά και τις επιδράσεις τους πάνω στην οικογένεια για τη σταθερότητα της ή και για την ανατροπή της ομοιοστατικής της ισορροπίας. Αυτές οι κατανοήσεις είναι αναγκαίες πριν από τη διαμόρφωση ενός βοηθητικού σχεδίου παρέμβασης. Επιπλέον η κοινωνικός λειτουργός επιτυγχάνει την εμπλοκή όλης της οικογένειας, η οποία της επιτρέπει να αξιολογεί και να κατανοήσει την οικογένεια ως φυσική ομάδα και ως ένα σύστημα δίνοντας την ευκαιρία εκφόρτησης συναισθημάτων που αφορούν τις σχέσεις τους και το συγκεκριμένο πρόβλημα.

Οι Germain και Gitterman, αναφερόμενοι στις παρεμβατικές βοηθητικές ενέργειες του κοινωνικού λειτουργού, διατυπώνουν τη θέση ότι πρέπει να κατέχει ένα εκτεταμένο φάσμα τεχνικών και δεξιοτήτων για να μπορεί να επιφέρει αύξηση της

αυτοεκτίμησης, ως επίσης και της ικανότητας αντιμετώπισης και λύσης προβλημάτων, Ακόμη να διευκολύνει ομαδικές λειτουργίες και να μπορεί να επιδράσει σε οργανισμούς, κοινωνικά δίκτυα και άλλα συστήματα. Στο πρόβλημα της παρατεταμένης χρήση του διαδικτύου παρατηρούμε ότι οι ενέργειες του κοινωνικού λειτουργού εμπίπτουν μέσα στις θέσεις που διατυπώνουν οι Germain και Gitterman. Και αυτό γίνεται καταφανές στο ενδοοικογενειακό επίπεδο όπου ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού είναι συμβουλευτικός, καθοδηγητικός, υποστηρικτικός και ενισχυτικός.

Παράλληλα στο εξωοικογενειακό περιβαλλοντικό επίπεδο παρατηρούμε τέτοιους ρόλους από τον κοινωνικό λειτουργό όπως αυτούς του συνηγόρου, του ενισχυτή για τη λήψη αποφάσεων και ακόμη του καθοδηγητή. Στην τελική φάση τα άτομα εκφράζονται με ενθουσιασμό για τη νέα τους κατάσταση, κάτι που ο κοινωνικός λειτουργός επιβεβαιώνει και αφήνει την πόρτα ανοιχτή να επικοινωνήσουν μαζί του σε περίπτωση που χρειάζονται περαιτέρω βοήθεια.

Συμπερασματικά σε γενικές γραμμές αξίζει να διατυπωθεί ότι στο οικολογικό μοντέλο ο κοινωνικός λειτουργός κατευθύνεται όχι μόνο για άμεση εμπλοκή, αλλά για μια πολύ-επίπεδη παρέμβαση χρησιμοποιώντας ψυχολογικές και υποστηρικτικές τεχνικές, που έχουν στόχο τη διαμόρφωση κατάλληλων καταστάσεων στον άμεσο και τον ευρύτερο κοινοτικό χώρο, εφόσον οι καταστάσεις αυτές συντείνουν στη βελτίωση ή την επίλυση των προβλημάτων, με βάση την παραπάνω θέση ο κοινωνικός λειτουργός καλείται να εφαρμόσει το οικολογικό μοντέλο παρέμβασης για την επίλυση του προβλήματος που προκύπτει από την καταχρηστική χρήση του διαδικτύου. (Δημοπούλου- Λαγωνίκα, Μ, 2009)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο: Μεθοδολογία έρευνας

5.Σκοπός έρευνας:

Σκοπός της παρούσας έρευνας αποτελεί η διερεύνηση της χρήσης του διαδικτύου από τους νέους 18 και άνω στο Τεχνολογικό Ίδρυμα Κρήτης.

5.1. Ερευνητική υπόθεση- Ερευνητικά ερωτήματα:

1. Υπάρχει διαφορά μεταξύ των φύλων στη χρήση του διαδικτύου.
2. Υπάρχει διαφορά στη χρήση του διαδικτύου ανάμεσα στους νέους που προέρχονται από αστικά ή αγροτικά κέντρα.
3. Επηρεάζει η χρήση του διαδικτύου στην κοινωνική ζωή των νέων.
4. Χρησιμοποιούν οι νέοι το διαδίκτυο; Ποιοι είναι οι χώροι εύκολης πρόσβασης;
5. Ο κλάδος σπουδών σχετίζεται με τη χρήση του διαδικτύου από τους νέους.

5.2 Πληθυσμός μελέτης

Το δείγμα της έρευνας θα αποτελείται από 200 ενεργούς σπουδαστές(100 άνδρες-100 γυναίκες) ηλικίας μεταξύ 18-26 ετών, οι οποίοι θα επιλεγούν με βάση την απλή δειγματοληψία (τυχαίο δείγμα). Ως πεδίο έρευνας ορίστηκαν όλα τα τμήματα που στεγάζονται στο ΤΕΙ Ηρακλείου Κρήτης. Πιο συγκεκριμένα πραγματοποιήθηκε επίσκεψη σε όλα τα τμήματα του ιδρύματος 4 φορές επί 4 ώρες ημερησίως με σκοπό την επιτυχή συμπλήρωση των ερωτηματολογίων. Στην έρευνα επιχειρήθηκε ίση εκπροσώπηση των δύο φύλων. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε στο ΤΕΙ Ηρακλείου Κρήτης. Πιο συγκεκριμένα σε όλα τα τμήματα των τεσσάρων σχολών που στεγάζονται στο ίδρυμα. Ο λόγος που επιλέχθηκε το ΤΕΙ Ηρακλείου ήταν διότι η πρόσβαση στο χώρο ήταν εύκολη. Επιπλέον το δείγμα αφορά τους νέους που φοιτούν στο συγκεκριμένο ίδρυμα.

5.3 Συλλογή δεδομένων

Το ερωτηματολόγιο βασίστηκε στο ερωτηματολόγιο της Kimberly Young (2006) που σχετίζεται με την εξάρτηση στο διαδίκτυο. Το συγκεκριμένο ερωτηματολόγιο είχε ελεύθερη πρόσβαση στο διαδίκτυο. Το ερωτηματολόγιο είναι διαμορφωμένο σε τρεις τομείς. Αρχικά, ο πρώτος τομέας σχετίζεται με τα δημογραφικά στοιχεία των ερωτώμενων, ο δεύτερος με τον τόπο χρήσης καθώς και τις λειτουργίες χρήσης του διαδικτύου και τέλος, ο τρίτος τομέας αφορά την επιρροή που έχει η χρήση του διαδικτύου στις προσωπικές, κοινωνικές σχέσεις καθώς και την επιρροή στην εκπαιδευτική παραγωγικότητα των χρηστών.

Το ερωτηματολόγιο αποτελείται κυρίως από κλειστές τύπου ερωτήσεις και κλίμακες Likert. Το σύνολο των ερωτήσεων προκύπτει από την άθροιση των απαντήσεων των ερωτώμενων δίνοντας το τελικό αποτέλεσμα. Με βάση το ερευνητικό εργαλείο της Young Internet Addiction Test (IAT), το οποίο αποτελείται από 20 ερωτήσεις στις οποίες οι αποκρινόμενοι καλούνται να απαντήσουν μέσω βαθμίδας Likert 5 επιπέδων. Οι 20 αυτές ερωτήσεις διερευνούν το βαθμό στον οποίο η χρήση του διαδικτύου επηρεάζει την καθημερινότητα του ερωτώμενου. Το ελάχιστο σύνολο βαθμών είναι 20 και το μέγιστο είναι 100. Όσο μεγαλύτερο είναι το σύνολο των βαθμών, τόσο μεγαλύτερα είναι τα προβλήματα που δημιουργεί η χρήση του διαδικτύου. Σύμφωνα με την Young, το σύνολο βαθμών 20-39 αποκαλύπτει ένα μέσο χρήστη που έχει πλήρη έλεγχο της χρήσης που κάνει, το σύνολο βαθμών 40-69 προδίδει πως υπάρχουν συχνά προβλήματα εξαιτίας της χρήσης του διαδικτύου και το σύνολο βαθμών 70-100 παραπέμπει στην ύπαρξη πολύ σημαντικών προβλημάτων.

Ο τρόπος συλλογής δεδομένων θα πραγματοποιηθεί με τη χρήση δομημένου ερωτηματολογίου το οποίο θα συμπληρώνεται απευθείας από τον ερωτώμενο. Το ανώνυμο ερωτηματολόγιο προσφέρει απαντήσεις με σαφήνεια σε συγκεκριμένες ερωτήσεις που δεν εξαρτώνται μόνο από την ατμόσφαιρα της συνέντευξης, ενώ είναι γρήγορο και περιορίζει τα ενδεχόμενα λάθη του συνεντευκτή καθώς είναι δομημένο, με αποτέλεσμα να αυξάνεται η σημασία του ερωτηματολογίου ενώ παράλληλα περιορίζεται ο ρόλος του συνεντευκτή. Ο χρόνος συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου κυμάνθηκε μεταξύ 5 έως 10 λεπτά. Ο ρόλος των συνεντευκτών κατά την διεξαγωγή της έρευνας ήταν να αναφέρουν το αντικείμενο και τους σκοπούς της παρούσας έρευνας, έτσι ώστε να πεισθούν οι ερωτώμενοι και να συμβάλλουν με τις ακριβείς απαντήσεις τους στην διεξαγωγή επιστημονικών συμπερασμάτων. Επιπλέον, όταν ήταν αναγκαίο δόθηκαν περαιτέρω διευκρινήσεις όσον αφορά τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου.

5.4 Στατιστική ανάλυση

Έγινε περιγραφική και μονοπαραγοντική ανάλυση με το στατιστικό πακέτο Statistical Package for Social Sciences (SPSS) έκδοση 11.0. Τα συνεχή αποτελέσματα παρουσιάζονται ως μέσες τιμές $\pm$ τυπική απόκλιση, ενώ στις κατηγορικές μεταβλητές τα αποτελέσματα παρουσιάζονται ως αριθμό ατόμων (ποσοστό τοις εκατό) n (%). Χρησιμοποιήθηκαν οι στατιστικές δοκιμασίες χ^2 και student t-test για την μονοπαραγοντική ανάλυση και για τις πιθανές συσχετίσεις των περιγραφικών χαρακτηριστικών των σπουδαστών με παράγοντες έκθεσης (χρήση διαδικτύου). Η στατιστική σημαντικότητα ορίστηκε σε ποσοστό 5%. Τέλος, τα αποτελέσματα της έρευνας έγιναν με την βοήθεια στατιστικολόγου.

5.5 Δυσκολίες έρευνας:

Κατά την διάρκεια της διανομής των ερωτηματολογίων μερίδα φοιτητών είτε λόγω έλλειψης χρόνου είτε κούρασης από τις ώρες μαθημάτων δεν ήταν πρόθυμοι να συμμετάσχουν στην έρευνα. Επιπλέον, η αυξημένη οχλαγωγία λόγω του μεγάλου αριθμού φοιτητών στους χώρους του ΤΕΙ, δυσκόλεψε στην επεξήγηση του σκοπού καθώς και στις διευκρινήσεις για τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου. Παρ' όλα αυτά πολλοί φοιτητές συμμετείχαν με μεγάλη προθυμία και βρήκαν πολύ ενδιαφέρον και επίκαιρο το θέμα της ερευνητικής μελέτης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο : Παρουσίαση Αποτελεσμάτων

6. Περιγραφικά αποτελέσματα

Το δείγμα μας απαρτίζεται από 200 συνολικά άτομα, εκ των το μεγαλύτερο ποσοστό των νέων βρίσκεται στις ηλικίες μεταξύ 18 – 21. Τα άτομα αυτών των ηλικιών αποτελούν, αθροιστικά, την πλειοψηφία του δείγματος της έρευνας (n = 142 71 % των συμμετεχόντων). Επιπλέον, το μεγαλύτερο ποσοστό (71,5%) κατοικεί σε πόλη ενώ μόλις το 28,5% κατοικεί σε χωρίο ή κωμόπολη (18% και 10,5% αντίστοιχα). Επιπρόσθετα, το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων (30.5%) προέρχεται από τη ΣΤΕΦ που απαρτίζεται από το μέγιστο αριθμό σπουδαστών. Έπειτα ακολουθούν η ΣΕΥΠ με ποσοστό 28% και η ΣΤΕΦ με τη ΣΔΟ καταλαμβάνοντας συνολικό ποσοστό 41,5%. Τέλος, με βάση τα αποτελέσματα το μεγαλύτερο ποσοστό των απαντήσεων προέρχεται από το τμήμα της Νοσηλευτικής με 19% (n =38). Πλησιέστερα ποσοστά φαίνεται να καταλαμβάνουν το τμήμα της Λογιστικής και της Φυτικής παραγωγής με 16% (n=64). Ενώ με μικρότερα ποσοστά ακολουθούν τα τμήματα Π.Δ.Ε με 12,5% (n=25), το Ε.Π.Π με 10% (n=20) και η Κοινωνική εργασία με τη Διοίκηση επιχειρήσεων με 9% (n=36). Τις τελευταίες θέσεις του πίνακα καταλαμβάνουν η Μηχανολογία με ποσοστό 4,5% (n=9), η Ηλεκτρολογία με 3,5% (n=7) και οι Τουριστικές επιχειρήσεις με 0,5% (n=1). (πίνακας 1)

Πίνακας 1: Κοινωνικο – δημογραφικά χαρακτηριστικά

	ΜΤ	ΤΑ
Ηλικία		
	20,75	2.37
	Συχνότητα	Ποσοστά %
Φύλο		
Ανδρας	100	50
Γυναίκες	100	50
Καταγωγή		
Χωρίο	36	18
Κωμόπολη	21	10,5
Πόλη	143	71,5
Σχολή		
ΣΤΕΓ	32	16

ΣΤΕΦ	61	30,5
ΣΔΟ	51	25,5
ΣΕΥΠ	56	28
Τμήμα		
Τουριστικών επιχ.	1	0,5
Κοιν. Εργασίας	18	9
Νοσηλευτική	38	19
Ηλεκτρολογία	7	3,5
Π.Δ.Ε.	25	12,5
Μηχανολογία	9	4,5
Ε.Π.Π.	20	10
Φυτικής παραγ.	32	16
Λογιστική	32	16
Διοίκηση Επιχ.	18	9

Όσον αφορά τη χρήση του διαδικτύου μόλις το 1% (n=2) του δείγματος δεν αξιοποιεί το διαδίκτυο (πίνακας 2)

Πίνακας 2: «Χρησιμοποιείς το διαδίκτυο;»

	Συχνότητα	Ποσοστά %
Ναί	198	99
Όχι	2	1

Οι νέοι με ποσοστό 89,5% έχουν πρόσβαση από την οικία τους ενώ μόλις το 8,5% των ερωτηθέντων συνδέεται από άλλους χώρους (café 2,5% σχολή 3% άλλο 3%) (πίνακας 3) .

Πίνακας 3 : «Από πού έχεις πρόσβαση στο διαδίκτυο;»

	Συχνότητα	Ποσοστά %
Οικία	179	89,5
Σχολή	6	3
Internet café	5	2,5
Άλλο	6	3

Ο νέοι προσελκύονται περισσότερο από τις ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης με ποσοστό 44%. Με αισθητά μικρότερο ποσοστό ακολουθούν οι υπηρεσίες ενημέρωσης και ψυχαγωγία με ποσοστά 15% και 14,5% αντίστοιχα. Ενώ οι υπόλοιπες υπηρεσίες συμπληρώνουν των στατιστικό πίνακα με συνολικό ποσοστό 22% (πίνακας 4)

Πίνακας 4: «Ποια λειτουργία χρησιμοποιείς κυρίως όταν είσαι συνδεδεμένος/η στο διαδίκτυο;»

Υπηρεσίες	Συχνότητα	Ποσοστά %
Ηλεκτρ. Ταχυδρομείο	14	7
On line παιχνίδια	12	6
Chatting	14	7
Social Networking	88	44
Ηλεκτρονικές αγορές	4	2
Ενημέρωση	30	15
Ψυχαγωγία	29	14,5

Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων (30,5%) απάντησαν ότι ο χρόνος που δαπανούν ημερησίως στο διαδίκτυο, κυμαίνεται στις 2-3 ώρες. Το ποσοστό 24% καταλαμβάνουν οι νέοι που αξιοποιούν το διαδίκτυο από 1 – 2 ώρες ημερησίως. Ενώ μόλις το 22,5% χρησιμοποιεί το διαδίκτυο για περισσότερες από 3 ώρες. Ακολουθούν με ποσοστό 13% οι νέοι που παραμένουν συνδεδεμένοι για 1 ώρα ημερησίως ενώ με μικρότερο ποσοστό 9% οι νέοι που το χρησιμοποιούν για 30' (πίνακας 5)

Πίνακας 5: «Πόσες ώρες την ημέρα είσαι συνδεδεμένος/η στο διαδίκτυο;»

Ώρες	Συχνότητα	Ποσοστά
30'	18	9
1 ώρα	26	13
1-2 ώρες	48	24
2-3 ώρες	61	30,5
3+ ώρες	45	22,5

Οι νέοι με ποσοστό 28% (n=56) παρατείνουν περιστασιακά το χρόνο σύνδεσης του στο διαδίκτυο από ότι αρχικά σκόπευαν. Ενώ σχεδόν με το ίδιο ποσοστό 27,5% (n=55) οι νέοι φαίνεται να παρεκκλίνουν συχνά το χρόνο παραμονής τους στο διαδίκτυο. (πίνακας 6)

Πίνακας 6: «Πόσο συχνά παραμένεις συνδεδεμένος/η στο διαδίκτυο για περισσότερο χρόνο απ' ότι αρχικά σκόπευες;»

Συχνότητα	Ποσοστά %
-----------	-----------

Ποτέ	4	2
Σπάνια	29	14,5
Περιστασιακά	56	28
Συχνά	55	27,5
Πολύ συχνά	28	14
Σχεδόν πάντα	26	13

Το 38% των νέων σπάνια συνάπτει σχέσεις στον κυβερνοχώρο, ενώ το ποσοστό 22,5% φαίνεται να δημιουργεί περιστασιακά διαδικτυακές σχέσεις. (πίνακας 7)

Πίνακας 7: «Πόσο συχνά δημιουργείς νέες σχέσεις με διαδικτυακούς χρήστες;»

	Συχνότητα	Ποσοστά %
Ποτέ	43	21,5
Σπάνια	76	38
Περιστασιακά	45	22,5
Συχνά	23	11,5
Πολύ συχνά	9	4,5
Σχεδόν πάντα	2	1

Οι ερωτώμενοι με ποσοστό 36% απάντησαν ότι σπάνια γίνονται αποδέκτες παραπόνων από το στενό τους περιβάλλον για το χρόνο που δαπανούν στο διαδίκτυο. Το 34% του δείγματος μας απάντησε ότι δεν έχει δεχτεί παράπονα για το χρόνο που μένει συνδεδεμένος και τέλος το 15% παραδέχεται ότι περιστασιακά το στενό περιβάλλον παραπονιέται για τον παρατεταμένο χρόνο χρήσης του διαδικτύου. (πίνακας 8)

Πίνακας 8: «Πόσο συχνά παραπονιούνται άτομα του στενού σου κύκλου για το χρόνο που δαπανάς online;»

	Συχνότητα	Ποσοστά %
Ποτέ	68	34
Σπάνια	72	36
Περιστασιακά	30	15
Συχνά	14	7
Πολύ συχνά	5	2,5
Σχεδόν πάντα	8	4

Το 30% των ερωτηθέντων σπάνια παραμελεί τα μαθήματα προς χάρη του διαδικτύου, το 22.5% φαίνεται ότι δεν παραμελεί τα μαθήματα ποτέ. Ενώ το 20% δηλώνει ότι περιστασιακά έχει βάλει το διαδίκτυο ως προτεραιότητα, έναντι των μαθημάτων. (πίνακας 9)

Πίνακας 9: «Πόσο συχνά παραμελείς τα μαθήματα για να περάσεις περισσότερο χρόνο στο διαδίκτυο;»

	Συχνότητα	Ποσοστά %
Ποτέ	45	22,5
Σπάνια	60	30
Περιστασιακά	40	20
Συχνά	31	15,5
Πολύ συχνά	11	5,5
Σχεδόν πάντα	10	5

Όσον αφορά την επίδραση του διαδικτύου στην παραγωγικότητα το 36,5% υποστηρίζει ότι σπάνια έχει υποστεί αρνητικές επιπτώσεις στην αποδοτικότητα του. Το 26% δηλώνει ότι ποτέ δεν έχει βιώσει μείωση της παραγωγικότητας του λόγω του διαδικτύου. Ενώ μόλις το 16,5% παρατηρεί περιστασιακή αρνητική επιρροή στην αποδοτικότητα του. (πίνακας 10)

Πίνακας 10 : «Πόσο συχνά η παραγωγικότητα σου, έχει επηρεαστεί αρνητικά εξαιτίας του διαδικτύου;»

	Συχνότητα	Ποσοστά %
Ποτέ	52	26
Σπάνια	73	36,5
Περιστασιακά	33	16,5
Συχνά	30	15
Πολύ συχνά	6	3
Σχεδόν πάντα	3	1,5

Σύμφωνα με το δείγμα μας το 30% των ερωτηθέντων δεν έχει χάσει τον ύπνο λόγω νυχτερινών προσβάσεων στο διαδίκτυο. Όμοια το 26,5% δηλώνει ότι σπάνια προβαίνει σε νυχτερινές διαδικτυακές συνδέσεις που προκαλούν απώλεια ύπνου. (πίνακας 11)

Πίνακας 11 : «Πόσο συχνά χάνεις τον ύπνο σου εξαιτίας νυχτερινών προσβάσεων στο διαδίκτυο;»

	Συχνότητα	Ποσοστά %
Ποτέ	60	30
Σπάνια	53	26,5
Περιστασιακά	27	13,5
Συχνά	24	12
Πολύ συχνά	23	11,5
Σχεδόν πάντα	10	5

Το 1% του συνολικού δείγματος παραμελεί την εμφάνιση του προκειμένου να παραμείνει περισσότερες ώρες στο διαδίκτυο. Ενώ μόλις το 0.5% δηλώνει ότι παραμελεί την εξωτερική του εμφάνιση συχνά ή σχεδόν πάντα. Με μεγαλύτερο ποσοστό της τάξης του 6,5% οι νέοι φαίνεται να παραμελούν την εξωτερική τους εμφάνιση με στόχο να εξασφαλίσουν περισσότερο χρόνο στο διαδίκτυο.(πίνακας 12)

Πίνακας 12: «Πόσο συχνά παραμελείς την εμφάνιση σου για να ξοδέψεις παραπάνω χρόνο στο διαδίκτυο;»

	Συχνότητα	Ποσοστά %
Ποτέ	134	67
Σπάνια	46	23
Περιστασιακά	13	6,5
Συχνά	1	0,5
Πολύ συχνά	2	1
Σχεδόν πάντα	1	0,5

Το 1,5% του δείγματος μας φαίνεται να προτιμά τον ενθουσιασμό που προσφέρει το διαδίκτυο σχεδόν πάντα ή πολύ συχνά. Ενώ το 2,5% των νέων δηλώνει ότι συχνά προτιμάει το διαδίκτυο έναντι του συντρόφου του. (πίνακας 13)

Πίνακας 13 : «Πόσο συχνά προτιμάς τον ενθουσιασμό που σου προσφέρει το διαδίκτυο από το να περάσεις χρόνο με το ταίρι σου;»

	Συχνότητα	Ποσοστά %
Ποτέ	141	70,5
Σπάνια	34	17
Περιστασιακά	11	5,5
Συχνά	5	2,5
Πολύ συχνά	3	1,5

Σχεδόν πάντα

3

1,5

Το 49,5% ποσοστό που αγγίζει το 50% του δείγματος φαίνεται να προτιμά τις κοινωνικές συναναστροφές απ' ό,τι τη συγκίνηση που προσφέρει το διαδίκτυο. Όμοια το 30,5% δηλώνει ότι σπάνια επιλέγει το διαδίκτυο έναντι του κοινωνικού περιβάλλοντος. (πίνακας 14)

Πίνακας 14 : «Πόσο συχνά επιλέγεις να περνάς περισσότερο χρόνο online από το να βγαίνεις έξω με παρέα;»

	Συχνότητα	Ποσοστά %
Ποτέ	99	49,5
Σπάνια	61	30,5
Περιστασιακά	29	14,5
Συχνά	7	3,5
Πολύ συχνά	1	0,5
Σχεδόν πάντα	1	0,5

Το 40% υποστηρίζει ότι σπάνια ενοχλείται όταν κάποιος θέλει να του αποσπάσει την προσοχή ενώ είναι συνδεδεμένος στο διαδίκτυο. Αντίθετα μόλις το 1,5% του συνολικού δείγματος δηλώνει ότι ενοχλείται από τις παρεμβάσεις τρίτων. (πίνακας 15)

Πίνακας 15 : «Πόσο συχνά νιώθεις ενοχλημένος/η όταν κάποιος θέλει να σου αποσπάσει την προσοχή ενώ είσαι online;»

	Συχνότητα	Ποσοστά %
Ποτέ	39	19,5
Σπάνια	80	40
Περιστασιακά	41	20,5
Συχνά	25	12,5
Πολύ συχνά	10	5
Σχεδόν πάντα	3	1,5

Το μεγαλύτερο ποσοστό της τάξης του 25,5% αναζητά περιστασιακά περισσότερο διαδικτυακό χρόνο απ' ό,τι αρχικά σκόπευε. Με ποσοστό 22% οι νέοι δηλώνουν ότι συχνά πιάνουν τον εαυτό τους να λέει 'λίγα λεπτά ακόμη'. (πίνακας 16)

Πίνακας 16 : «Πόσο συχνά πιάνεις τον εαυτό σου να λες μόνο λίγα λεπτά ακόμη" όταν είσαι συνδεδεμένος στο διαδίκτυο;»

	Συχνότητα	Ποσοστά %
Ποτέ	28	14
Σπάνια	42	21
Περιστασιακά	51	25,5
Συχνά	44	22
Πολύ συχνά	21	10,5
Σχεδόν πάντα	12	6

Παρατηρούμε ότι σε ποσοστό 36,5% οι νέοι επιτυγχάνουν να μειώσουν τον χρόνο ενασχόλησης τους με το διαδίκτυο. Αντίθετα σε ποσοστό 2% οι ερωτώμενοι σχεδόν πάντα αποτυγχάνουν να ελέγξουν το χρόνο που δαπανούν στο διαδίκτυο. (πίνακας 17)

Πίνακας 17 : «Πόσο συχνά προσπαθείς να μειώσεις το χρόνο που δαπανάς στο διαδίκτυο και αποτυγχάνεις;»

	Συχνότητα	Ποσοστά %
Ποτέ	61	30,5
Σπάνια	73	36,5
Περιστασιακά	24	12
Συχνά	25	12,5
Πολύ συχνά	14	5,5
Σχεδόν πάντα	4	2

Το ποσοστό 2% των ερωτηθέντων σχεδόν πάντα προσπαθεί να κρύψει το χρόνο που 'σερφάρει' στο διαδίκτυο. Όμοια οι νέοι απάντησαν, με ποσοστό 4% ότι πολύ συχνά έχουν προσπαθήσει να αποκρύψουν το χρόνο διασύνδεσης τους. Αντίθετα, το 56,5% των ερωτηθέντων δεν προσπάθησαν ποτέ να το κρύψουν.(Πίνακας 18)

Πίνακας 18 : «Πόσο συχνά προσπαθείς να κρύψεις τη διάρκεια της σύνδεσης σου στο διαδίκτυο;»

	Συχνότητα	Ποσοστά %
Ποτέ	113	56,5
Σπάνια	46	23

Περιστασιακά	14	7
Συχνά	13	6,5
Πολύ συχνά	8	4
Σχεδόν πάντα	4	2

Το 5% των νέων σχεδόν πάντα νιώθει ότι η ζωή του χωρίς το διαδίκτυο θα ήταν βαρετή και άδεια. Ενώ ένα ποσοστό 7% δηλώνει ότι πολύ συχνά έχει την αίσθηση αυτή. Με αρκετά μεγάλη διαφορά(35,5%), οι ερωτώμενοι απάντησαν πως ποτέ δεν έχουν φοβηθεί ότι η ζωή τους θα είναι βαρετή χωρίς το διαδίκτυο.(πίνακας 19)

Πίνακας 19 : «Πόσο συχνά φοβάσαι πως η ζωή χωρίς το διαδίκτυο θα ήταν βαρετή και άδεια;»

	Συχνότητα	Ποσοστά %
Ποτέ	71	35,5
Σπάνια	45	22,5
Περιστασιακά	35	17,5
Συχνά	23	11,5
Πολύ συχνά	14	7
Σχεδόν πάντα	10	5

Το ποσοστό 9,5% των ερωτηθέντων δηλώνει ότι συχνά σταματά τις ενοχλητικές σκέψεις καθώς κάνει κατευναστικές σκέψεις σχετικά με το διαδίκτυο. Αντίθετα, ένα ποσοστό 35,5% των νέων δηλώνει ότι ποτέ δεν συμβαίνει αυτό.(πίνακας 20)

Πίνακας 20 : «Πόσο συχνά σταματάς τις ενοχλητικές σκέψεις σχετικά με τη ζωή, με το να κάνεις κατευναστικές σκέψεις σχετικές με το διαδίκτυο;»

	Συχνότητα	Ποσοστά %
Ποτέ	71	35,5
Σπάνια	57	28,5
Περιστασιακά	41	20,5
Συχνά	19	9,5
Πολύ συχνά	6	3
Σχεδόν πάντα	4	2

Το 6,5% των νέων που απάντησαν, πολύ συχνά γίνεται μυστικοπαθή και αμυντικό διότι θέλει να αποκρύψει τις ενέργειες του στο διαδίκτυο. Όμοια το 31,5% δηλώνει ότι

συμβαίνει σπάνια, ενώ το 38,5% υποστηρίζει ότι ποτέ δεν έχει εκδηλώσει τέτοια συμπεριφορά όταν το ρωτούν τι κάνει online. (πίνακας 21)

Πίνακας 21 : «Πόσο συχνά γίνεσαι αμυντικός ή μυστικοπαθής όταν σε ρωτούν τι κάνεις online;»

	Συχνότητα	Ποσοστά %
Ποτέ	77	38,5
Σπάνια	63	31,5
Περιστασιακά	24	12
Συχνά	16	8
Πολύ συχνά	13	6,5
Σχεδόν πάντα	5	2,5

Το 10,5% του δείγματος μας περιστασιακά επηρεάζεται στην πραγματική του ζωή από τον χαρακτήρα που υιοθετεί στο διαδίκτυο. Αντίθετα, το 51,5% απαντά πως ο χαρακτήρας που χρησιμοποιεί κάνοντας χρήση του διαδικτύου δεν επηρεάζει την καθημερινή του συμπεριφορά προς το περιβάλλον του. (πίνακας 22)

Πίνακας 22 : «Κατά πόσο ο χαρακτήρας που υιοθετείς στο διαδίκτυο, επηρεάζει την πραγματική σου ζωή;»

	Συχνότητα	Ποσοστά %
Ποτέ	103	51,5
Σπάνια	56	28
Περιστασιακά	21	10,5
Συχνά	10	5
Πολύ συχνά	6	3
Σχεδόν πάντα	2	1

Διαπιστώνουμε πως το ποσοστό του 6% των νέων εκδηλώνει στην πραγματική του ζωή συμπεριφορές που εκδηλώνει και στο διαδίκτυο. Όμοια το 4% δηλώνει πως πολύ συχνά υπάρχει ομοιότητα στην συμπεριφορά που υιοθετεί στο διαδίκτυο με εκείνη που υιοθετεί στην πραγματική ζωή. (πίνακας 23)

Πίνακας 23 : «Έχεις συλλάβει τον εαυτό σου να εκδηλώνει συμπεριφορές στη πραγματική σου ζωή τις οποίες εκδηλώνεις κατά κύριο λόγο στο διαδίκτυο;»

	Συχνότητα	Ποσοστά %
Ποτέ	95	47,5

Σπάνια	60	30
Περιστασιακά	22	11
Συχνά	12	6
Πολύ συχνά	8	4
Σχεδόν πάντα	1	0,5

Οι νέοι απάντησαν πως συχνά, με ποσοστό 15%, πιάνουν τον εαυτό τους να ανυπομονεί πότε θα ξανασυνδεθούν στο διαδίκτυο. Ενώ το 22,5% των ερωτώμενων απαντά πως αυτό συμβαίνει περιστασιακά. (πίνακας 24)

Πίνακας 24 : «Πόσο συχνά πιάνεις τον εαυτό σου να ανυπομονείς πότε θα συνδεθείς ξανά;»

	Συχνότητα	Ποσοστά %
Ποτέ	39	19,5
Σπάνια	67	33,5
Περιστασιακά	45	22,5
Συχνά	30	15
Πολύ συχνά	10	5
Σχεδόν πάντα	7	3,5

Με βάση τα παραπάνω δεδομένα, παρατηρούμε ότι, οι νέοι περιστασιακά με ποσοστό 8% φαντασιώνονται πως είναι συνδεδεμένοι στ διαδίκτυο ενώ βρίσκονται εκτός σύνδεσης. Το 18,5% δηλώνει ότι σπάνια του δημιουργείται αυτή η φαντασίωση, ενώ το 66,5% δεν φαντασιώνεται ποτέ πως είναι συνδεδεμένο όταν βρίσκεται εκτός σύνδεσης.(πίνακας 25)

Πίνακας 25 : «Πόσο συχνά αισθάνεσαι απορροφημένος στο διαδίκτυο ενώ είσαι εκτός σύνδεσης, ή φαντασιώνεσαι να είσαι συνδεδεμένος;»

	Συχνότητα	Ποσοστά %
Ποτέ	133	66,5
Σπάνια	37	18,5
Περιστασιακά	16	8
Συχνά	7	3,5
Πολύ συχνά	4	2
Σχεδόν πάντα	1	0,5

Αξίζει να αναφερθεί πως το 7% των νέων συχνά νιώθει απογοήτευση και νευρικήτητα όταν είναι εκτός σύνδεσης ενώ όταν συνδέεται ξανά ,τα συναισθήματα αυτά υποχωρούν. Με μεγαλύτερο ποσοστό της τάξης του 15% οι ερωτώμενοι απάντησαν πως περιστασιακά τους δημιουργούνται τα παραπάνω συναισθήματα όταν βρίσκονται εκτός σύνδεσης και υποχωρούν όταν ξανασυνδέονται. (πίνακας 26)

Πίνακας 26 : «Πόσο συχνά αισθάνεσαι απογοητευμένος, νευρικός ή κακόκεφος όταν είσαι εκτός σύνδεσης και όταν συνδέεσαι ξανά στο ίντερνετ αυτό το συναίσθημα υποχωρεί;»

	Συχνότητα	Ποσοστά %
Ποτέ	88	44
Σπάνια	58	29
Περιστασιακά	30	15
Συχνά	14	7
Πολύ συχνά	6	3
Σχεδόν πάντα	2	1

6.1 Συσχετίσεις έρευνας

	Πλήρης έλεγχος χρήσης διαδικτύου	Συχνά προβλήματα εξαιτίας της χρήσης διαδικτύου	Σημαντικά προβλήματα εξαιτίας της χρήσης διαδικτύου	P value
	n(%)	n(%)	n(%)	
Φύλο(197)				0,333
άνδρας	31 (31,6)	56 (57,1)	11 (11,2)	
γυναίκα	41 (41,4)	50 (50,5)	8 (8,1)	
Καταγωγή (197)				0,840
χωριό	15 (44,1)	17 (50)	2 (5,9)	
κωμόπολη	7 (33,3)	12 (57,1)	2 (9,5)	
πόλη	50 (35,2)	77 (54,2)	15 (10,6)	
Σχολή(197)				0,842

ΣΤΕΓ	14 (45,2)	15 (48,4)	2 (6,5)	
ΣΤΕΦ	19 (31,7)	33 (55)	8 (13,3)	
ΣΔΟ	18 (35,3)	29 (56,9)	4 (7,8)	
ΣΕΥΠ	21 (32,8)	29 (52,7)	5 (9,1)	
Τμήμα(197)				0,821
Τουριστ.Επιχ	1 (100)	-	-	
Κ.Ε	8 (44,4)	8 (44,4)	2 (11,1)	
Νοσηλ.	13 (35,1)	21 (56,8)	3 (8,1)	
Ηλεκτρολ.	4 (57,1)	2 (28,6)	1 (14,3)	
ΠΔΕ	5 (20,8)	14(58,3)	5 (20,8)	
Μηχαν.	4 (44,4)	5 (55,6)	-	
ΕΠΠ	6 (30)	12 (60)	2 (10)	
Φ.Π	14 (45,2)	15 (48,4)	2 (6,5)	
Λογιστ.	10 (31,3)	19 (59,4)	3 (9,4)	
Διοικ.Επιχ.	7 (38,9)	10 (55,6)	1 (5,6)	
Χώρος πρόσβασης (195)				0,294
Οικία	63 (35,4)	97 (54,5)	18 (10,1)	
Σχολή	2 (33,3)	4 (66,7)	-	
Ίντερνετ καφέ	2 (40)	2 (40)	1 (20)	
Άλλο	5 (83,3)	1 (16,7)	-	

Από απλές συσχετίσεις βρέθηκε ότι το φύλο δεν σχετίζεται στατιστικά σημαντικά σε επίπεδο μεγαλύτερο του 0,05 με την χρήση του διαδικτύου. Όμοια , η καταγωγή, η σχολή, το τμήμα φοίτησης και ο χώρος που οι νέοι έχουν πρόσβαση στο διαδίκτυο δεν φάνηκε να έχουν στατιστικά σημαντική σχέση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο : Συζήτηση αποτελεσμάτων

7. Συζήτηση

Στο κεφάλαιο αυτό επιχειρείται μια σύνθεση των ευρημάτων της έρευνας. Από την ανάλυση του ερευνητικού υλικού, αποτυπώθηκαν συγκεκριμένες τάσεις και προέκυψαν ποικίλα συμπεράσματα. Σε καμία περίπτωση όμως τα ευρήματα αυτής της έρευνας δεν μπορούν να έχουν γενικευτικό χαρακτήρα.

Αναλύοντας τα αποτελέσματα της έρευνας προκύπτει ότι το φύλο δεν σχετίζεται άμεσα με τον τρόπο χρήσης του διαδικτύου, γεγονός που αντικρούεται από έρευνα που έχει πραγματοποιηθεί από το Αριστοτέλειο πανεπιστήμιο το 2010 από την κ. Καραδήμου, η οποία ισχυρίζεται ότι τα δύο φύλα παρουσιάζουν αποκλείσεις σχετικά με τον τρόπο χρήσης του διαδικτύου.

Στη συνέχεια της έρευνας παρατηρείται ότι ο τόπος καταγωγής δεν επηρεάζει τον τρόπο χρήσης του διαδικτύου καθώς δεν υπάρχουν διαφοροποιήσεις στο δείγμα σχετικές με τον τόπο καταγωγής. Παρόλα αυτά παρατηρείτε πως οι νέοι της πόλης κάνουν μεγαλύτερη χρήση του διαδικτύου με ποσοστό 71,5% συγκριτικά με τους νέους που κατοικούν σε χωριό με ποσοστό 18%. Το αποτέλεσμα της παρούσας έρευνας υποστηρίζει και η Εθνική έρευνα για τις νέες τεχνολογίες και την κοινωνία της πληροφορίας, η οποία πραγματοποιούταν από το 2001 έως το 2006. Η έρευνα έδειξε ότι μεγαλύτερη χρήση του διαδικτύου κάνουν οι κάτοικοι της πόλης με ποσοστό 14,6% το 2001 και ως το 2006 είχε φτάσει στο 30,1%. Αξίζει να σημειωθεί ότι στην παρούσα έρευνα παρατηρήθηκε μεγάλη αύξηση των χρηστών του διαδικτύου που μένουν σε χωριό από το 2001-2006 (4,5%-15,9%). Επιπρόσθετα ένα αξιοσημείωτο εύρημα της έρευνας είναι ότι η σχολή και κατεπέκταση το τμήμα στο οποία φοιτά το δείγμα μας δεν επιδρά στην εμφάνιση προβλημάτων λόγω χρήσης του διαδικτύου. Καθώς υψηλά ποσοστά προβλημάτων καλούνται να αντιμετωπίσουν όλοι οι σπουδαστές ανεξάρτητα από την σχολή ή το τμήμα φοίτησης. Δυστυχώς δεν έχουν πραγματοποιηθεί αντίστοιχες έρευνας στο παρελθόν που να αποκλείουν ή να επιβεβαιώνουν τον παραπάνω ισχυρισμό. Στην έρευνα μας διαπιστώθηκε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των νέων έχει πρόσβαση στο διαδίκτυο από την οικία (89,5%), γεγονός που επιβεβαιώνεται από έρευνα που πραγματοποιήθηκε από το ΤΕΙ Λάρισας το 2007 που δείχνει ότι το 72,1% έχει πρόσβαση στο διαδίκτυο από το σπίτι. Τέλος, σύμφωνα με την έρευνα μας διαπιστώθηκε ότι οι νέοι κάνουν μεγαλύτερη χρήση των σελίδων κοινωνικής

δικτύωσης, ενώ αντίθετα με έρευνα που πραγματοποιήθηκε στο Πανεπιστήμιο Μακεδονίας από την Θεοδώρου Σοφία(2009), διαπιστώθηκε ότι το 46,2% των χρηστών, χρησιμοποιεί το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο. Επιπλέον, σύμφωνα με την ηλεκτρονική έρευνα της Young (1998) παρατηρήθηκε ότι το 55,2% των χρηστών κάνουν μεγαλύτερη χρήση των παιχνιδιών μέσω διαδικτύου.

Συνοψίζοντας τα αποτελέσματα της έρευνας παρατηρούμε ότι το 64% του συνολικού μας δείγματος αντιμετωπίζει σημαντικά προβλήματα από την ενασχόληση του με το διαδίκτυο. Σύμφωνα με τα παραπάνω αποτελέσματα γίνεται αντιληπτό ότι είναι αναγκαίο να ληφθούν μέτρα για την αντιμετώπιση της παρατεταμένης χρήσης του διαδικτύου.

Το διαδίκτυο δεν είναι εχθρός μόνο και μόνο επειδή οι άνθρωποι εξαρτώνται από αυτό. Έχει πολλά, σημαντικά και απαραίτητα οφέλη. Είναι γρήγορο, διευκολύνει και παρέχει πληροφορίες. Για πολλούς λόγους κάνει τη ζωή μας πολύ πιο απλή αλλά ταυτόχρονα την κάνει και πολύπλοκη. Το διαδίκτυο παρέχει μια φυγή από την πραγματικότητα και τα καθημερινά προβλήματα. Ορισμένοι υποστηρίζουν ότι η αλληλεπίδραση με άλλους ανθρώπους μέσω του διαδικτύου συμπληρώνει ένα κοινωνικό κενό. Παρόλα αυτά αποτελεί πρόβλημα, όταν οι άνθρωποι είναι τόσο απορροφημένοι από τις «on-line» δραστηριότητες, και παραβλέπουν την υγεία τους, τις σχέσεις, την εργασία τους, καθώς και άλλες ευθύνες. Αν ένα πράγμα είναι σαφές από την παρούσα εργασία είναι ότι το διαδίκτυο έχει πολύπλοκη επίδραση στην προσωπική και κοινωνική ζωή του χρήστη. Αφενός, συγκεντρώνει άτομα και ομάδες, με τρόπους που προηγουμένως ήταν αδύνατοι. Από την άλλη, μπορεί να αντικαταστήσει την ουσιαστική επαφή με λιγότερο προσωπικούς και ασθενείς κοινωνικούς δεσμούς.

Τέλος, οι χρήστες του διαδικτύου θα πρέπει να εξετάσουν τη συμπεριφορά τους, ώστε να εξασφαλίσουν ότι η υπερβολική παραμονή «online» δε θα επηρεάσει αρνητικά την προσωπική τους ευημερία. Όπως και με πολλά πράγματα στη ζωή, φαίνεται ότι το μέτρο και η ισορροπία είναι το κλειδί για τη μεγιστοποίηση της ωφέλειας από το διαδίκτυο.

7.1 Συμπεράσματα-Προτάσεις

Υπάρχει σίγουρα ανάγκη για μελλοντικές μελέτες που θα πρέπει να οριοθετήσουν το κατά πόσο η προβληματική χρήση του διαδικτύου αποτελεί μια παθολογική συμπεριφορά που πληροί τα κριτήρια για μια ανεξάρτητη διαταραχή, ή αποτελεί σύμπτωμα άλλων ψυχοπαθολογιών. Επιπλέον, θα ήταν σκόπιμο να

πραγματοποιηθούν έρευνες που να παρουσιάζουν και να αναλύουν το φαινόμενο της διαδικτυακής εξάρτησης έτσι ώστε να μπορεί να υπάρξει ενημέρωση και πρόληψη. Εκτός από τους επιστήμονες καλείται και η κοινωνία η οποία πρέπει να πάρει μέτρα κατά του φαινομένου. Η εξάρτηση από το διαδίκτυο δεν διαφέρει από την εξάρτηση από τον τζόγο, από ουσίες και από το αλκοόλ. Η κοινωνία θα πρέπει να λάβει τα μέτρα της και για το συγκεκριμένο φαινόμενο. Η παρουσία των κοινωνικών λειτουργών στα σχολεία θα ήταν αναγκαία και βοηθητική για την ενημέρωση των παιδιών από μικρή ηλικία αλλά και των γονιών για αυτό το σύγχρονο κοινωνικό πρόβλημα της διαδικτυακής εξάρτησης. Σίγουρα υπάρχουν κέντρα, μονάδες, υπηρεσίες και γραμμές στήριξης που μπορούν να απευθυνθούν γονείς που παρατηρούν προβληματική χρήση του διαδικτύου στα παιδιά τους, τα οποία όμως βρίσκονται στα αστικά κέντρα. Προτείνεται λοιπόν, σε κάθε δήμο- κοινότητα να υπάρχει μια υπηρεσία στελεχωμένη από κοινωνικούς λειτουργούς οι οποίοι ως μέλη μιας διεπιστημονικής ομάδας θα μπορέσουν να αναπτύξουν δράσεις που αφορούν την κατάχρηση του διαδικτύου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

AMICHAH- HAMBURGER, Y., FURNHAM, A., (2005). «*The Positive Net*», Computers in Human Behavior 23, 1033-1045

ANDO, R., SAKAMOTO, A.,(2007), «*The effect of cyber- friends on loneliness and social anxiety: Differences between high and low self- evaluated physical attractiveness groups*», Computers in Human Behavior, 24, 993- 1009.

ANDREOU, E., (2000), «*Bully/victim problems and their association with psychological constructs in 8 to 12 year-old Greek school children*», Aggressive Behaviour, 26, 49-56.

ARVIDSSON, A., (2006),«*“Quality Singles”: Internet and the Work of Fantasy*». New Media and Society, 8(4), 671-690.

BARAK, A., (2005), «*Sexual Harassment on the Internet.*» Social Science Computer Review, 23(1), 77-92.

BARGH, J., MCKENNA, K. ,FITZSIMONS, G. ,(2002),«*Can You See the Real Me? Activation and Expression of the “True Self” on the Internet*», Journal of Social Issues, 58(1), 33-58.

BARON, ST, RIDDELL, S, WILSON, A,(1999), «*The Secret of Eternal Youth: identity, risk and learning difficulties*», British Journal of Sociology of Education, τομ.20, αρ.4, σελ.483-499

BERMAN, J., BRUCKMAN, A., (2001), «*The Turing Game: Exploring Identity in an Online Environment*», Convergence,7(3), 83-102.

BERMAN, J., BRUCKMAN, A., (2001),«*The Turing Game: Exploring Identity in an Online Environment*», Convergence,7(3), 83-102.

BIKSON, T., PANIS, C., (1997).,«*Computers and Connectivity: Current Trends*». Στο Kiesler, S. ,(Ed.), *Culture of the Internet*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, σσ. 407–430.

BIRNBAUM, M. H., (Ed) ,(2000), «*Psychological Experiments on the Internet*», San Diego: Academic Press

BENTLEY, K. M. ,Li, A., (1995), «*Bully and victim problems in elementary schools and students' beliefs about aggression. Canadian Journal of School Psychology*, 11, 153-165.

BESAG, V. E. ,(1989), «*Bullies and Victims in Schools*». Milton Keynes, England: Open University Press.

BOASE, J. ,WELLMAN, B., (2004), «*Personal Relationships: On and Off the Internet*», Στο Perlman, D. ,Vangelisti, A. ,(eds), *Forthcoming Handbook of Personal Relations*. Oxford: Blackwell, σσ.1 -19.

BONEVA, B.,KRAUT, R., Frohlich, D., (2001), «*Using E-Mail for Personal Relationships: The Difference Gender Makes*». *American Behavioral Scientist*, 45(3), 530-549.

BORGMANN A., (1992), «*Crossing the Postmodern Divide*», Chicago: Chicago University Press.

BOUDREAU, T., (2006), « *Before you blog: legal and ethical concerns about joining the blogosphere*», Oklahoma City: Newspapers and Community – Building Symposium XII

BOULTON, M. J., SMITH, P. K., (1994), «*Bully/victim problems in middleschool children:139 Stability, self-perceived competence, peer perceptions and peer acceptance.*», *British Journal of Developmental Psychology*, 12, 315-329.

BOYD-DANAH M., NICOLE B., Ellison, (2007), «*Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship.*», In *Journal of Computer - Mediated Communication*, 13 (1), article 11.

<http://jcmc.indiana.edu/vol13/issue1/boyd.ellison.html>

BOYD- DANAH M., (2007), «*Social Network Sites: Public, Private, or What?*», In *Knowledge Tree* 13

http://kt.flexiblelearning.net.au/tkt2007/?page_id=28

BOYD- DANAH M., (2007), «*Socializing digitally*». In Vodafone Receiver Magazine 18

<http://www.receiver.vodafone.com/18-socializing-digitally>

BRODY, L., (1997), «*Gender and Emotions: Beyond Stereotypes*», Journal of Social Issues, 53(2), 369-394.

BRYM, R., LENTON, R., (2001), «*Love Online: A Report on Digital Dating in Canada*», MSN Canada. Πρόσβαση [21.04.2011]

<http://www.nelson.com/nelson/harcourt/sociology/newsociety3e/loveonline.pdf>

CAMPBELL, M. A., (2005), «*Cyberbullying: An old problem in a new guise?*», Australian Journal of Guidance and Counseling, 15(1), 68-76.

CAMPBELL, M.A., GARDNER, S., (2005), «*Cyberbullying in high school*». Manuscript in preparation

CAMPBELL, M. A., (2007), «*Cyber bullying and young people: Treatment principles not simplistic advice*».

www.scientist-practitioner.com.

Γενική Γραμματεία Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδας (2009), «*Δελτίο Τύπου: Έρευνα Χρήσης Τεχνολογιών Πληροφόρησης και Επικοινωνίας από τα Ελληνικά Νοικοκυριά: Έτος 2009*», Πρόσβαση [2.02.2010]

http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/BUCKET/A1901/PressReleases/A1901_SFA20_DT_AN_00_2009_01_F_GR.pdf

CHAMPAGNE, E. (2008), Review Article: «*Girlfriend in a Comma: Romancing on the Internet*», New Media Society 10(1), 159-166.

CHANDLER, D., (1998), «*Personal Home Pages and the Construction of Identities on the Web*», Πρόσβαση [30.04.2011]

<http://users.aber.ac.uk/dgc/Webident.html>

- CHANG W., SCHUMM R., COULSON A., BOLLMAN S., JURICH A., (1994), «*Dimensionality of brief family Interaction and Satisfaction Scales among couples from eight western and midwestern states.*», *Psychological Reports*, 74, 131-144.
- CHARLTON, J. P., DANFORTH, I. D. W. ,(2007), « *Distinguishing addiction and high engagement in the context of online game playing.*», *Computers in Human Behavior* 23, 1531- 1548.
- COIE., CHRISTOPOULOS, T., DODGE , LOCHMAN, (1989), «*Types of aggressive relationships, peer rejection, and developmental consequences*», In B.H. Schneider, Attili, Nadel, & Weissberg (Eds.), *Social competence in development perspective* (pp. 223-238).
- COIE, J. D., LOCHMAN, J. E., TERRY, R., HYMAN, C., (1992),«*Predicting early adolescent disorder from childhood aggression and peer rejection*», *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 60, 783-792
- COLE, H., Griffiths, M., (2007), «*Social Interactions in Massively Multiplayer Online Role-Playing Gamers.*» ,*CyberPsychology and Behavior*, 10, 4, 575 – 583
- COLLEY, A. , TODD, Z., (2002), «*Gendered Linked Differences in the Style and Content of E-Mails to Friends.*», *Journal of Language and Social Psychology*, 21, 380-391.
- CORNWELL, B. ,LUNDGREN, D., (2001) ,« *Love on the Internet: Involvement and Misrepresentation in Romantic Relationships in Cyberspace vs. Realspace.*», *Computers in Human Behavior*, 17, 197-211.
- CRARY, J., (1995), «*Interzone*», *World Art: The magazine of Contemporary Visual Arts*, 4, 65-6.
- CRYSTAL, S. ,(1994), «*Concepts of deviance in children and adolescence: The case of Japan*», *Deviant Behaviour*, 15(3), 241-266.
- CUNNINGHAM, P. B., HENGGELER, S. W., LIMBER, S. P., MELTON, G. B., NATION, M. A., (2000), «*Patterns and correlates of gun ownership among*

nonmetropolitan and rural middle school students», Journal of Clinical Child Psychology, 29, 432-442.

DAVID-FERDON, C., FELDMAN, M. H., (2007), «*Electronic media, violence and adolescents: An emerging public health problem.*», Journal of Adolescent Health, 41(6)

DAWKINS, J. L. ,(1996), «*Bullying, physical disability and the paediatric patient.*» Developmental Medicine and Child Neurology, 38, 603-612.

DEL-TESO-CRAVIOTTO, M. ,(2008), «*Gender and Sexual Identity Authentication in Language Use: The Case of Chat Rooms*», Discourse Studies, 10(2), 251-270.

DICKERSON, S., (2003), «*Gender Differences in Stories of Everyday Internet Use.* Health Care for Women International, 24. 434-451

DORING N., (2002), «*Studying Online-Love and Cyber-Romance*», Στο Batinic, B.,. Reips, U., D & Bosnjak, M. (eds.). *Online Social Sciences*, 333-356. Seattle, Toronto, Switzerland, Germany: Hogrefe & Huber Publishers, Πρόσβαση [21.04.2011]
http://www.nicola-doering.de/publications/cyberlove_doering_2002.pdf

DREYFUS, H., (2000), «*On the Internet.*», New York: Routledge.

DU HELEN S. ,CHRISTIAN W., (2006), «*Weblog success: Exploring the role of technology.*», In International Journal on Human – Computer Studies 64, pp. 789 – 798. Elsevier Publications

EGAN, S. K., PERRY, D. G., (1998), «*Does low self-regard invite victimization?*» Developmental-Psychology Vol34(2): 299-309

Εθνική Έρευνα για τις νέες τεχνολογίες (VPRC 2002-2006) www.vprc.gr , Πρόσβαση 22-2-12

ELLISON- NICOLE B., Charles Steinfield ,Cliff Lampe, (2007) «*The benefits*

of Facebook "friends": Social capital and college students' use of online social network sites.» *Journal of Computer-Mediated Communication*, 12 (4), article 1
<http://jcmc.indiana.edu/vol12/issue4/ellison.html>

FEATHERSTONE, M,(1991), « *Consumer Culture and Postmodernism* sage Publications», Λονδίνο, JAMESON, F,(1984), « *Postmodernism or the culturel logic of late Capitalism*», *New left Review*, τχ 146, σελ 53-92

FRANK, I., SANBU, N., TERASHIMA, K., (2006), «*Some positive effects of online gaming.*», Πρόσβαση [11.12.2011]
<http://portal.acm.org>.

GIANNAKIDOU E., KOUTSONIKOLA V, VAKALI A., KOMPATSIARIS I., (2008) ,«*Co-Clustering Tags and Social Data Sources. In Proceedings of The Ninth International Conference on Web-Age Information Management,*», pp. 317 - 324

GIANNAKIDOU E., VAKALI A., KOMPATSIARIS I., (2008) «*SEMSOC: SEMantic, Social and Content-based Clustering in Multimedia Collaborative Tagging Systems. In Proceedings of IEEE International Conference on Semantic Computing,*» pp. 128 – 135

GIBSON, D., ALDRICH, C., PRENSKY, M., (2007), « *Games and Simulations in Online Learning: Research and Development Frameworks*», London: Information Science Publishing

GIDDENS, A., (2005), « *Η μεταμόρφωση της οικειότητας: Αγάπη, Έρωτας και Σεξουαλικότητα στην Εποχή της Νεωτερικότητας*» (μετάφ. Καλογιάννης, Α.), Αθήνα: Εκδόσεις Πολύτροπο, σσ.13-19

GIES, L., (2008),«*How Material Are Cyberbodies? Broadband Internet and Embodied Subjectivity. Crime, Media, Culture*», 4(3), 311-330.

GILDING, M. ,(2002), «*Families of the New Millenium. Designer Babies, Cyber Sex and Virtual Communities.*» *Family Matters*, 62, 4-10.

GILI, K. E., (2004), «*How can we measure the influence of the blogosphere?*»

GOH, D. H., ANG, R. P., TAN, H. C., (2008), « *Strategies for designing effective psychotherapeutic gaming interventions for children and adolescents*», Computers in Human Behavior 24, 2217- 2235.

GRIFFITHS, M., (1998), «Internet addiction: does it really exist. In J. Gackenbach (Ed.), *Psychology and the Internet.*» San Diego: Academic Press.

GRILLS, A. E., OLLENDICK, T. H., (2002), «*Peer victimization, global selfworth, and anxiety in middle school children*», Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology, 31, 59-68.

HAZLER, R. J. ,(1996).,«*Breaking the cycle of violence: Interventions for bullying and victimization*», Washington, DC: Taylor & Francis

HARASIM, L., HILTZ, S., TELES, L., TUROFF, M., (1995), «*Learning Networks: A field guide to Teaching and Learning Online*», Cambridge: MIT Press

HARDEY, M., (2002), «*Life Beyond the Screen: Embodiment and Identity through the Internet.*», Sociological Review, 50. 570-585.

HARGADON, S., (2009), «*Educational Networking.*»,
<http://www.educationalnetworking.com/>

HERRING, S. , MARTINSON, A.,(2004),«*Assessing Gender Authenticity in Computer-Mediated Language Use: Evidence From an Identity Game.*»
Journal of Language and Social Psychology, 23, 424-445.

HERSHBERGER SL, D'AUGELLI AR., (1995), «*The impact of victimization on the mental health and suicidality of lesbian, gay, and bisexual youths*»,Developmental Psychology, 31, 65–74.

HILLER, L, KURDAS,C, HORSLEY, P,(2001), « Australian Research in Sex, Health and Society. It's just easier, the internet as a safety-net for same sex »

HODGES, E. V. E., MALONE, M. J., PERRY, D. G. ,(1997), «*Individual risk and social risk as interacting determinants of victimization in the peer group.*»

Developmental Psychology, 33, 1032–1039.

HOOVER, J., OLIVER, R., Thomson, K., (1993), «*Perceived victimization by school bullies: New research and future directions.*», Journal of Humanistic Education and Development, 32, 76-84.

HOOVER, J. ,OLSEN, G., (2001), «*Teasing and harassment: The frames and scripts approach for teachers and parents*»,Bloomington, IN: National Educational Service.

HUNTER, J. ,(1990), «*Violence against lesbian and gay male youths.*» ,Journal of Interpersonal Violence, 5, 295-300.

International Network for Social Network Analysis: <http://www.insna.org/>

Internet World Stats, Usage and Population Statistics (2009). «Internet Usage Statistics: The Internet Big Picture, World Internet Users and Population Stats». Πρόσβαση [30.02.2011]
<http://www.internetworldstats.com/stats.htm>

JACKSON, L., ERVIN, K., GARDNER, P., SCHMITT, N., (2001), «*Gender and the Internet: Women Communicating and Men Searching*»,Sex Roles, 44(5), 363-379

JaCKSON, C., (2006),«*Wild Girls ? An Exploration of “Ladette” Cultures in Secondary Schools*», Gender and Education, 18(4), 339-360.

JOINSON, A., (2001), «*Self-Disclosure in Computer-Mediated Communication: The Role of Self-Awareness and Visual Anonymity*», European Journal of Social Psychology, 31, 177-192.

JUNGER-TAS, J., (1990), The Netherlands. In P. K. Smith, Y. Morita, J. Junger-Tas, D. Olweus, R. Catalano, & P. Slee (Eds.), The nature of school bullying: A cross-national perspective (pp. 205–223). London: Routledge.

KAPATZIA , SYGKOLLITOU, (2007), «*Cyberbullying in middle and high schools: prevalence, gender and age differences*», Aristotle University, Department of

Psychology.

KATZ, R. C., WERTZ, R. T., (1997), «*The efficacy of computer-provided reading treatment of chronic aphasic adults*», *Journal of Speech, Language & Hearing Research*, 40 (3), 493–507.

KAYE, J., (2005), «*When Identity Play Became Hooking Up: Cybersex, Online Dating and the Political Logic of Infection*». Στο Schaffer, S. and Price, M. (eds). *Interactive Convergence: Critical Issues in Multimedia*, Oxford: Inter-Disciplinary Press, Publishing Creative Research, 166-188. Πρόσβαση [30.02.2011]
<http://www.inter-disciplinary.net/publishing/id-press/ebooks/interactiveconvergence-critical-issues-in-multimedia.pdf>

KELLY, P.,(2001), «*Youth an Risk:Processes of Individuelisation and Responsibilisation in the Risk Society*», *Discourse: studies in the culturel Politics of education*,τόμος 22 αρ.1 ,σελ.23-33.

KENNEDY, H., (2006), «*Beyond Anonymity, or Future Directions for Internet Identity Research*». *New Media Society*, 8(6), 859-876.

KENT M., (2008), «*Critical analysis of blogging in public relations*», In *Public Relations Review* 34, pp. 32 – 40. Elsevier: *Public Relations Review*

KIM, E. J., NAMKOONG, K., KU, T., KIM, S., J., (2008), «*The relationship between online game addiction and aggression, self control and narcissistic personality traits.*», *European Psychiatry* 23, 212-218.

KLAMMA, R., CHRISTIAN, H., (2008) «*Wikis as Social Networks: Evolution and Dynamics .*»

KO, C., H., LIU, G., C., HSIAO, S., YEN, J., Y., YANG, M., J., LIN, W., C., YEN, C., F., CHEN, C., S., (2008), «*Brain activities associated with gaming urge of online gaming addiction*», *Journal of Psychiatric Research* 43 (7), 739- 747

KOCH, S., MUELLER, B., KRUSE, L. ,ZUMBACH, J., (2005), «*Constructing Gender in Chat Groups*»,*Sex Roles*, 53(1/2), 29-41.

- KOWALSKI, R. M. ,LIMBER, S. P. ,(2007), «*Electronic bullying among middle school students.*» ,Journal of Adolescent Health, 41, S22-30.
- KOWALSKI, R.M, LIMBER S.P, AGATSTON P.W., (2008), «*Cyber Bullying: Bullying in the Digital Age*», Malden, MA: Blackwell
- KRAUT, R., KIESLER, S., BONEVA, B., CUMMINGS, J., HELGESON, V., CRAWFORD, A., (2002),«*Internet Paradox Revisited*», Journal of Social Issues, 58(1),49-74.
- LEE, D., IM, S. ,TAYLOR C. ,(2008), «*Voluntary Self-Disclosure of Information on the Internet: A Multimethod Study of the Motivations and Consequences of Disclosing Information on Blogs*», Psychology & Marketing, 25(7), 692-710.
- LI, Q., (2006), «*Cyberbullying in Schools: A Research of Gender Differences, School*», Psychology International 27: 157-70.
- LI, Q. ,(2007),«*New bottle but old wine: A research of cyberbullying in schools.*», Computers in Human Behavior, 23 (4).
- LIMBER, S. P., (2002), «*Addressing youth bullying behaviors*»,Published in the Proceedings of the Educational Forum on Adolescent Health on Youth Bullying. Chicago: American Medical Association
- LOFGREN, E., FEFFERMAN, H. F., (2007), «*The untapped potential of virtual game worlds to shed light on real world epidemics*», Lancet Infect Dis,7, 625- 629.
- LOPEZ, C., DUBOIS, D. L. ,(2005), «*Peer victimization and rejection: Investigation of an integrative model of effects on emotional, behavioral, and academic adjustment in early adolescence.*» ,Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology, 34(1), 25-36.
- ΛΟΥΙΖΟΥ, Α,(2009), « *Έφηβοι και προβληματική χρήση του διαδικτύου*», www.specialeducation.gr Πρόσβαση 13-02-12

- LOWENSTEIN, L.F., (1994), «*The intensive treatment of bullies and victims of bullying in a therapeutic community and school.*», *Education Today*, 44 (4), 62-68
- MACHEK, G. R., (2004), «*Defensive egotism, reactive aggression, proactive aggression and bullying behavior in school children*», Doctoral dissertation, Indiana University
- MCMILLAN, S., (2004), «*Internet Advertising: One Face or Many?, Internet Advertising: Theory and Research (2nd edition)*», David W. Schumann & Esther Thorson, <http://web.utk.edu/~sjmcmill/Research/McMillan%20Chapter.pdf>
- MALTA, S., (2007), «*Love Actually! Older Adults and their Romantic Internet Relationships*», *Australian Journal of Emerging Technologies and Society*, 5(2), 84-102.
- MANIATHΣ, A., (2010), «*Η προσέγγιση της εκπαίδευσης ενηλίκων*», σσ.49-59, www.special-edition.gr/pdf_diok_enim/pdf_de_33/maniatis.pdf
Πρόσβαση [26.05.2010].
- MANNHEIM, KEGAN, P., (1952),« *Essays on the sociology of knowledge*», London.
- MARSHALL, J., (2004), «*The Online Body Breaks Out? Asence, Ghosts, Cyborg, Gender, Polarity and Politics.*», *Fibreculture* 3(3), 1-21.
- MC KENNA, K., GREEN, A., Gleason, M., (2002), «*Relationship Formation on the Internet: What's the Big Attraction?*», *Journal of Social Issues*, 58(1),9-31.
- MCKENNA, K., Y., A., (2008), «*Influences on the Nature and Functioning of Online Groups*», In Barak, A. (Ed.), *Psychological Aspects of Cyberspace*. New York: Cambridge University Press.
- MILLER, H., Arnold, J., (2000), «*Gender and Web Home Pages*», *Computers & Education*, 34, 335-339.

MILLER, H. ,ARNOLD, J., (2003), «*Self in Web Home Pages: Gender, Identity and Power in Cyberspace*», Στο Riva, G. & Galimberti, C. (eds). *Towards Cyberpsychology: Mind, Cognitions and Society in the Internet Age*. Amsterdam: IOS Press, σσ. 73-94.

MITRA, A. ,WATTS, E. ,(2002), «*Theorizing Cyberspace: the Idea of Voice Applied to the Internet Discourse*», *New Media Society*, 4(4), 479-498.

MORLEY, D. ,(2003), «*What's "Home" Got to Do with It?*», *European Journal of Cultural Studies*, 6(4), 435–58.

NABUZOKA, D., (2003), «*Experiences of bullying-related behaviours by English and Zambian Pupils: A comparative study*». *Educational Research*, 45(1), 95-109.

NANSEL,T., OVERPECK, M., PILLA, R.S., RUAN,W.J., SIMMONS-MORTON, B., SCHMIDT, P., (2001), «*Bullying behaviors among US youth*». *Journal of American Medical Association*, 285, 2094-2100.

NANSEL, T. R., OVERPECK, M. D., HAYNIE, D. L., RUAN, W. J., SCHEIDT, P. C., (2003), «*Relationships between bullying and violence among U.S. youth*». *Archives of Pediatric Adolescent Medicine*, 157, 348-353.

NOBLE, T. ,(2003),«*Nobody left to hate*». *EQ Australia*, 4, 8-9.

NYBOE, L. ,(2004), «*You said I Was Not a Man": Performing Gender and Sexuality on the Internet.*» ,*Convergence*, 10, 62-80.

OLWEUS, D. ,(1993), «*Bullying at School: What we know and what we can do.*», Cambridge: Blackwell.

OLWEUS, D., (1994), «*Annotation: Bullying at school: Basic facts and effects of a school based intervention program.*», *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 35(7), 1171-1190

OLWEUS, D., (1995), «*Victimization by peers: Antecedents and long-term Outcomes*», In K. H. Rubin & J. B. Asendorpf (Eds.). *Social withdrawal, inhibition, and shyness in childhood*. (pp.315-341). Hillsdale, NJ: Erlbaum.

OLWEUS, D., (1996), «*Bullying at school: knowledge base and an effective intervention program*», Annals of the New York Academy of Sciences, Vol 74, 265-276.

PAAP, K., RAYBECK, D., (2005), «*A Differently Gendered Landscape: Gender and Agency in the Web-based Personals.*», Electronic Journal of Sociology, 1-44.
Πρόσβαση [21.04.2011]
http://www.sociology.org/content/2005/tier2/paap__genderedlandscape.pdf

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ Γ., ΓΟΓΟΥΛΑ, Α., ΓΟΥΛΗ, Ε., ΧΟΥΣΟΥ Ε., (χ.χ), «*Το κέντρο εξ' αποστάσεως Επιμόρφωσης του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου*». σ σ 158 - 171
Πρόσβαση[13.02.2010]
<http://hdtc.pi-schoolw.gr>

PARKS, M., FLOYD, K., (1996), «*Making Friends in Cyberspace*», Journal of Communication, 46(1), 1-15.

PELLEGRINI, A., BARTINI, M., Brooks, F., (1999), «*School bullies, victims, and aggressive victims: Factors relating top group affiliation and victimization in early adolescence.*», Journal of Educational Psychology, 91, 216-224.

PELLEGRINI, A., Bartini, M., (2000), «*A longitudinal study of bullying, victimization, and peer affiliation during the transition from primary school to middle school.*», American Educational Research Journal, 37(3), 699-725.

PERRY, D.G., WILLIARD, J.C., PERRY, L.C., (1990), «*Peers's perceptions of the consequences that victimized children provide aggressors*», Child Development, 61, 1310 - 1325.

PETERS, C. S., MALESKY Jr., L. A., (2008), «*Problematic Usage Among Highly Engaged Players of Massively Multiplayer Online Role Playing Games.*», CyberPsychology and Behavior 11 (4), 481- 484.

PETERS O., (2001), «*Learning ang teaching in distance education: pedagogical analyses and interpretations an international perspective*», Open University Institute of educational technology. London: Kogan Page

- PETERSEN, L., RIGBY, K.,(1999), «*Countering bullying at an Australian secondary school*» ,Journal of Adolescence. 22, 4, 481-492.
- PILKINGTON, N. W., D'AUGELLI, A. R., (1995), «*Victimization of lesbian, gay, and bisexual youth in community settings.*» ,Journal of Community Psychology, 23, 34-56.
- PLOMIN, R., (1994), «*Genetics and experience. The interplay between nature and nurture*» ,Newburg Park, Calif: Sage
- PLOMIN, R., DANIELS, D.,(1987), «*Why are children in the same family so different from each other?* » , Behavioral and Brain Sciences, 10, 1-16.
- PRENSKY, M., (2003), «*Digital game-based learning*», Computers in Entertainment, 1(1), 21-2
- PRINSTEIN, M. J., BOERGERS, J., VERNBERG, E. M., (2001), «*Overt and relational aggression in adolescents: Social-psychological adjustment of aggressors and victims.*», Journal of Clinical Child Psychology, 30, 479-491
- RASKIN, R., NOVACEK, J., HOGAN, R., (1991),«*Narcissistic self-esteem Management*», Journal of Personality and Social Psychology, 60, 911-918.
- REID, A. S., (2005), «*The Rise of third generation phones: The implications for child protection.*» ,Information & Communication Technology Law, 14(2), 89-113
- RICHARDS, J. I., CURRAN, C. M., (2002), «*Oracles on "advertising": Searching for a definition.*», Journal of Advertising, 31(2),
- RIGBY, K., SLEE, P. T., (1991), «*Bullying among Australian school children: Reported behaviour and attitudes toward victims.*», Journal of Social Psychology, 131,615-627.
- RIGBY, K., (2002), «*Ramifications of peer victimisation for the mental well-being of schoolchildren*», In Proceedings of the Second National Conference on Bullying and Suicide in Schools, Retrieved: November 2002, Tralee, Ireland, pp 44-54.

- ROBERTS, L., Parks, M., (1999), «*The Social Geography of Gender-Switching in Virtual Environments on the Internet*». Information, Communication & Society, 2(4), 521-540.
- RODINO, M., (1997), «*Breaking Out of Binaries: Reconceptualizing Gender and Its Relationship to Language in Computer-Mediated Communication.*», Journal of Computer-Mediated Communication, 3(3). Πρόσβαση [30.02.2011] <http://jcmc.indiana.edu/vol3/issue3/rodino.html>
- ROUSE, R., III, (2005), «*Game Design- Theory & Practice, Second Edition*», Wordware, Lano
- ROYAL, C., (2008), «*Framing the Internet. A Comparison of Gendered Spaces.*», Social Science Computer Review, 26(2), 152-169.
- RUIZ, O., (1992), «*Violence in schools: Problems of bullying and victimization in Spain*», Paper presented at the European Conference on Developmental Psychology, Seville, Spain
- SALMIVALLI, C., HUTTUNEN, A., LAGERSPETZ, K. M.,(1997), «*Peer networks and bullying in schools*», Scandinavian Journal of Psychology, 38, 305–312.
- SALMIVALLI, C., KAUKIAINEN, A., KAISTANIEMI, L., LAGERSPETZ, K. M. J., (1999), «*Self-evaluated self-esteem, peer-evaluated self-esteem, and defensive egotism as predictors of adolescents' participation in bullying situations.*», Personality and Social Psychology Bulletin, 25(10), 1268-1278.
- SCHWARTZ, D., DODGE, K. A., COIE, J. D., (1993), «*The emergence of chronic peer victimization in boys' play groups*», Child Development, 64, 1755-1772.
- SELWYN, N., GORARD, S., FURLONG J., (2005), «*Whose Internet is it Anyway? Exploring Adults' (Non) Use of the Internet in Everyday Life.*», European Journal of Communication, 20, 5-26.
- SMITH, MAHDAVI, CARVALHO, FISHER, RUSSELL, TIPPETT, (2008), «*Cyberbullying: its nature and impact in secondary school pupils*», Goldsmiths, University of London, UK.

SOLBERG, M. E., OLWEUS, D., (2003), «*Prevalence estimation of school bullying with the Olweus Bully/Victim Questionnaire.*», *Aggressive Behavior*, 29(3), 239-268.

SOMMER, R., (2002), «*From Personal Space to Cyberspace. Série : Textos de Psicologia Ambiental,*», 1, 1-10.

SOUKUP, C., (1999), «*The Gendered Interactional Patterns of Computer-Mediated Chatrooms: A Critical Ethnographic Study.*», *The Information Society*, 15, 169-176.

SPRECHER, S.,SCHWARTZ, P.,HARVEY, J.,HATFIELD, E., (2007), «*The Business of love.com : Relationship Initiation at Internet MatchMaking Services.*». Στο Sprecher, S., Wenzel, A. & Harvey, J. *Handbook of Relationship Initiation*. New York: Psychology Press, σσ. 249-269.

STEINKUEHLER, C., WILLIAMS, D., (2006), «*Where Everybody Knows Your (Screen) Name: Online Games as "Third Places"*», *Journal of Computer-Mediated Communication*, 11 (4), article 1.

STROM, P., STROM, R., (2005), «*When teens turn cyberbullies.*», *The Educational Digest*, 71(4), 35-41.

SULLIVAN, B., (2006),«*Cyber bullying newest threat to kids.*», <http://www.msnbc.msn.com> Retrieved August 10, 2008.

TRINDER, M., (2000), «*Bullying: A Challenge fro Our Society.*», *Victorian Parenting Centre News*, 3, 3-6.

TROY, M., STROUFE, L. A., (1987), «*Victimization among preschoolers: Role of attachment relationship history.*», *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 26, 166-172.,

TURKLE, S., (1994), «*Constructions and Deconstructions of Self in Virtual Reality: Playing in the MUDs. Mind, Culture and Activity* 1(3), 158-167.

TURKLE, S., (1995), «*Life on the Screen: Identity in the Age of the Internet*». New
WALLACE, P., (1999), «*The Psychology of the Internet*». Cambridge: University
Press.

WENGER, E., (1998), «*Communities of Practice. Learning as a social system*»,
Systems Thinker, Πρόσβαση [7.07.2011]
<http://www.co-il.com/coil/knowledge-garden/cop/lss.shtml>

WHITNEY, I., SMITH, P. K., THOMPSON, D., (1994), «*Bullying and children with
special educational needs.*», In P. K. Smith & S. Sharp (Eds.), *School bullying:
Insights and perspectives*. London: Routledge.

WHITTY, M., (2002), «*Liar, Liar! An examination on How Open, Supportive and
Honest People Are in Chat Rooms*», *Computers in Human Behavior*, 18,
343-352.

WHITTY, M., (2003), «*Cyber-Flirting: Playing at Love on the Internet*», *Theory
Psychology*, 13(3), 339-357.

WHITTY, M., CARR, A., (2006), «*Cyberspace Romance: The Psychology of
Online Relationships*», Hampshire, UK: Palgrave Macmillan.

WHITTY, M., (2008), «*Liberating or Debilitating? An Examination of Romantic
Relationships, Sexual Relationships and Friendships on the Net.*»,
Computers in Human Behavior, 24, 1837-1850.

WILKINSON, N., ANG, R., GOH, D. H., (2008), «*Online Video Game Therapy for
Mental Health Concerns: A Review.*», *International Journal of Social Psychiatry*, 54
(4), 370- 382.

WILLARD N., (2005), «*Educator's Guide to Cyber bullying: addressing the harm
caused by online*»

WILLARD, N., (2007), «*An Educators Guide to Cyberbullying and Cyberthreats.*»,
<http://www.cyberbully.org>.

WILLIAMS K., CHAMBERS M., LOGAN S., ROBINSON D., (1996), «*Association of common health symptoms with bullying in primary school children.*», British Medical journal. 313, 17–19.

WILLIAMSON- SHAFFER, D.,(2006), «*How Computer Games Help Children Learn*», New York, Palgrave Macmillan.

WILLIAMS, R. W., GUERRA, N. G., (2007), «*Prevalence and predictors of Internet bullying.*», Journal of Adolescent Health, 41(6), 14-21

WOLF, M.J.P., (2008), «*The video game explosion: A History from PONG to PlayStation and Beyond*», New York: Greenwood Press.

WING, C., (2005), «*Young Canadians in a wired world*».
<http://www.media-awareness.ca>.

YBARRA, M.L., MITCHELL, K.J., (2004), «*Online aggressors, victims, and aggressor / victims: A comparison of associated youth characteristics*», Journal of Child Psychology & Psychiatry, 45(7), 1308-1316. 126

YBARRA, M.L., MITCHELL, K.J., (2004), «*Youth engaging in online harassment: Associations with caregiver-child relationships, Internet use, and personal characteristics.*», Journal of Adolescence, 27(3), 319-336.

YUDE, C., GOODMAN, R., MCCONACHIE, H., (1998), «*Peer problems of children with hemiplegia in mainstream primary schools.*», Journal of Child Psychology and Psychiatry, 39, 533-541.

- ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ, (1940) «Ρητορική Ι» εκδόσεις: Ζαχαρόπουλος, Αθήνα
- ARNOT, M, (2002). «*Διαδικασίες Αναπαραγωγής του Φύλου: Εκπαιδευτική Θεωρία και Φεμινιστικές Πολιτικές.*» Αθήνα: Εκδόσεις ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ
- ΒΑΣΙΛΑΚΗ Ε, (1993) «*Η καταπολέμηση της εγκληματικότητας μέσω ηλεκτρονικών υπολογιστών: Η αντιμετώπιση του προβλήματος*» Αθήνα – Κομοτηνή: Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλας
- ΒΕΛΕΤΣΑΣ Κ,(2008) «*Συμβατικό σύστημα εκπαίδευσης και εξ' αποστάσεως εκπαίδευση: Η συμβολή του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου*». Ημερίδα Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου Θεσ/νικη (18.09.2008) Πάτρα Ε.Α.Π σ σ 1-13
- ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΥ-ΛΑΓΩΝΙΚΑ, Μ.,(2009), « Μεθοδολογία Κοινωνικής Εργασίας. Μοντέλα παρέμβασης από την ατομική στη γενική-ολιστική προσέγγιση.», Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- ΔΟΥΛΗΓΕΡΗΣ Χ, ΜΑΥΡΟΠΟΔΗ Ρ, ΚΟΠΑΝΑΚΗ Ε,(2004), « *Τεχνολογίες Διαδικτύου: Αρχές Λειτουργίας και Προγραμματισμός Εφαρμογών στο Διαδίκτυο.*» Αθήνα: Νηρηίδες
- ΕΛΠΕΚΟΓΛΟΥ Ε. (2011) «*Διαδικτυακή εγκληματικότητα: Σύγχρονες μορφές παραβατικότητας με χρήση Η/Υ*» Θεσ/νικη
- ΖΑΝΝΗ Α,(2005), « *Το διαδικτυακό έγκλημα*», Αθήνα: Αντ. Ν. Σάκκουλας
- ΘΕΜΠΡΙΑΝ, Χ. Λ. (2000). «*Το Δίκτυο: Το Ίντερνετ και τα Νέα Μέσα Επικοινωνίας*» μτφρ. Χ. Παπαγεωργίου. Αθήνα: Στάχυ
- HERBERT, Μ,(1999), « *Ψυχολογικά Προβλήματα εφηβικής ηλικίας*», Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- ΚΑΪΤΑΤΖΗ ΓΟΥΪΤΛΟΚ Σ,(2003), « *Η Επικράτεια των Πληροφοριών*» Αθήνα: Κριτική
- ΚΑΡΕΛΗ, ΜΑΝΩΛΗ Ε, ΜΕΣΟΓΕΙΤΗ Μ.,(χ.χ), « *Ηλεκτρονικό Εμπόριο και Απασχόληση: Πλεονεκτήματα-Μειονεκτήματα, το περιβάλλον ανάπτυξης, οι δυνατότητες και οι προοπτικές*» Ιόνιο Πανεπιστήμιο

ΚΑΤΕΡΕΛΟΣ, Ι, ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ, Π,(2009),« *Οι έφηβοι και το Ιντερνετ*», Καστανιώτης, Αθήνα

ΚΙΟΥΠΗΣ Δ, (1999), «*Ποινικό δίκαιο και internet*» Αθήνα – Κομοτηνή : Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλας

ΚΟΡΩΣΗΣ, Κ,(1997), « *Έφηβοι και οικογένεια. Πώς βλέπουν την οικογένεια οι μαθητές της Β' και Γ' τάξης Λυκείου*» Κοινωνιολογική Εμπειρική μελέτη, Αθήνα: Gatenberg

ΚΟΥΡΤΗ Ε,(2003), «*Η Επικοινωνία στο Διαδίκτυο.*» Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

ΛΑΓΑΡΗΣ, Γ,(2006), « *Οι νέοι σήμερα ως ενεργοί πολίτες*», Εφημερίδα Ευρυτανικά νέα.

01-03-2006

ΛΑΖΟΣ Γ, (1997) «*Μορφές Εγκληματικότητας: Πληροφορική και έγκλημα*», Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο

LAWRENCE A. PERVIN, OLIVER P. JOHN,(2001), « *Θεωρίες προσωπικότητας, έρευνα και εφαρμογές*», μετάφραση: ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΥ, Α, ΔΑΣΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ,Ε, Τυποθήτω Αθήνα

ΜΑΝΟΥΤΣΟΥ Ε, ΧΑΡΤΟΦΥΛΑΚΑ Τ. (2011) «*Κοινωνικά δίκτυα και μέσα Κοινωνικής δικτύωσης στην εξ' αποστάσεως τριτοβάθμια εκπαίδευση* » Πάτρα : 2^ο Πανελλήνιο Συνέδριο

ΜΥΛΩΝΑΣ Π, (2009), «*Διαδίκτυο και εξάρτηση*» Θεσσαλονίκη

ΜΑΤΡΑΛΗΣ, Χ, ΛΥΚΟΥΡΓΙΩΤΗΣ, Α. (1998). «*Ιδιαίτερα εκπαιδευτικά “εργαλεία”- Μέθοδοι*». Στο ΛΙΟΝΑΡΑΚΗΣ, Α. κ.ά. (Επιμ.). *Ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Θεσμοί και λειτουργίες*. τ. Α'. Πάτρα: ΕΑΠ. σσ. 37-94

ΜΑΤΡΑΛΗΣ, Χ. (1998). «*Ύπαρξη- Σχεδιασμός ειδικού εκπαιδευτικού*». Στο ΛΙΟΝΑΡΑΚΗΣ, Α. κ.α. (ΕΠΙΜ.). *Ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Θεσμοί και λειτουργίες*. τ. Α'. Πατρα: ΕΑΠ. σσ. 47-55.

ΜΑΤΡΑΛΗΣ, Χ. (1998). «*Η οργάνωση της Εκπαίδευσης από Απόσταση*». Στο
ΛΙΟΝΑΡΑΚΗΣ, Α. κ.ά. (Επιμ.). *Ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση.
Θεσμοί και λειτουργίες*. τ. Α΄. Πάτρα: ΕΑΠ. σσ. 63-79

ΠΑΝΤΑΝΟ – ΡΟΚΚΟΥ Φ (2002) « *Διδασκαλία απο απόσταση με χρήση υπερμέσων:
σχεδιασμός παιδαγωγικών μοντέλων και διαδικασιών επικοινωνίας*» Αθήνα: Κριτική

Παρατηρητήριο για την κοινωνία της πληροφορίας,(2010), «*Ταυτότητα χρηστών
internet στην Ελλάδα*»

ΣΚΑΡΠΕΛΟΣ, Γ. (1999). «*Terra Virtualis. Η Κατασκευή του Κυβερνοχώρου.*» Αθήνα:
Νεφέλη.

ΥΟΥΝΓ,ΜΑΡΓΑΡΕΤ ΛΕΒΙΝΕ,(2005) « *Πλήρης οδηγός του Internet*», Γκιούρδας Β, :
Αθήνα.

ΧΤΟΥΡΗΣ, Σ. (2004). «*Ορθολογικά Συμβολικά Δίκτυα: Global states και Εθνικά
Χόμπιτ.*» Αθήνα: Νήσος.